

România literară

Apare săptămânal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

● Fundația România literară

Director general
Nicolae Manolescu

● Ion Rațiu

23-29 martie 1994
(Anul XXVII)

11

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Matei Călinescu,
Ion Vianu și
Virgil Nemoianu
în România (pag. 4)

Machiavelli și Mătrăguna de W. Somerset Maugham
(pag. 20)

Alte note
la cazul
Eugen
Barbu

(pag. 11)

ALEXANDRU
PALEOLOGU
la 75 de ani

(pag. 3)

Polemici:
Quo vadis,
Mihai Sin?

(pag. 8)

Spionaj la Editura Univers

(pag. 6)

Bună seara,
Lola Blau

(pag. 16)

Sudălmii
și
vocalize

(pag. 2)

Întâlnire
cu
ALF
LOMBARD

(pag. 23)

Cavoul
conștiinței

(pag. 18)

Perspective culturale

SE AFLĂ de cîțva timp în țară trei cunoscute personalități culturale ale diasporei românești: profesorii Matei Călinescu, Virgil Nemoianu și Ion Vianu. Au avut, fiecare și toți laolaltă, întâlniri cu cititorii, conferințe și lecții la universități din București, din provincie. *România literară* le-a prezentat pe unele dintre ele (de exemplu, la p.4 a acestui număr). Nu despre conținutul lor vreau să vorbesc, fiindcă, din nefericire pentru mine, n-am putut fi prezent la nici una, ci despre un aspect mai general, care mi se pare semnificativ, al acțiunii culturale provenite din diaspora.

Oaspeții noștri de astăzi, dacă-i pot numi așa, se adaugă unui șir destul de lung de personalități din toate domeniile (eu mă refer aici doar la cel literar) care revin pentru scurt timp în țară ca să fie prezentate și în carne și oase, cum se zice, tinerilor sau mai puțin tinerilor interesați de cultură care, dacă n-au auzit uneori de ele înainte de 1989, din pricina cenzurii, au avut ocazia după aceea să le citească opera. E vorba de oameni care au emigrat nemal-suportind represiunea intelectuală comunistă. Ei și-au făcut un nume chiar înainte de a se fi stabilit în străinătate. Au reușit să se impună și acolo, ca profesori sau ca autori de cărți pe care le-au scris în limba țării care le-a primit și care au fost traduse în anii din urmă în limba română.

Pentru toți exilul a reprezentat, desigur, o grea opțiune, mai ales fiind vorba de intelectuali legați profesional de limba maternă. Nu începe discuția că ar fi fost preferabil ca ei să nu treacă să plece. Literatura, istoria literară, cultura română din deceniile de comunism au fost sărăcite prin absența lor, fie aceasta și provizorie (de vreme ce, lată, ei se află din nou printre noi prin cărțile și prin persoana lor). Dar tot răul spre bine, uneori: cărțile scrise de ei după emigrare n-ar fi putut fi concepute în România, și nu neapărat din cauza cenzurii, dar pentru că ele presupun o perspectivă culturală deosebită. Faptul că au fost gândite în contextul altor culturi le-a modificat atât alegerea subiectului cât și abordarea lui. Ajunge să dau exemplul cărții lui Nemoianu despre romantism, pe care am folosit-o intens în primul volum al *Istoriei mele critice a literaturii române*. Există în cartea lui Nemoianu un important articol consacrat romantismului românesc. Totul în acest capitol beneficiază de o dublă perspectivă: interioară, obligatorie la un autor român care își cunoaște literatura națională într-un chip așa zicînd lăuntric, și exterioară, de asemenea firească la un autor care s-a informat în bibliotecile americane și a avut acces la maniera occidentală de a privi romantismul. Acest lucru este în avantajul cărții și el se simte direct la lectură. Numărul unor astfel de studii, capabile de o perspectivă dublă, datorat intelectualilor exilați este de pe acum foarte mare și el acoperă deja un spectru larg de domenii și de preocupări, de la istoria literaturii la istoria civilizațiilor și de la estetică la sociologie. La baza unei perspective culturale ca aceea evocată de mine stă inerenta posibilitate a comparatismului, nu ca obiect, dar ca metodă de gândire.

De pe acest colț de pagină, le adresez celor trei, lui Matei Călinescu, Virgil Nemoianu și Ion Vianu, pe lângă un bun venit în țara care le-a alungat (uneori în mod umilitor), expresia sentimentului meu de recunoștință intelectuală pentru o operă și o acțiune cu atât mai patriotice și mai durabile, cu cît mai libere de provincialism, de localism și de prejudecata specificului.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăieș

Sudălmii și vocalize

NICI UNA din previziunile sumbre privind mișmarurile puterii neo-bolșevice de azi nu s-a dovedit exagerată. Dimpotrivă, cele mai negre presupuneri au fost dulci copilării față de cîte potlogării s-au arătat capabili fideliu lui Ion Iliescu. Fără îndoială, în patru ani de guvernare discreționară, metodele s-au mai rafinat. Asasinatelor din decembrie '89, schilodirile minerești și încăierările din Parlament au fost înlocuite de strategii mai puțin contondente însă la fel de primejdioase. Diversiunea a atins cotele perversității. Astăzi, cu mîna ferm pe comandă, puterea își îngăduie, oarecum amuzată, să ducă de nas opoziția în anoste, interminabile discuții despre democrație, economie de piață și intrarea în Europa. Pe din spate acționează, însă, cu o lipsă de bun simț care ne reamintește constant că ne aflăm, totuși, în țara lui Papură-Vodă.

Schimbarea lui Nicolae Spiroiu de la Apărare nu e, nici pe departe, tragedia clamată în titluri de-o șchioapă de către ziare. Oricum am întoarce lucrurile, Spiroiu a fost și rămîne omul lui Iliescu. Tragedia abia de aici începe: de ce, chiar călcați în picioare, umiliți dincolo de limitele suportabilității de zbirii ai puterii de teapa lui Vadim, acești oameni tac? Deși membru fruntaș al opoziției, Petre Roman păstrează pînă în ziua de azi o tăcere totală asupra lucrurilor necurate de care adversarii săi de azi se fac vinovați? Deși înlăturat din funcții, diverși generali și miniștri, procurori generali *eiusdem farinae*, tac mlc, bucuroși că au scăpat numai cu atît. N-avem nici un dubiu că la fel va proceda și generalul Spiroiu, deși vinovăția lui se profilează dincolo de orice dubiu – dovadă și manevra trimiterii dosarului său la Parchetul General, avertisment străveziu că dacă nu-și pune lacăt la gură o va păți rău de tot.

Ca și în cazul Petre Roman, și în cazul Spiroiu cei împlicinați nu puteau acționa de capul lor. Nici afacerea "Airbus", nici dosarul "Țigaretă" nu sînt fleacuri, nu sînt gîinării mărunte pe care un ins să le poată face pe cont propriu. În fiecare din aceste cazuri, ilegalitățile se ramifică mult mai mult și urcă mult mai sus. Prin urmare, destituirile, oricît ar fi de spectaculoase, nu sînt decît niște pedepse mărunte pentru fapte probabil mult mai grave. Atîta vreme cît generalul Spiroiu nu va căuta prin toate mijloacele să își dovedească nevinovăția, mulțumindu-se, spășit, să-și preia postul de la Bruxelles, înseamnă nu numai că Vadim a avut dreptate, dar că vinovăția sa este mult mai mare.

Nonșalanța cu care partidul lui Ion Iliescu a instaurat, *de facto*, un regim autoritarist, proiectîndu-ne în antecamera dictaturii personale (vezi stilul gangsteresc, ca o înjunghiere pe la spate, al ultimei remanieri guvernamentale) apasă, din păcate, și pe umerii opoziției.

Pierzînd sistematic bătăliile cu alianța pro-guvernamentală, acceptînd cu o satisfacție abia disimulată ipostaza de *sparring-partner* (cînd nu de-a dreptul de sac de box), ea își asumă o grea misiune în fața istoriei. Pentru că ceea ce se pierde acum nu e doar un război pe termen scurt, ci unul cu bătaie lungă. E foarte confortabil să ne consolăm că "timpul istoriei merge împotriva lor", adică împotriva comuniștilor. Șe știe doar că dictaturi au existat chiar în vremurile cele mai înfloritoare ale democrației și chiar în plin Occident (Spania franchistă și Portugalia lui Salazar). Nimeni nu se va sinchisi dacă un nou, obscur dictator va începe să-și facă de cap într-o zonă situată în conul de umbră al "marilor drumuri comerciale" de anțart. Or, discretul împăciuitorism al opoziției nu e de natură să ne dea mari speranțe în ce privește viitorul democrației în România.

De cîte ori încerci să discuți cu cîte un "oficial" din opoziție, el îți va explica – nu fără temeii – că de multe ori se dau în Parlament bătălii cu adevărat eroice. Dar că toate acestea nu ajung la cunoștința opiniei publice. Perfect adevărat. Însă la fel de adevărat e că replicile opoziției se desfășoară, aproape sută la sută, într-un stil diafan și în *sotto voce*. E incredibil că atîția intelectuali eminenti nu au realizat că adevărata luptă nu este una între ideile politice, cît una între *limbaje*. Dacă subtilii parlamentari ai opoziției se vor mîrgini în eternitate la ironii și la apropouri fine, lupta e dinainte pierdută. Din păcate, Parlamentul României nu e locul în care se poate răzbi cu argumente sibilinice și cu sarcasmele subțiri de care pe Dumitraqcu, pe Păunescu ori pe Vadim fi doare în cot. Aceștia nu știu decît de sudalma groasă și de acuzația nerușinată, de agresiunea bătărănească și de amenințarea fără perdea. A sosit timpul să fie servit pe măsură. Dacă actualii senatori și deputați n-o pot face, să lase locul altora. Pentru că încă o dată – nu e vorba doar de bătălia lor, e vorba de viitorul României. E drept că marea majoritate dintre ei nu-l vor mai prinde. Și tocmai de aceea a sosit momentul să fie trași agresiv de mîneacă.

Recenta ciocnire dintre Păunescu și penetcedistul Nistor Bădiceanu înfirmă argumentul celor care susțin că televiziunea nu suflă o vorbă despre acțiunile ofensive ale opoziției. Dar pentru a fi menționate, ele trebuie să fie cu adevărat ofensive. Cînd un Parlament întreg e dominat discreționar doar de vocalizele scabroase a doi – totuși, numai doi! – înși, ceva nu e în regulă cu acel Parlament. Într-un moment în care Vadim se afla în dificultate, trimis la colț de către însuși dirijorul din umbră al tuturor acestor diversiuni, opoziția a rămas într-o așteptare perplexă: oare ce-o să-i facă Iliescu lui Vadim? Nimeni nu s-a gîndit că sosise momentul să i se dea prezidentului o mîna de ajutor, aducînd în Parlament miile de articole pline de infamii și delatorii, ca și cum totul urma să se aranjeze de la sine. Iată că nu s-a aranjat.

Se va spune, poate, că dorim ca opoziția, cuprinzînd atîția oameni manierați, să se transforme într-o gașcă de huligani. Nu acest lucru i-l cerem. Ci să devină, în sfîrșit, *bărbați*. Atît, nimic mai mult.

MIC DICȚIONAR

de Mihai
Zamfir

IDENTITATE. Identitatea omului e multiplă și ea ar trebui să-l definească în absolut: posedăm o identitate etnică, una religioasă, una profesională, una psihică etc. Ba chiar și una politică, antrenînd cîteodată consecințe grave. În secolul XX, milioane de semeni ai noștri au murit pentru păstrarea ei sau pentru că pînîții lor nu o avuseseră pe cea recomandabilă la un moment dat. Dacă omul își asumă pînă la capăt identitatea, atunci el devine Europeanul, Sfîntul, Scriitorul ori Comunistul – cu majuscule și fără adjective.

Pe scena reprezentată de România după decembrie 1989, am asistat la nenumărate și insolite spectacole; dar schimbarea bruscă a identității, efectuată de milioane de oameni, mi s-a părut, de departe, cel mai halucinant. Cutare șef comunist a devenit, peste noapte, politician democrat; cutare colonel de securitate, după ce apăruse toată viața ordinea de stat colectivistă, ajunge patron de întreprindere capitalistă; cutare poet specializat în osanale lui Ceaușescu se apucă să explice Europei (ușor mirate) vocația pro-occidentală și pluralistă a României; sute de mii de tovarăși încep să se numească, tot peste noapte, domni. Dacă lumea medicală internațională ar fi avut cea mai mică bănuială despre ce urma să se întîmple în România, ar fi instalat, fără îndoială, la București Congresul asupra schizofreniei, cu sesiuni permanente și cercetări pe teren.

Mai ales pe terenul politic. Pentru că, aici, înființările și desființările de partide, schismele și fracționările înăuntru lor, unificările și reunificările, alianțele urmate de denunțarea altor alianțe s-au succedat în ritm amețitor.

Arta contemporană ne inoculase convingerea că pierderea identității ar reprezenta o nefericire. Trei sferturi dintre romanele, piesele de teatru și filmele celebre de după război ne-au stors lacrimi înfașîndu-ne eroi care rătăcesc în căutarea identității pierdute. Bietii de ei! Se vede că nu cunoscuseră România, pentru că atunci starea lor de spirit s-ar fi ameliorat substanțial.

La noi, într-un avînt protocronist ușor de recunoscut, sîntem pe cale, de exemplu, să prefigurăm politicianul secolului XXI: omul fără convingeri definitive, afirmînd opinii de dreapta într-un context centrist și acționînd la stînga. Sau *vice versa*. N-are importanță, din moment ce scopul rămîne unul singur, procopsirea personală.

De curînd, am putut verifica binefacerile acestei situații. La începutul lunii martie, echipa guvernamentală trebuia să împace capra cu varza: cum să-i primești în Guvern, așa cum le promiseseși, pe aliații de stînga, fără să rupi dialogul cu Convenția Democratică? Soluția a fost de o simplitate genială. Se aleg patru clienți ai partidelor de stînga (PUNR și PRM), li se acordă unele dintre cele mai importante portofolii, dar aceștia sînt prezentați drept "tehnicieni". Pentru cei patru tovarăși, după atîtea avatari politice, a fost o nimica toată să se mai transforme și în "experti", asigurîndu-ne tuturor pacea politică.

Pentru cît timp? Greu de spus: se pare că schizofrenia e incurabilă.

TREC peste însemnările în proză și citesc *Timpul regăsit* cu sentimentul plăcut că urc pe o scară delicată, cu parcă *presimțirea*, și apoi *amintirea*, acestui vers semnificativ: *Sămînța vibrînd ca un armoniu de nu știu unde...* (Elena Badea, psiholog, București). Vă iubiți poeziile, și foarte bine faceți. Tocmai de aceea ridicăți-le din minor renunțînd definitiv la sintagme precum *Castanele anilor*, *arcul timpului*, *bucată de lacrimă*. (Mihaela Geală, Sibiu). Poemele, performanțe ale răbdării, rest esențializat după epurări succesive și nemiloase, ca mici bijuterii din argint, în aparență uscate și reci, hieratismul lor – un bun cîștigat, pentru care vă admir. Și încă ar mai fi de meditat asupra oportunității unor cuvinte cărora le-aș căuta echivalentul liric major. Cu multă grijă alcătuită, mi-ar face plăcere peste un număr de ani să am în raft cartea dv., care să se deschidă de pildă cu acest poem: *Privind/ marea sau poate oceanul/ ființele de aer dens/ izbucnesc/ speriate în ris...* (Revoluție). (Rareș Lucian, analist programator, Hunedoara). Amendînd din loc în loc lungimile atît de scurtelor dv. poeme de dată recentă, îmi mențin părerea bună și ader fără crîcnire la descoperirea pe care o faceți în primul vers din *Cochilia plantei*. (Paula-Cristina Onofre, Pitești). Între cele patru poeme trimise în noiembrie trecut, cu adevărat încheșat, deși cam lung și el, mi se pare a fi *Pictorul și poetul*.

POST-RESTANT

de Constanța
Buzea

el, mi se pare a fi *Pictorul și poetul*. (Domnari Elena-Maria, sat Iaslovăț, Suceava). V-aș da nu un *sfat*, ci mai multe. Primul ar fi să citiți masiv, al doilea, să vă îmbunătățiți ortografia al treilea, să continuați a scrie versuri. (Ciobanu Claudiu-Liviu, Bacău). N-am prea înțeles cam cum devine că *vi s-a revelat, deodată, fără să vă dați seama, o lume, cea a poeziei*. Dar să vedem versurile. Deci: *Păcătuind/ în păcat/ cu sufletul/ totuși curat/ Te caut/ cu sufletul greu/ plin de păcat/ un păcat mare: disperare/ Căutarea ta/ mă gonește din mine/ spre Tine/ Lumină adevărată/ mult-iubită/ mult-dorită/ Căutare de ființă păcătuindă/ efemeră care disperă/ în durere/ și care vine/ la Tine. (Petrosanu Diana Maria, Ploiești). Aveți un simț bun al limbii, debutul consumat deja își are justificarea, poemele lapidare, curate, sincere rețin atenția la lectură: *Naivi/ Căutăm mereu/ O consolare în ceva/ Fugim de noi/ Speriați/ Că adevărul/ Ne va schimonosi fața. (Refugii). (Florin Vameșu, inginer chimist).**

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1.
Telefoane: 650.62.86.; 650.33.69; foto: 659.35.42.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor-șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu, Anca Firescu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu, Mircea Dobrovicescu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația România literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Tehnoredactare computerizată:
Anca Firescu, Mihaela Ivan, Mariana Ioniță.

Corespondenți:
Mircea Iorgulescu (Paris și München).

Editori:
● Fundația România literară
Director general:
Nicolae Manolescu
● Ion Rațiu

Anunțăm pe cititorii noștri că pot încheia abonamente pentru „România literară” la toate oficiile poștale din țară, conform notei RODIPET nr. 1299 din 19.11.1993 emisă în completarea *Catalogului publicațiilor*.

Arta de a-l admira pe Alexandru Paleologu

CE TREBUIE să-l socotim pe Alexandru Paleologu? Critic literar? Istoric literar? Eseist? Filosof al culturii? Moralist? Memorialist? Orice clasificare de acest fel devine, în cazul său, meschină și inoperantă. Nu ne putem imagina, decât cu o senzație de jenă, o carte de vizită pe care ar scrie, să zicem: „Alexandru Paleologu – eseist“. (De altfel, nici titlul mult mai impunător de „ambasador al României în Franța“ nu s-a dovedit a fi pe măsura personajului, care l-a schimbat cu acela derizoriu-princiar de „ambasador al golaniilor“.) Dacă aș fi, totuși, somat să aleg, l-aș considera pe Alexandru Paleologu critic literar, cu mențiunea: critic literar în timpul lui Ceaușescu.

Ar trebui scris, cândva, un studiu despre ce ajunsesse să însemne critica literară în această ultimă (sau penultimă?) etapă din istoria comunismului românesc (de fapt, a comunismului – neromânesc – din România). Sintagma „critică literară“, aparent inofensivă, avea menirea să adoarmă vigilența funcționarilor de la Consiliul Culturii care supervizau planurile de apariții editoriale. Sub această etichetă se aflau multe texte de o mare îndrăzneală a gândirii, unele de-a dreptul subversive (judecând din perspectiva oficialității). Ele țineau mai curând de filosofie, sociologie, antropologie și politologie și constituiau un mesaj al elitei intelectuale din România către acea parte a populației care avea pregătirea necesară ca să-l descifreze (și eventual să-l transmită și altora). După opinia mea, mai mult decât poezia și proza, (care recurgeau la un stil aluziv), „critica literară“ (care era elevată și greu accesibilă, dar explicită) a constituit în anii dictaturii ceaușiste o formă de rezistență spirituală.

Un asemenea „critic literar“ a fost în acea perioadă Alexandru Paleologu. Ca și Constantin Noica sau Lucian Raicu, ca și Nicolae Manolescu sau Alexandru George, el a făcut mai mult decât critică literară propriu-zisă și anume operă de educație intelectuală.

Ce s-a putut învăța la școala lui Alexandru Paleologu? Înainte de toate, o tehnică a eliberării de prejudecăți. În plină „revoluție culturală“, scriitorul a relansat *paradoxul*, publicând volumul de reflecții *Bunul simț ca paradox*, care a făcut la vremea respectivă senzație și a instituit o modă. Alexandru Paleologu a tratat paradoxul într-un mod paradoxal, transformându-l dintr-un artificiu, dintr-o formă de teribilism, dintr-un joc minor al inteligenței într-un mijloc de cunoaștere. Până la el, chiar și în viziunea unor profesioniști ai gândirii, neinfluențați de propaganda comunistă, adevărurile esențiale ale lumii în care trăim erau cele de ordinul evidenței, cele susceptibile să obțină mai mult de jumătate de voturi la un eventual scrutin, în timp ce paradoxurile reprezentau doar un (simpatic) scandal al inteligenței, declanșat de o minoritate și necesar pentru întreținerea în stare activă a fondului principal de idei. Alexandru Paleologu a răsturnat această ierarhie, și nu doar teoretic, ci făcând numeroase demonstrații practice, extrem de convingătoare. Cu binecunoscuta sa persuasiune, a inoculat multora microbul unei neîncrederi sistematice în ceea ce pare sigur, verificat de alții, consacrat. Trecuseră mulți ani de la instaurarea comunismului și exista, în special pentru tinerele generații, riscul ca adevărurile oficiale, repetate de mii de ori, la asurzitoare megafoane ale propagandei comuniste, să fie confundate cu bunul-simț. Treziți-vă! – a clamat, și nu în deșert, „critic literar“. Ceea ce începe să vi se pară firesc este fals. Adevăratul bun-simț se recunoaște prin caracterul său paradoxal,

prin contrazicerea evidenței.

Simplificând, s-ar putea spune că mesajul lui Alexandru Paleologu suna astfel: „De fapt, totul este invers.“ Iar acest enunț însoțea, ca un P.S. exasperant, fiecare discurs oficial (prin discurs oficial înțelegând nu numai cuvântările lui Ceaușescu, ci chiar și opiniile „constructive“ ale unor intelectuali de bună-credință, opinii utilizabile de către oficialitate.)

DE LA Alexandru Paleologu s-a mai putut învăța ceva important, ceva numai aparent aflat în contradicție cu opțiunea pentru paradox, și anume arta de a admira. Cultura oficială, afirmativă într-un mod tiranic, ajunsesse să provoace un fel de alergie la valorile tradiționale și, până la urmă, la valori în general. Era greu să-l mai citești cu plăcere pe Vasile Alecsandri, după ce numele său fusese pronunțat de gura strâmbă a dictatorului comunist de la tribuna unui congres al PCR. Era greu să te mai înfiori la auzul cuvântului „patrie“, după ce același cuvânt începuse să apară în scrierile urât mirositoare ale lui Corneliu Vadim Tudor. Și așa mai departe. Și așa mai departe. În mod special scriitorii mari, prin însuși faptul de a fi mari, evocau într-un mod neplăcut ideea de monumentalitate promovată de regim. În aceste condiții, exista riscul ca independența de gândire a multor intelectuali să se manifeste exclusiv prin contestarea valorilor consacrate. Alexandru Paleologu s-a opus spectaculos acestei tendințe, care reprezenta în fond o cedare de teren în favoarea oficialității, o abandonare a celor mai de preț bunuri în mâinile adversarului. Și a făcut-o tot deghizat în critic literar, prin publicarea unui articol nu oriunde, ci în revista *Era socialistă*, unde afirma: „Ca artă, critica adevărată aceasta este: arta de a admira, arta de a provoca admirația. [...] Oricât ar părea de ciudat, admirația nu e la îndemâna oricui, ea pretinde o anumită aptitudine, o anumită educație și o anumită tehnică: toate acestea împreună intră în conceptul de critică.“

Afirmația, tranșantă și într-o contradicție flagrantă cu atitudinea demitizatoare a „inteligenței“, a produs la vremea respectivă stupefacție și a trezit chiar o anumită suspiciune, ca o...trădare. Dar până la urmă a fost înțeleasă corect. Admirația pe care o propunea Alexandru Paleologu era cu totul altceva decât admirația propovăduită de propagandistii național-comuniști și aceasta pentru că era cu adevărat admirație – un mod activ (critic!) de receptare a valorilor. Bineînțeles că scriitorul nu s-a angajat niciodată într-un duel direct cu propagandistii respectivi (așa cum s-ar putea să reiasă din demonstrația mea, inevitabil simplificatoare), însă până la urmă sensul esențial al demersului său critic acesta era. Aproape tot ce a scris Alexandru Paleologu în timpul lui Ceaușescu (și, de fapt, ce scrie și acum) a fost și o polemică elegantă – elegantă, dar necruțătoare – cu abrutizanta ideologie oficială. Și nici măcar nu cred că a fost vorba de un program, ci de o incompatibilitate structurală între ținuta aristocratică a gândirii scriitorului (a „criticului literar“) și caracterul plebeian al „protipendadei“ comuniste. Prin înzestrarea nativă și prin formație, Alexandru Paleologu are asigurată apartenența la elita intelectuală a țării. Că este așa a dovedit-o însăși selectarea sa promptă de către...Securitate, care l-a trecut la scurtă vreme după război pe lista neagră, l-a urmărit cu tenacitate și în cele din urmă l-a întemnițat, grupându-l cu alți eminenți

intelectuali. În această privință, a reperării intelectualilor de mare valoare, în vederea maltratării lor, regimul comunist nu s-a înșelat niciodată.

Nu s-a înșelat nici după căderea lui Ceaușescu, deși imediat după căderea lui a fost un moment de confuzie. În acel moment, Alexandru Paleologu a devenit ambasador al României la Paris, numire neverosimil de inspirată, petrecută parcă într-un vis, într-o țară fără comuniști. În scurtă vreme, însă, responsabili cu numirile s-au dezmeticit și i-au retras această onoare lui Alexandru Paleologu sau, mai exact spus, au renunțat la această onoare de a fi reprezentați în Franța de un om ca Alexandru Paleologu.

ZILELE trecute (la 14 martie), scriitorul a împlinit 75 de ani. Deși a fost supus încă din tinerețe și până la deplina maturitate, deci într-o perioadă de maximă productivitate intelectuală, unor represalii drastice, el are totuși o operă. Securității aferate care i-au intrat noaptea în locuință ca să-l aresteze, judecătorii inflexibili care l-au condamnat la ani grei de închisoare, impozanții funcționari din Ministerul de Externe care l-au rechemat din funcția de ambasador – toți n-au făcut în fond, decât să-și irosească viețile într-un mod stupid. Victima lor însă a reușit să-și construiască un monument mai rezistent decât bronzul.

În ceea ce mă privește, dintre faptele impresionante care compun biografia de până acum a lui Alexandru Paleologu, unul mi se pare cu totul remarcabil. Când și-a făcut apariția – parcă din neant – în viața noastră literară, scriitorul, în vârstă de cincizeci și unu de ani, nu numai că era un intelectual format (despre formarea căruia nimeni nu știa nimic pe atunci), dar avea și o *seninătate* desăvârșită. M-am și gândit atunci, în necunoștință de cauză, cu o anumită maliție, că el trebuie să fi dus o existență liniștită, lipsită de griji ca să-și fi păstrat o asemenea stare de spirit. Abia mai târziu mi-am dat seama cât de dramatică era acea *seninătate*. Și am înțeles că ea însăși reprezintă poate o operă.

Alex. Ștefănescu

Bibliografie

- *Spiritul și litera. Încercări de pseudocritică*, Buc., Ed. Eminescu, 1970
- *Bunul simț ca paradox*, Buc., Ed. Cartea Românească, 1972
- *Simțul practic*, Buc., Ed. Cartea Românească, 1974
- *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, Buc., Ed. Cartea Românească, 1978
- *Ipoteze de lucru*, Buc., Ed. Cartea Românească, 1980
- *Alchimia existenței*, Buc., Ed. Cartea Românească, 1983
- *Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des golans, entretiens réalisés avec Marc Semo et Claire Tréan*, Paris, Ed. Balland, 1990 (versiunea românească a apărut în 1991 la Ed. Humanitas).

Fotografie de Ion Cucu

Actualitatea culturală

De vorbă cu Nina Cassian

NINA CASSIAN ne-a vizitat redacția marți, 15 martie 1994. Exuberantă, spirituală, familiară, inepuizabilă în anecdote și replici de duh, a avut bunăvoința ca, între două îmbrățișări, să ne răspundă la câteva întrebări.

- De ce ați preferat să scrieți singură prefața la volumul recent apărut?

- Pentru că inițial prefața era semnată de un critic care a părăsit țara, iar o a doua variantă (nu pomenesc numele) era atât de forțată și de vizibil detașată (într-un fel de lehamite față de poezia mea), încât am preferat să renunț la ea. Și firește, mai rămânea posibilitatea de a o scrie eu.

- În prefața dv. vorbiți despre tăcerea cu care criticii v-au întâmpinat cele mai multe dintre cărți. Cum vă explicați

această atitudine?

- Nu știu, pur și simplu m-au ignorat. Poate că poezia mea li s-a părut proastă, dar eu nu voiam să fiu lăudată, ci doar ca versurile mele să provoace discuții, să fie luate în considerație, să devină sursa unor comentarii.

- V-a afectat faptul că versurile dv. nu s-au bucurat de interesul criticii?

- Firește. De pildă, când am împlinit 60 de ani, nu a rostit nimeni o vorbă, și asta m-a durut, nu pentru că aș fi ținut neapărat să fiu sărbătorită, ci pentru că ajunsesem la un moment când pentru mine era important să aflu ce anume cred criticii despre mine. Da, nu am fost niciodată prea răsfățată în sensul acesta, poate și pentru că poezia mea nu s-a încadrat niciodată în tiparul „formulelor” cultivate de către ceilalți poeți în România?

- Să înțeleg că simteți nemulțumită, dezamăgită, tristă? De fapt, cum vă simțiți?

- Sînt foarte optimistă pentru că am o încredere totală în literatura română. Dar, sufăr cumplit la gîndul că nu sînt dorită aici, în România, că nimeni nu mă vrea înapoi. Pentru că visul meu ar fi să not st 6 luni în America și 6 luni în România. Nu pot renunța total la America pentru că acolo am mii de cititori, nu doar americani, ci și englezi, canadieni, australieni și cel mai important lucru pentru un poet e să știe că există oameni care îi citesc cu plăcere poeziile. Dar repet, nu mă pot întoarce în România, pentru că nu pot lupta cu primarul Capitalei. (Andreea Declu)

Ziua mondială a teatrului

27 martie 1994

- fragmente din Mesajul internațional al lui VACLAV HAVEL -

[...] ESTE falsă ideea că televiziunea, filmul, magnetoscoapele și alte produse moderne ar pune sub semnul întrebării importanța teatrului. Aș spune că, dimpotrivă, teatrul - mai bine decât orice alt mijloc de expresie - ne ajută să dezvăluim în mod convingător tot ceea ce e sumbru și amenințător, dar și tot ceea ce e luminos și dătător de speranță.

Pentru că, în cadrul civilizației dezumanizante și tehnice azi, teatrul este una din insulele importante de autenticitate omenească. El este tocmai ceea ce trebuie apărat și cultivat cu strășnicie, pentru ca această lume să nu sfârșescă rău[...]

Într-adevăr, teatrul nu e numai o formă de expresie printre altele. El este singura expresie prin care omul se adresează unui alt om, în fiecare zi, acum și mereu. De aceea, teatrul nu este numai un loc în care se povestesc întâmplări. El este un loc de întâlniri între oameni, un spațiu al unei existențe umane autentice, care se depășește pentru a aduce mărturie despre lume, despre sine însăși; el este un loc al unui dialog viu, unic și inimitabil, care vorbește despre societate și despre tragediile ei, despre om, despre iubirea sa, despre răul său și despre ura sa. Teatrul e un focar spiritual al comunității umane, punctul de cristalizare a vieții sale spirituale, e un spațiu al libertății și al consimțirii sale.

Cred cu tărie că în civilizația tehnică globală, formată din atâtea culturi particulare și amenințate de conflicte, teatrul este un ziditor de speranță și o lupă prin care se întrevide viitorul. Nu pentru că el ar arăta lumea mai bună decât este ea în realitate, ci pentru că el redă speranța de a asista la renașterea omenirii. Pentru că dacă teatrul este locul de comunicare liberă între oameni liberi, despre misterul lumii, el arată calea care duce la toleranță, la respectul reciproc, la respectul față de miracolul ființei.

Vă invit pe toți, oameni de teatru, să vă gândiți în aceste clipe la colegii voștri din Sarajevo. Ei fac ceea ce spun eu aici: prin libertatea de spirit, cultivând dialogul, creând spațiu unei comunicări concrete între oameni, ei luptă împotriva îngrozitorului război care face ravagii în țara lor[...] Paralel cu războiul pe care ni-l arată televiziunea, are loc un alt război la Sarajevo. Un război fără arme, între cei care-i urăsc și-i ucid pe alții pentru că sunt diferiți de ei, și oamenii de teatru care subliniază natura unică a ființei umane și fac posibil dialogul. Oamenii de teatru trebuie să iasă învingători din acest război. Pentru că ei arată viitorul ca pe un dialog senin între indivizi și societăți, asupra misterului lumii și al ființei.

Acești oameni de teatru slujesc pacea și ne amintesc că teatrul are un sens.

Exilul și Împărăția

SĂPTĂMÎNA trecută a avut loc, la sediul Grupului de Dialog Social, o întâlnire cu tema *Exilul și Împărăția*, la care au fost invitați trei dintre reprezentanții cei mai prestigioși ai exilului românesc. *Matei Călinescu, Ion Vianu și Virgil Nemoianu* au dialogat cu personalități ale artei și culturii despre exilul intelectualului și al artistului, despre raporturile exilatului cu țara de obîrșie și cu țara în care se află. S-a discutat despre exilul interior al multora dintre cei care au rămas în țară, despre diaspora românească, despre tinerii care pleacă sau vor să plece azi din țară. Întrețâinat de amintiri și evocări, dialogul a atins numeroase puncte dureroase din perioada comunismului: despărțiri, lașități, prietenii care s-au stricat din pricina despărțirii, prietenii care au supraviețuit despărțirii. S-a discutat și despre efectele pe care le-a avut asupra exilaților faptul că plecarea lor ducea automat la eliminarea numelor lor din circuitul culturii din țară, iar ei erau automat stigmatizați ca trădători. Asta și explică neîncrederea pe care exilații au avut-o și continuă să o aibă față de putere. Dar și

neîncrederea multora dintre cei rămași în țară față de reprezentanții diasporii. Ceea ce ar duce la re-armonizarea relațiilor între diaspora și lumea din țară ar putea fi transparența raporturilor dintre putere și cei din țară și accelerarea procesului de democratizare a societății noastre. În măsura în care suspiciunea și teama vor înceta să fie două dintre atributele societății românești acest lucru se va răsfrînge și asupra relațiilor cu diaspora, mai devreme sau mai târziu. Iar dacă față de cei care pleacă azi din țară nu se va adopta politica ușilor închise, cu siguranță că nu se va mai vorbi la noi de exil sau de expatriere, ci de plecări și întoarceri, așa cum se întâmplă în alte țări. Pentru tinerii care vor să plece e esențial ca ei să nu se simtă și să nu fie tratați de cei de-acasă drept exilați, ci drept persoane care pot reveni oricînd, nestingherite, în țară. (C.T.)

Dialogul de luni de la G.D.S. a continuat joi, 17 martie, orele 14, la librăria Mihail Sadoveanu din capitală, unde Matei Călinescu și Ion Vianu și-au lansat cartea comună:

MATEI CALINESCU
ION VIANU
AMINTIRI
IN
DIALOG

Amintiri în dialog, apărută la Editura Litera. Doamna Viorica Oancea, directoarea Editurii Litera și domnul profesor Mircea Martin nu au rostit niște simple discursuri obișnuite în asemenea ocazii, ci, mai degrabă, replici calde ale unui dialog prietenesc, la care au luat parte, firește, și autorii înșiși. În fața unui numeros public s-a vorbit despre soarta acestei cărți, despre spiritul lui Tudor Vianu (tatăl lui Ion Vianu și părinte spiritual pentru Matei Călinescu), despre soarta unei întregi generații de intelectuali...

Librarul ideal

LA PARTERUL magazinului STAR din Brașov, în apropiere de scara rulantă, pe un spațiu micuț de cițiva metri pătrați, există o librărie ieșită din comun. Credem că nu vă vom dezamăgi dacă vă anunțăm că nu veți găsi aici Sandra Brown, în schimb veți putea cumpăra *Jurnalul* lui Mircea Zăciu, orice carte de la Humanitas și, în general, tot ce are mai bun piața editorială și presa literară, inclusiv - îndrăznim să o spunem - revista noastră.

Aflăm de la Doamna Carmen Andrei, căreia

i se datorează bunul mers al lucrurilor, selecția cărților și însăși existența micii librării, că persoanele tinere și amabile care servesc aici dau lunar cite un test. Ele trebuie să citească volumele pe care le vînd și să poată prezenta și recomanda oricare dintre cărțile care se află în librărie. Păcat că drumul pînă la Brașov durează trei ore și biletele de tren s-au scumpit, altfel ar merita să ne cumpărăm cărțile doar de la idealele librărești brașovenice. (I.P.)

CALENDAR

• 11.III.1992 - a murit Nicolae Țic (n. 1929)

• 14.III.1854 - s-a născut Alexandru Macedonski (m. 1920)

• 14.III.1888 - s-a născut Al. Mateevici (m. 1916)

• 14.III.1909 - s-a născut Constantin Iliescu

• 14.III.1911 - s-a născut

George Drumur (m. 1992)

• 14.III.1919 - s-a născut Alexandru Paleologu

• 14.III.1920 - s-a născut Pavel Bellu (m. 1989)

• 14.III.1921 - s-a născut Alexandru Struțeanu

• 14.III.1937 - s-a născut Széprétti Lila

• 15.III.1831 - s-a născut Partazi Ghica (m. 1882)

• 15.III.1882 - s-a născut

• 15.III.1897 - s-a născut

• 15.III.1917 - s-a născut

• 15.III.1929 - s-a născut

• 15.III.1949 - a murit

• 15.III.1977 - a murit

• 16.III.1883 - s-a născut

• 16.III.1897 - s-a născut

• 16.III.1991 - s-a născut

• 15.III.1929 - s-a născut

• 15.III.1949 - a murit

• 15.III.1977 - a murit

• 16.III.1883 - s-a născut

• 16.III.1897 - s-a născut

• 16.III.1991 - s-a născut

• 16.III.1929 - s-a născut

• 16.III.1949 - a murit

• 16.III.1977 - a murit

• 16.III.1883 - s-a născut

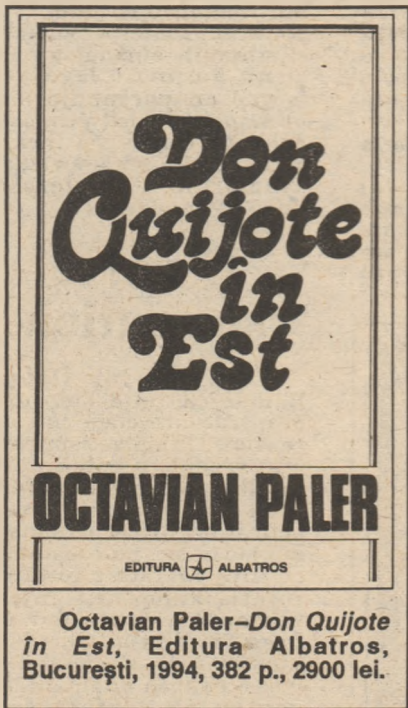
• 16.III.1897 - s-a născut

• 16.III.1991 - s-a născut

Iluzii și deziluzii

Octavian Paler—Don Quijote
în Est, Editura Albatros,
București, 1994, 382 p., 2900 lei.

ÎN BUNĂ cumpănire, cartea lui Octavian Paler — *Don Quijote în Est* — încearcă să dea Estului ce e al Estului și lui Don Quijote ce e al lui Don Quijote. Demonstrația autorului arată că Estul e incompatibil cu eroul lui Cervantes sau, spus mai direct, românii sînt puțin dispuși să accepte eroi de tipul lui Don Quijote. Dacă acesta există totuși — și Octavian Paler are o iubire-obsesie față de Cavalerul Tristei Figuri cu care, cum se întîmplă în asemenea cazuri, tinde să se identifice — el va fi repede ținta ironiilor și a opacității celor din jur. Pînă și credinciosul lui scutier îl va părăsi definitiv. Înainte de a-mi exprima cîteva nelămuriri în legătură cu felul în care Octavian Paler își privește personajul-reper, sînt datoare să fac cititorilor o prezentare mai detaliată a acestui eseu care sintetizează și adîncește ideile expuse fragmentar de autor în presa ultimilor ani sau, mai demult, în romanele-parabolă.

Trei locuri — ca trei cercuri concentrice, New York, București, Lisa, determină mișcările în spațiu și dinamica ideilor. Lisa, locul de naștere al autorului, antrenează toate gîndurile și îndoilele legate de sine: Octavian Paler ca individ unic și irepetabil. Persoana I sigular, eu, leagă imagini din satul copilăriei, episodul cutremurător al morții tatălui, traseul maturizării. Bucureștiul, al doilea cerc, conține și nuanțează imaginea individuală, dar îl adaugă și pe noi (românii), în numele căruia Octavian Paler vorbește adeseori. New York-ul lărgeste și mai mult sfera lui noi spre întreaga omenire. Deci: Octavian Paler ca individ, ca român și ca om. Cele trei imagini sînt de fapt trei drame suprapuse și pentru nici una autorul nu pare să vadă o soluție, de aceea cartea sa este umbrată și pesimistă. Spațiile amintite pot fi socotite și cîmpurile de forță ale cărții. Forțele pe care le cuprind sînt însă de obicei contrare și astfel se naște o gradăție polemică a paginilor scrise de Octavian Paler. Polemica Lisa-București (două moduri diferite de a înțelege lumea), polemica București-New York (modul orientat de viață, pervertit de comunism și cel occidental) sînt

străbătute de alte fire polemice, unele repede lămurite, altele reapărînd pe tot parcursul cărții. Se poate spune, într-adevăr, că *Don Quijote în Est* reprezintă o carapace de ace polemice din care autorul iese rareori.

Planul cel mai limpede al acestei confruntări cu sine și cu (toată) lumea, care este și structura de rezistență a cărții, e format din scrisorile celui mai bun prieten, Andrei, căruia fragmentele eseistice ale autorului îi aduc mereu un răspuns care cere răspuns. Sînt, aici, două tipuri diferite de luciditate, așa cum în *Don Quijote* cavalerul și scutierul reprezintă două tipuri de nebunie. Din scrisorile lui Andrei (fiu de medic partizan, ucis în munți de comuniști, nonconformist, curajos, inteligent și trăind în exil voluntar) și încercările net eșuate ale lui Octavian Paler de a-l convinge de propriile adevăruri se naște o *opera aperta* în care orice final este permis și oricare dintre cei doi poate fi învingător.

Cu un ochi de pictor care deosebește nenumărate nuanțe acolo unde alții văd doar negru, Octavian Paler separă ceea ce îndeobște se confundă: iluzie și amăgire, iluzie și speranță, disperare și lipsă de speranță, inteligență și deșteptăciune. O altă distincție este între Est și Vest, între exilul exterior (Andrei) și cel interior, între Don Quijote admirat și Don Quijote persiflat — de fapt, leit-motivul cărții. Cea mai profundă contradicție este una interioară, care se intensifică abia spre final: „M-am oprit, deoarece, în realitate, nu sunt deloc sigur că...” (342) sau: „... tristetea de azi e mai rea decît cea de ieri și, din ce în ce mai des trebuie să înghit un somnifer seara. Mă înstrăinez, am impresia și de propriile mele cărți” (348) și, în final: „eu mă tem că va trebui să combat ceva mai rău decît frica și că nu mai pot fi sigur de nimic” (379). *Don Quijote în Est* e o carte cinstită, conștient patetică, despre valoarea eșecurilor și despre rezistența unor obsesii într-o lume care uită tot mai repede.

ÎNDRĂZNESC să-mi exprim, din respect pentru provocarea polemică a cărții, cîteva nedumeriri. În primul rînd cum se raportează, în fond, autorul, la personajul-reper. Care este, în carte, semnul pus între Octavian Paler și Don Quijote, egalitate sau opoziție? În multe locuri autorul arată că într-o privință sau în alta nu-i seamănă defel cavalerului rătăcitor. Dar comparîndu-se mereu cu acesta, chiar pentru a se distinge, înseamnă fie că pleacă de la convingerea „Madame Bovary (Don Quijote) c'est moi”, fie că presupune că alții l-ar putea identifica cu modelul său. Chiar dacă îl consideră un model greu de atins, îl arată cu admirație totală: „Și la urma urmei de ce îl iau ca reper pe Don Quijote? Fiindcă eu am făcut o pasiune pentru eroul lui Cervantes?” (325). Întrebarea este retorică, pledoaria pe care Octavian Paler o face pentru cavalerul din La Mancha stă mărturie. Dar iubirea duce adeseori la confuzii și nu cei care iubesc pledează cel mai bine în favoarea obiectului iubirii lor. Octavian Paler își simte modelul amenințat sau chiar eșuat în lumea estică: „Într-o asemenea țară, Don Quijote n-are, în principiu, nici o

Fevronia, cerbmodernismul
și căpșuna Robinson

DOAMNE, cît m-am săturat să trag barca pe uscat, să fac fluturii să zboare în bălți, ml, lichide chioare, să bat crinii cu ciocanul ca să-mi steie-n scînduri anul strașnic prins, anul trecut în care-am trăit cam mult însă-am și murit puțin; să bat cu ciocanul-n crin să intre pîn'la pistil și stamine! „Ce'ș' copil?”, îmi va zice *cititorul*. Mîngia-l-aș cu toporul s-află, mort-copt, *autorul*, blîndul, supusul, veșnic profanatorul de cuvinte întru împlinirea lubricei săptămînale, indispensabilă supraviețuirii, ax fin, portocaliu în zăpăceala zilelor, șapte, pline de minuscule, colosale porcării, vîcării, șapte canibali și canibale ale unui singur Robinson (*căpșuna Robinson!*, soi important neremontant în *Pomologia* volumului VII). Iată cîntecul lor, caligrafiat cu grijă (*Poetul la masa de lucru*: — Nu mă mai simt ca lumea nici citind, nici scriind ci doar transcriind, o!, confesiva, sarcastica, temperata bine în inteligență — o spune *Nicolae Manolescu* în *Rom. lit. 30.1993* à propos de poemele tale! — și etern madlenica mea *Fevronia Novac!* Odată ca niciodată o să-ți înspumez mințile cu *cerbmodernismul* personal, o să-ți umezesc sufletul, trecîndu-l oral, din „turnul de abanos” în „turnul opac de apă” — pupă, rogu-te, *Dulapul îndrăgostit* pe pagina 23 și inima ta cu extrasistole nervoase și estetice o să mă protejeze bez c-o să te amorezezi modern de *Cerb* — și o să moi eonul cu bulionul, așa, ca chestie de ultramoft în „orizontul de așteptare”. Iar *Foartă*, bănuî, te va limerickiza cu frișcă! Fiindcă tot te aștept la orice, în *Rom. lit. 2, 1994*, de la *Cultura viitorului...*), de fapt corul, copiat deci, pe caietul de muzică naivă, pentru *Yvonne de Burgundia*: „Noi sîntem canibali, noi sîntem canibale! Lui Robinson cu drag îi dăm mereu tîrcoale și dimineața-n prag îi punem portocale. Noi sîntem canibali, noi sîntem canibale! Noi vrem cu Robinson pe-o insulă pustie să fim dar n-o găsim căci nu știm geografie. De-aceea suferim de-o grea melancolie. Noi vrem cu Robinson pe-o insulă pustie...” P.S. Desigur, caimacul ni l-a păpat, totalissim, *Cărtărescu. Nostalgia* dînsului și-a unduit franțuzește, românește și spaniolește talia-i europeană! Eu, sincer zbîrnînd, percep *Lulu* precum cometa cu coadă, pocnit de panici și plăceri la hipotalamus, telescopînd deja fragmentele vizibile. Jos chipiul și jobenul!! Sus ghetrele de fetru cu scîrț elgios de-a pururi!!!

șansă. «Nebunia» donquijotescă își pierde orice aureolă în fața bășcăliei” (331). Și pentru a sublinia ideea: „Oricît nu i-ar păsa lui Don Quijote că se facă de răs, ar fi fost imposibil, în condiții obișnuite, să nu se demoralizeze” (331). Indiferent dacă în aceste citate autorul se referă strict la eroul lui Cervantes, la copiile lui din lumea întreagă sau, metaforic, la sine însuși, el neagă tocmai esența personajului lui Cervantes — și aceasta e o altă nedumerire pe care cartea mi-o lasă. Oare Cavalerul Tristei Figuri nu are parte, de-a lungul tuturor peregrinărilor sale, numai de bășcălie, zîmbete și cuvinte ambigue, seriozitate jucată și, nu de puține ori, chiar lovituri și bastoane pe spate? Și tocmai faptul că le acceptă, incluzîndu-le prin „mistificări” literare și răstălmăciri în „scenariul” poveștilor cavalești în care crede și întărește „aureola”.

Octavian Paler nu se referă la posibilitatea personajului *literar* Don Quijote, nu discută problema „inventării” unui asemenea personaj în literatura română. Îl preocupă numai planul referențial, cum s-ar potrivi un Don Quijote în carne și oase pe străzile Bucureștiului și vede greu o asemenea prezență, deși ar dori să-i fie una din ipostaze. Or, mă întreb dacă se poate pune problema ivirii lui Don Quijote într-un context istoric și politic mai degrabă decît în altul. George Călinescu îl caracteriza pe eroul lui Cervantes drept „un suflet mare, cheltuindu-se într-o direcție himerică”, care „abhoră turnul de fildeş”, ceea ce e posibil oricînd și oriunde, în realitatea estică și în cea vestică, acum ca și odinioară. Oare Spania lui Don Quijote era un teren mai bun? Ajunge să recitim istoria ca să avem răspunsul. Iar în Est îl avem pe Svejck, considerat de cehi un Quijote.

Unul din argumentele autorului este că, într-o țară care nu are în cultura ei un mit al iubirii, Don Quijote nu poate exista. Chiar dacă ar fi așa, deși afirmația e discutabilă, să nu uităm că Don Quijote își construiește și-și trăiește

propriul mit, transformînd urîtenia în frumusețe și văzînd domnițe în locul unor femei proaste și vulgare. Despre Dulcinea del Toboso, Sancho Panza are cu totul altă părere, dar cavalerul o pune pe seama minții „boante” a scutierului.

Octavian Paler recunoaște că, punîndu-se în pielea personajului, toți cei care au rîs de el (de el ca Don Quijote) i-au devenit „nu numai antipatici, ci și adversari” (p. 130). Apare aici cea mai mare insatisfacție a mea legată de alegerea leit-motivului acestei cărți. Ea este dată de ceea ce, nu sînt prima care o remarcă, reprezintă esența operei lui Cervantes: un zîmbet cald, aproape material în care și învăluie cavalerul scutierul, morile de vînt și armatele de oi. Acest zîmbet nu există la Octavian Paler. El pare să uite că mai sînt și altfel de zîmbete decît cele ironice, pe care le antipatizează. Cred că fără acest zîmbet cald, și existența și non-existența lui Don Quijote își pierd o bună parte din sens.

P.S. Fantezia greșelilor de tipar este ineputabilă și întotdeauna îi privesc surprizele ca pe niște capricii ale sorții în stare să schimbe totul. A te opune atacului mereu proaspăt al virușilor tiparului, buclucași, sprinteni, încurcă-lume, jucăuși, acri, răutăcioși sau de-a dreptul periculoși îmi pare a fi — ca să fiu în ton cu articolul de mai sus — o încercare donquijotescă. Dacă revin totuși asupra unei recenzii (*România literară* nr. 9, p. 7) în care toate greșelile s-au adunat la sfîrșit (o fi existînd și în lumea lor spiritul gregar sau poate se strîng la un loc din teama de singurătate), o fac pentru că am ocazia să mai recomand o dată cititorilor o proză plină de farmec apărută în revista *ARC: Oameni și umbre, glasuri, tăceri*. Misteriosul scriitor *Alexandru* pomenit în recenzie nu este altul decît Domnul *Alexandru George*, pe care buna-cuviință m-ar fi împiedicat să-l numesc atît de familiar, dacă una dintre nesățioasele greșeli de tipar nu i-ar fi înghițit numele de familie.

Poveste cu cîntec

NINA Cassian publică o antologie de versuri și proză scrise între 1945 - 1991, ocupîndu-se de ea în întregime, cu curajul unei gospodine care nu mai ține cont de ce se cade și ce nu se cade atunci cînd nu o interesează decît ca treaba să-i iasă bine. Cu alte cuvinte, volumul îi aparține din toate punctele de vedere, pentru că nu numai

Nina Cassian - Cearta cu haosul, antologie, prefață și tabel cronologic de Nina Cassian, Editura Minerva, București, 1993, 288 p., 1000 lei.

versurile și fragmentele de proză sînt ale Ninei Cassian, ci și prefața și tabelul cronologic. Ținînd cont de faptul că Nina Cassian face parte dintre acei scriitori „ciudați”, cu tot soiul de lunecușuri dubioase urmate de verticalități neașteptate, publicarea unei asemenea antologii este un gest binevenit, chiar necesar. Chiar dacă ea e ușor contrafăcută, în sensul că sare discret peste producțiile proletcultiste ale autoarei (normal, cine și-ar mai recunoaște asemenea bastarzi?).

Cel mai interesant lucru din acest volum mi se pare prefața: demnă, curajoasă, nonconformistă, decentă (în sensul că nu se lansează în exegeze narcisiste), interesantă, clară. Și într-un fel chiar sfidătoare, în sensul nobil al cuvîntului. E limpede că marele of al acestei autoare (destul de răsfățată de consistente premii la un moment dat) este anemică atenție pe care i-a acordat-o critica. După cite se pare, despre

Nina Cassian s-a scris puțin, și nici acele puține considerații nu prea i-au fost favorabile, fie că rostul lor era de a o incrimina pe debutantă, al cărei volum *La scara 1/1* a fost dat la topit, fie că exprimau pur și simplu inapetenta sinceră pentru poezia ei. Explicația pe care o sugerează poeta în prefață ar consta tocmai în vitalitatea poeziei ei, imprevizibilă, mereu alta, imposibil de definit sau de redus la câteva clișee critice convenabile. Parțial explicația mi se pare plauzibilă, pentru că e într-adevăr ceva care te dezorientează în versurile ei, sau mai bine zis nu există acel ceva care să te provoace, care să declanșeze și să întrețină cumva discursul critic. Proaste sau bune, versurile ei nu inspiră comentarii. Și așa lega această particularitate destul de ciudată a poeziei ei de un anumit déjà-vu care te întîmpină din ceea ce scrie ea. Autoarea singură recunoaște că formula ei poetică dezorientează pentru că nu seamănă cu altele celebre. Așa e, nu seamănă, dar lasă impresia că nu izbutește să semene, nu că nu ar vrea. Din mai toate poeziile răzbate un modernism comun, de valoare medie, înviorat puțin de o oarece dezinvoltură prozodică, de o grație ritmică și o candoare a jocurilor eufonice și imagistice. Lectura e plăcută, dar destul de departe de experiențele poetice memorabile. Dar, oricum ar sta lucrurile, scriu aceste rânduri știind că autoarea are convingerea că „spre deosebire de instanțe (culturale au ba)” cititorii i-au primit versurile cu înțelegere, fiecare alegîndu-și culorile pe potrivă, după minte, după inimă, după literatură. Mă tem că există și cititori cărora nu le va fi prea ușor să aleagă, dar, un scriitor care are încredere în cititorii lui, nu poate fi decît mulțumit. (Andreea Declu)

În căutarea lui 5

O TEMĂ de cercetare clară se ascunde sub titlul puțin prea doct al cărții academicianului Alexandru Surdu, *Pentamorfoza artei*: implicațiile generale (științifice, filosofice) și implicațiile particulare (artistice) ale pentadei, ale

Actualitatea editorială

lui cinci. Despre cele generale, Alexandru Surdu afirma în *Prefață*: „... însăși ființa umană și poate că numai ea, o înfățișează (pentada n.m.) prin intruchiparea ei pentagonală, o percepe prin cele cinci simțuri, o concepe prin cele cinci facultăți ale gîndirii și, mai important decît orice, o plămădește în permanență cu cea mai perfecționată unealtă imaginabilă - mîna cu cinci degete. (...) Căci nu numai ansamblul artelor, ci orice înfăptuire umană, lumea noastră în genere, nu este altceva decît o amprentă, tot mai bine conturată, a mîinii” (p.9). Pornind însă de la acest cadru larg, autorul caută pentada în manifestările ei particulare din cinci(!) arte fundamentale: muzică, arhitectură, sculptură, pictură și literatură (teatru, roman, poezie). Taietura de aur din arhitectură, cvinta și pentatonica din muzică, reprezentarea corpului omenesc în artele plastice, tragedia antică, monumentele brâncușiene de la Tîrgu Jiu, Shakespeare, Camus, Eminescu, toate intră, după Al. Surdu, în tiparul pentadic.

Demonstrația este coerentă, chiar dacă pe alocuri prea tehnică sau, în unele cazuri, „ajustată” în așa fel încît să se potrivească modelului propus; nu m-a convins, de pildă, *Dialectica pentadică a Lucefărului*, tot la fel de ușor putîndu-se demonstra și una triadică, binară etc. Oricum, cartea lui Alexandru Surdu are meritul de a întoarce pe toate fețele, în mîna sa „pentadică”, un model prea puțin folosit în citirea artei, în care privilegiul l-a deținut de obicei triada. O bibliografie (de fapt, indice de autori citați sau menționați în text) și un

Alexandru Surdu - Pentamorfoza artei, Editura Academiei Române, București, 1993, 192 p., 225 lei.

rezumat în limba engleză completează ținuta adesea prea academică a lucrării. (Ioana Părvulescu)

Spionaj la Editura Univers

SPIONII pot fi recunoscuți după două caracteristici: aerul lor mereu preocupat și felul în care știu să asculte cu privirile. Această observație pe care nu strică să o reținem se află în romanul

de spionaj *Cârțița* cu care Editura Univers lansează o nouă serie de autor. John Le Carré (David Cornwell) este un scriitor de renume internațională, student la Berna și Oxford, profesor la Eton și, un timp, angajat la British Foreign Service. Însă personajele sale lucrează de obicei la British Intelligence Service. Numele lui John Le Carré se leagă de unele dintre cele mai izbutite cărți ale literaturii de spionaj, din care Editura Univers mai are în pregătire: *Premiantul, Oamenii lui Smiley* (personaj ce apare și în *Cârțița*), *Spionul care venea din frig* (cartea care l-a făcut pe Le Carré celebru), *Casa Rusia* ș.a.

John Le Carré - Cârțița, traducere de Delia Răzdolescu și George G. Potra, Colecția 'Romanul de spionaj Argus', Editura Univers, București, 1994, 400p., 1850 lei.

Față de agentul dublu „clasic”, „cîrțița” are în plus o lungă perioadă de acomodare în care nu iese la lumină și nu acționează. Cîrțița din romanul lui John Le Carré are timp din belșug chiar și după ce începe să facă ea jocurile; nu va fi descoperită decît după ani de zile, interval în care toți cei cu care a avut de a face direct sau indirect își modifică spectaculos destinele. Romanul se deschide cu prezentarea spațiului celui mai nevinovat cu putință: colegiul Thurgood unde, la mijlocul trimestrului, sosește un suplinitor, Jim Prideaux, lingvist. Cel care remarcă primul că e ceva special cu acest profesor este Bill, băiat retras și sensibil, care-i va deveni un prieten plin de copilăresc devotament. Cu sănătatea subrezită, Jim este victima unei „cîrțițe” pe care va încerca să o descopere. Nu va vom dezvălui numele cîrțiței, ci numai ideea cărții: în jocul politic din care spionajul e o parte, toți participanții au șanse egale de a fi sacrificați, mai devreme sau mai târziu și nu au nici o posibilitate de a se opune.

Construcția romanului lui John Le Carré nu e cu nimic mai prejos decît cea a operelor literare canonice, la fel și complexitatea personajelor. Ritmul lent, nepăsător se îmbină cu mișcarea iute, furioasă, imaginile prezentului cu flashback-uri pline de surprize, suspiciunea de o viață cu neîncrederea de-o clipă, violența cu blîndețea,

omenescul fragil cu duritatea și indiferența îndelung antrenate, vînovăția cu inocența - toate contribuind la o intrigă densă desfășurată în mai multe straturi, așa cum și cîrțița trăiește la mai multe adîncimi.

Desigur, avertismentul-tip din romanele cu implicații politice: „Toate personajele și situațiile sînt imaginare și nu au nici o legătură (s.m.) cu personaje sau întîmplări reale”, prin care John Le Carré își începe cartea este o pură dovadă a...umorului englezesc. (Ioana Părvulescu)

O carte simpatică

CARTEA lui Daniel Bănuțescu, un debut, nu e neapărat o revelație într-ale poeziei. Un optzecism ceva mai fresh, în combinații inteligente de Florin Iaru plus Ion Stratan, cu o acuratețe lirică personală din loc în loc, nu constantă, cu alte cuvinte o formulă relativ cunoscută într-o variantă plăcută dar nu prea originală. Cu toate acestea însă, volumul este însăși culmea originalității, pentru că de fapt confecționarea lui e adevărata artă a lui Daniel Bănuțescu. Teribilist cu bună știință, voit obraznic și glumeț îngîmfat, autorul ne previne de la bun început cu cine avem de-a face: „deși cunoaște sute de colegi mai talentați decît el, cu umilință și cu vorbe puține, Autorul întrezărește pentru literatura română doar trei mari șanse: poetul Daniel Bănuțescu, romancierul Daniel Bănuțescu și dramaturgul Daniel Bănuțescu”. Incurajatoare perspectivă. Cert e că, dacă așa stau lucrurile, istoria literaturii române va fi populată de acum înainte de personaje foarte simpatice.

Poeziile speculează și ele acest simț al umorului grefat pe tristeți subtile, amestecînd un je m'en ficheism adolescentin (de puști pus pe rele) cu teorii de om mare și serios. Firește că într-un asemenea univers poetic erotica se potrivește foarte bine, mai ales cînd ea e în același timp deocheată și duioasă. După toate aparențele, Daniel Bănuțescu urmărește să fie un bufon înțelept, care vorbind prea clar, spunînd lucrurilor pe nume, izbutește să pară greu de înțeles. Din banal și prozaic el inventează o lume ciudată, cu prieteni care mor împușcați în piața Universității, iubite cărora li se va face operație de apendicită, ingeri ticăloși, indivizi plictisiți.

Și totuși, ceva nu-i iese lui Daniel Bănuțescu. O anumită rigiditate, o artificialitate a combinațiilor stilistice și mici stîngăcii de expresie fac ca poezia lui să fie mai puțin simpatică decît ne promitea poetul. De altfel, faptul că acest volum este conceput cu atîta grijă și cu un talent pe care la noi nu prea se pune preț, mă determină să cred că lui Daniel Bănuțescu i s-ar potrivi mai bine un alt gen, poate colajele construite cu umorul care i-ar permite combinații și parodii

Daniel Bănuțescu – *Te voi iubi pin' la sfârșitul patului*, Editura Cartea Românească, 1993, 88 p., 400 lei.

Triumful longevivului

În *Cuvînt înainte*, Mircea Eliade precizează că, proza fantastică, scrisă de el, „este rodul imaginației creatoare” și că, aidoma personajului Fărămă, din nuvela „Pe strada Mântuleasa”, „descoperirea subiectului pe măsură ce scria”. Enunțul acesta este infirmat tocmai prin această alăturare, cronologică (1936-1982), a celor 24 de *narațiuni* cu subiect fantastic și care atestă orientarea *discursului filologic* în imediata apropiere a unor teme majore ale filosofiei. De altminteri, Eugen Simion, în *Postfață*, constată, la fel, că „epica lui Eliade s-a transformat într-un dialog spiritual” iar „eroii sunt pretext pentru analiza conceptelor”. În plus, M. Eliade încearcă o străpungere în spatele cotidianului, în reversul suitei de „aparențe camuflate”. De aceea și trama acțiunii *narațiunilor* este simplă, convențional-politistă sau convențional SF. În economia scriiturii, un spațiu amplu este acordat, în schimb, explicațiilor „pragmatic demonstrative” (E. Simion). Deși se postulează și „o tăcere rituală”, este evident că cele mai multe dintre personajele lui Eliade suferă de o veritabilă verbozitate sau, uneori, chiar de scriptomanie. Cunoașterea, la M. Eliade, se operează prin *revelație* (posibilă numai în „lumea aceasta”, într-o existență încarnată), dar pentru a o face cunoscută, „trebuie să ghicești un nou limbaj în cuvintele de toate zilele”, căci „totul depinde de limbajul în care poate fi înțeleasă și tradusă povestea”. Demersul acesta nu constă în studiul „cărțurăresc” asupra textului ci, în „misterioasă știință” de pronunție a cuvintelor sacre, ajungându-se la ceea ce în India s-a numit „rostire interioară” a

textului sacru, la „superconștiință” (vol. II, *Dr. Honibberger*, p. 278).

Aproape în fiecare dintre *narațiunile* cuprinse în aceste volume „există un prag și o perdea”, sau „un prag, un pod”, o cortină sau numai fața oglinzii. Acestea cenzurează, parcă, accesul spre o cunoaștere adevărată care, paradoxal, se află Dincolo, într-un „alt plan al irealității” iar drumul, „călătoria” îți îngăduie o scăpare; dacă nu ești convins că „trebuie să existe o ieșire, ești pierdut și nu te mai poți întoarce” (aceeași, p. 85).

Mircea Eliade opinează că „în zilele noastre spectacolul este singura șansă” de a cunoaște „libertatea absolută”, aceasta neavând „nimic de-a face cu libertatea de ordin social, economic sau politic”. Recursul la *spectacol*, la teatru ca „artă magică”, se justifică prin aceea că poate deveni „un instrument de iluminare, mai precis: de mântuire a multărilor” (vol. III, *19 trandafiri*, p. 185) și,

Mircea Eliade – *Integrala prozei fantastice*, vol. I - *Domnișoara Christina*, vol. II - *Pe strada Mântuleasa*, vol. III - *La umbra unui crin*, ediție și postfață de Eugen Simion, Editura Moldova, Iași, 1994, 10.000 lei.

deci, „de trecere a pragului” spre o *realitate* care semnifică „adevărul total”, respectiv „ceea ce ne este dat să cunoaștem numai după moarte”. „Teatrul anticipează revelația morții” și „ți-o arată”, în viața cea de toate zilele” (vol. II, *Uniforme de general*, p. 305). *Spectacolul* este singura artă „capabilă să reveleze dimensiunea universală”. Într-un asemenea „fel de spectacol” – care poate fi oricând modificat „prin imaginație”, după dorința interpretilor – „cortina este și nu este, există și nu există”; însuși autorul *spectacolului* „o presupune și în același timp o ignoră”. Actorii, ca participanți direcți la *mister*, sunt singurii care se mai pot „întoarce înapoi în timp” (vol. II, *Adio*, p. 185). *Spectacolul* lui Eliade se vrea, într-un viitor apropiat, „o nouă escatologie sau o soteriologie, o tehnică a mântuirii” (vol. III, *19 trandafiri*, p. 185).

Tineretea fără bătrînețe, regenerarea biologică sunt teme care apar frecvent în cele trei volume

de proză fantastică deși, spune M. Eliade, „viața aceasta nu are nimic de-a face cu nemurirea” ci, dimpotrivă, aici, „tot ce îți se cere este să fii viu”. Chiar dacă e adevărat că „timpul poate fi dilatat așa cum poate fi comprimat”, „longevitatea devine suportabilă (...) numai dacă a fost descoperită (...) tehnica beatitudinilor simple”. Întotdeauna, „dintr-un grup de femei tinere și frumoase (...) *Una din ele* este Magna Mater”, suprema „beatitudine”, inefabila *Madonna Intelligenza* - „revelația secretă” căci, „adevărată dragoste este tot una cu nemurirea”. (Notă: sublinierile aparțin autorului) (Maria Genescu)

Datorii și nostalgii

AMINTIRILE și evocările lui Gabriel Tepelea din noul său volum par rezultatul unei duble situații afective, într-un trecut privit cu nostalgia ardelenesc-definitorie și într-un prezent similar în rău până la identitate, față de care autorul își îndeplinește o datorie. Acestea sînt cele două calități (sau defecte) ale evocărilor depersonalizate, parcă, pe de o parte datorită tonului oarecum didactic, pe de altă parte, de dese sublinieri ale datoriei față de neam, istorie și prezent.

Chiar dacă tehnicile impersonale ar trebui, după o vorbă celebră, să favorizeze subiectivitatea, ceea ce rezultă din permanenta moralizare a prezentului, alături de portretele „la trei paliere” (viațmoartea, elemente biobiografice, atitudine față de autor) este mai mult o convenționalizare a perspectivei.

Convenționale sînt și portretele făcute „inteligent” clujene interbelice (Yves Auger, G. Giuglea, D. D. Roșca, Papilian). Ele stau, ca și rapidele creionări ale lui Iuliu Maniu (Sfînxul), Ion Petrovici, Avram P. Todor, sau I. C. Petrescu, sub semnul unei „neutralități nostalgice” în dublul sens al evocării, pe de o parte a părerilor altor personali-

tăți ale vremii și pe de alta al unei recuperări pilduitoare pentru „prezentul ticăloșit”.

Această impresie de convenționalism poate veni și dintr-o clară schimbare de atitudine în receptarea jurnalelor de detenție. În 1990 și 1991 (căci timpul curge acum la fel de rapid ca între 1944 și 1947), amestecul amintirilor interbelice cu cele din închisorile comuniste și al acestora din anii 1985-1988 („întîlniri cu scriitori țărani”), cu cele ale „reinsertiei sociale” a autorului, amestecul referințelor de la Argezi și Călinescu cu portretele din „Galeria martirilor”, ar fi avut alt impact. În 1990 altfel am fi citit cuvintele despre „un dodu” lăcrimînd la catafalcul lui Avram P. Todor, dar care n-a mișcat un deget pentru publicarea celor peste 800 de poezii traduse de acesta din maghiară, sau cererile voalate de recuperare a manuscriselor aflate și acum la Securitate. Între timp, același „dodu” a devenit decanul unei facultăți umanistice, iar Securitatea și-a mai pus un rînd de lacăte la dulapurile cu manuscrise confiscate. Poate un plus de virulență așteaptă noua receptare a recucerărilor pilduitoare, abstracte și istorice; pentru că tot publicînd și incluzînd în programe editoriale jurnale de detenție, ne-am trezit că torționarii de ieri sînt oamenii politici la putere (sau îndrumătorii lor); că tot cu voie de la Securitate și-ar putea publica cineva integral memoriile, că adevărurile depind tot de perspective (v. relația lui G. Tepelea cu Argezi) și așa mai departe, și așa mai departe. (Simona Sora)

Romeo și Julieta la zidul Berlinului

ROMANUL lui Romano Franco Tagliati este o combinație reușită de ficțiune și pamflet politic. Un soi de dizertație pe o temă dată, care apelează la toate convențiile literare și nonliterare considerate folositoare în abordarea subiectului. Tema – zidul Berlinului. Un obstacol absurd arbitrar în calea unor destine al căror unic rost era acela de a se desfășura împreună. Oameni care se trezesc deodată separați de un zid de beton, apărut ca peste noapte și care nu mai pot comunica, în ciuda unei banale distanțe de cîțiva pași.

Cartea are în centru povestea de dragoste a unei actrițe germane din Berlinul democrat și a unui ziarist italian din Milano, dar pe lângă ei, în roman apar și alte cupluri menite să exemplifice aceeași dramă. În dimineața de 13 august 1961, negustorul Helois Rubinstein, el însuși de curînd căsătorit, ia parte la căsătoria unei verișoare, celebrată la numărul cinci pe Kantstrasse, strada

unde locuia și el. Acolo îl „prinde” construirea zidului și acolo rămîne, în noua Germanie democratică, la început nădăjduind că întîmplarea nu va dura decît cîteva zile, apoi resemnîndu-se să primească vești despre moartea mamei, căsătoria fiicei, care nici nu era încă născută în 1961, despre nepoți. Toată viața acestui om se petrece la cîteva metri de el, fără însă ca el să participe la ea. Tagliati se pricepe foarte bine să

Romano Franco Tagliati – *Cu mâinile în buzunare*, traducere de Andriana Fianu, Editura Paco, București, 1993, 128 p., 1000 lei.

comenteze mut tragedia celor în situația lui Helois Rubinstein, fără hiperbole și superlative, fără lamentații, de fapt chiar fără narațiune, pentru că episodul este înfățișat ca un schimb de scrisori.

Nefericita soartă a lui Romeo și a Julietei, de astă dată personajele lui Tagliati și nu ale lui Shakespeare, nu este decît o extindere a dramei negustorului, cu mai multe amănunte și cu o morală ceva mai elaborată. După un șir nesfîrșit de umilînțe și privațiuni, cei doi izbutesc, aproape miraculos, să emigreze în Italia, țara lui, dar viețile lor sînt mutilate definitiv. Nu numai că ea este nevoită să-și abandoneze cariera de actriță, dar abia după ce au reușit să ajungă într-o țară liberă ies la iveală inevitabile și grave nepotriviri între ei. Romeo și Julieta nu mai sînt tinerii frumoși pentru care doar iubirea contează, ci produsele unui regim care a instalat în mințile lor un anumit fel de a gîndi și de a concepe lumea. Au ajuns să fie împreună și în viață, dincolo de voința celorlalți, dar nu le este ușor să rămînă așa și după propria lor voință. Tagliati nu este un idealist și nu dă semne că ar crede în happy-end-uri stupide. Oricît de banală ar fi povestea, lui îi place să reflecteze la ea. Lucidă și nervos scrisă, cartea e interesantă, pentru că formula ei e destul de neobișnuită. Iar traducerea Andrianei Fianu, care a izbutit să păstreze tensiunea și ritmul, ne permite accesul la un tip de literatură destul de puțin practicat. (Andreea Declu)

Gabriel Tepelea – *Amintiri și evocări*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994, 271 pag., 2300 lei.

Quo vadis, Mihai Sin?

NE AFLĂM la sfârșitul lui 1988, cu un an înainte, deci, de căderea lui Ceaușescu. Un tânăr inginer, Dominic Vanga, este arestat pentru tentativa de trecere frauduloasă a graniței. Dar în loc să fie judecat și condamnat, el devine oaspetele Securității, care îi asigură o vacanță de câteva zile într-o casă frumoasă, ascunsă într-o pădure. Ofițeri de Securitate îl înconjoară cu toată atenția. I se pun la dispoziție mâncăruri delicioase și băuturi fine, săli de sport cu o dotare sofisticată și chiar o femeie. În această ambianță i se dezvăluie faptul că a fost ales, de un grup de securiști preocupați de îndepărtarea de la putere a dictatorului și salvarea României, să joace un rol important în conducerea țării în perioada postceaușistă. Alegerea sa s-a datorat faptului că unul dintre complotiști, colonelul Adrian Coldea, i-a citit câteva eseuri publicate în reviste de circulație restrânsă, studențești și i-a remarcat inteligența ieșită din comun. Dominic Vanga își manifestă inițial aversiunea față de Securitate, dar în cursul unor lungi discuții cu amfitrionii săi aceștia îi demonstrează că se înșală, că instituția, chiar dacă a jucat inițial un rol nefast, a ajuns cu vremea o conștiință – singura activă – a poporului român. Copleșit de argumente și, mai ales, tulburat de faptul că el și nu altcineva a fost selectat pentru a intra în istorie, tânărul inginer acceptă să colaboreze cu conspiratorii din poliția secretă. Singura lui condiție este să nu i se ceară să semneze nici un act în legătură cu această colaborare.

Acesta este subiectul volumului I din romanul lui Mihai Sin, *Quo vadis, domine?*, volum scris, după cum reiese dintr-o precizare finală, la Seckau – Târgu-Mureș – Besançon în perioada noiembrie 1990 - iunie 1993 și publicat cu câteva luni în urmă de Editura Humanitas. Pe ultima copertă putem citi și un scurt text publicitar: „Poate pactul cu diavolul să salveze România?“, „...autorul pare să sugereze că nu atât răspunsul lui Dominic Vanga contează, cât al fiecăruia dintre noi.“

Despre noua carte a lui Mihai Sin nu s-a scris până în prezent niciun rând. Singura discuție publică a avut loc la TV, în cadrul emisiunii *Simpozion* din 11 martie, și la ea au participat Mihai Sin, Gabriela Adameșteanu, Sanda Vișan, din partea Televiziunii și... Nicolae Ulieru, purtătorul de cuvânt al Serviciului Român de Informații. Alte referiri la roman le-a mai făcut doar Mihai Sin însuși într-un interviu acordat publicistului Ioan Matei și publicat în revista *Zig-Zag* din 3 februarie. La emisiunea TV, Sanda Vișan a fost singura care și-a manifestat stupefacția în legătură cu o contradicție irezolvabilă din noua viziune asupra Securității propusă de Mihai Sin: o instituție care a contribuit decisiv la distrugerea țării își arogă merite în salvarea țării! Nicolae Ulieru s-a plâns, dimpotrivă, că în roman Securitatea nu este privită cu destulă afecțiune. Gabriela Adameșteanu, vizibil jenată, a relativizat discuția, avansând ipoteza că s-ar putea să existe și

cititori care să-l considere pe Mihai Sin prea indulgent. Iar Mihai Sin... Opinia lui o reproduc, mai bine, din *Zig-Zag*, pentru că, după cum se știe, vorba zboară, scrisul rămâne. Publicistul îl întreabă la un moment dat: „Mi se pare mie sau chiar ați ales în carte «aripa» blândă... tolerantă, înțeleaptă a Securității?“ Iar romancierul răspunde: „Eu nu i-aș spune nici blândă, nici tolerantă, nici înțeleaptă. În orice caz cred că lucrurile sunt mult mai complicate și mai complexe decât par la prima vedere și de când scriu literatură mi-am dat seama că ele nu trebuie privite totdeauna în alb și negru. Nu sunt adevărate personajelor prea net conturate sau «categorice». De pildă, într-o bună parte a literaturii noastre scrise în țară sau în exil, ofițerul de securitate, securistul era zugrăvit în culori foarte îngroșate, în gura lui nu figurau decât anumite expresii. Ne place sau nu, trebuie să ținem cont că în Securitate a lucrat un anume tip de elită, erau recrutați mulți șefi de promoție de la diferite facultăți.“

ACESTE afirmații, adăugate la cele din carte, nu pot decât să uimească. Ce s-a întâmplat cu Mihai Sin? Unde este prozatorul care se arăta îngrijorat de soarta ființei omenești într-o lume condusă de ticăloși? Ce a mai rămas din sensibilitatea aproape dureroasă a celui ce a scris *Bate și țigă se va deschide*?

Comedia libertății de opinie, a dezbaterei democratice care ne întâmpină încă de pe coperta a patra („...nu atât răspunsul lui Dominic Vanga contează, cât al fiecăruia dintre noi“) are ceva indecent. Simplu fapt de a pune în discuție posibilitatea unui pact cu diavolul pentru salvarea României reprezintă un început de mistificare a realității și o propunere adresată cititorului de a participa, ca un complice, la această mistificare. Este ca și cum am fi cu toții martorii unei crime monstruoase, iar unul dintre noi și-ar duce meditativ un deget la tâmplă și ar spune: „Hai să discutăm deschis, democratic, acceptând toate punctele de vedere posibile: a fost necesară această crimă?“

De ce-ar mai trebui pusă în dezbatere contribuția Securității la salvarea României, când se știe că această instituție a asigurat, într-o primă etapă, aservirea țării unei puteri străine (recurgând pentru atingerea scopului său la mijloace odioase), iar într-o a doua etapă – menținerea la putere a clanului Ceaușescu, care a desăvârșit distrugerea civilizației românești? Când și prin ce s-a manifestat sentimentul de responsabilitate al Securității față de soarta României? Că au existat în rândurile lucrătorilor ei și unii cuprinși de remușcări sau având o anumită noblețe înăscută – tot ce se poate. Dar ipoteticele intenții bune au rămas *neexprimate*. Securitatea nu a grăbit în nici un fel prăbușirea sistemului totalitar. Abia când comunismul a început să se dezagrege în URSS și în alte țări, de jur-împrejurul României, când devenise *evident* că Ceaușescu nu mai poate să supraviețuiască politic, abia atunci

s-a înregistrat o anumită agitație în rândurile securiștilor, agitație care s-a dovedit a fi mai mult expresia panicii decât a grijii față de soarta țării.

Din romanul lui Mihai Sin mai reiese că și tot ce s-a întâmplat după 22 decembrie 1989 s-a aflat sub controlul Securității, conform unui plan conceput de „conspiratori“ în 1988. Colonelul Adrian Coldea îi explică lui Dominic Vanga, în 1988, că în primii ani de după înlăturarea de la putere a lui Ceaușescu în România se va... simula o viață politică pluripartită, dar că în realitate tot ei, ofițerii de Securitate clarvăzători, vor conduce țara din umbră, pentru a împiedica instalarea dezordinii. Cu alte cuvinte, se admite teza conducerii în continuare a țării de către serviciile de informații, dar acest fapt este considerat benefic și chiar salvator. Admițând că Securitatea este și în prezent atotputernică, nu văd în ce fel a făcut ea ordine în România. Dacă în momentul de față în România este ordine, înseamnă că și albul trebuie considerat negru, iar negrul – alb. Ca să nu mai vorbesc că, din câte mi-amintesc, diferiți securiști au fost implicați în întreprinderi dezastruoase – de exemplu, în organizarea mineriadelor – și nu în asigurarea unui bun mers al lucrurilor.

GREU DE susținut (și, la urma urmelor, ofensatoare pentru intelectualitatea din România) este și ideea că „în Securitate a lucrat un anume tip de elită, erau recrutați mulți șefi de promoție de la diferite facultăți“. Nu știu câți șefi de promoție au acceptat să lucreze pentru Securitate, dar cei care au acceptat, prin însuși faptul că au acceptat, s-au dovedit a nu fi cu adevărat șefi de promoție, adică reprezentanți eminenți ai generației respective. Un intelectual, oricât de tânăr, este prin definiție o conștiință, iar o conștiință nu se vinde, și încă unei instituții funeste, responsabile de menținerea unui sistem politic criminal. Mai rămâne ipoteza că au acceptat să colaboreze cu Securitatea specialiști foarte buni, dar lipsiți de conștiință, deci nu intelectuali, ci așa-ziii „tehnicieni“, preocupați exclusiv de domeniul lor. În cazul acesta, cum s-ar fi putut ridica ulterior dintre ei acei securiști cu... conștiință care să-și asume misiunea de a salva România?

Pentru îmbunătățirea imaginii lucrătorilor Securității, în roman este dezvoltată o întreagă teorie în legătură cu porecla „băieții“ dată acelor lucrători de către... poporul român. „Băieții... Ce mai era oare și cu cuvântul ăsta, de ce li se spusese oare pentru prima oară așa și de ce prinsese atât de bine? Ca în orice product folcloric, era imposibil să-i stabilești paternitatea. Fără îndoială, Băieții erau temuți, erau detestați, erau urâți chiar. Dar, atenție! Din chiar porecla care li se dăduse se simțea și o undă de simpatie complice. Căci cui li se mai spunea «băieți», «băieții noștri»? Sportivilor !(...) Și totuși, comparația e oare posibilă? De ce nu? Cu diferențele de rigoare, bineînțeles. Căci da, și față de Băieții cei duri răzbate adeseori, din păcate, o simpatie nici măcar

disimulată. Faptele lor năzdrăvane, legendare, mitice impresionează până la urmă și într-un sens aproape pozitiv.“

Deși am trăit și eu în România, și am auzit de sute de ori folosindu-se această poreclă, nu am sesizat niciodată, în tonul cu care era pronunțată sau în contextul în care era introdusă, o nuanță de simpatie. Poate că am alt tip de sensibilitate lingvistică. Cert este că mie cuvântul mi se părea irevocabil disprețuitor. Și admiram subtilitatea cu care poporul român recursese intenționat la un apelativ tandru pentru o realitate umană detestabilă, era un contrast de efect, era un fel de renegare a unor fii decăzuți. După opinia mea, adevăratul sens al denominativului argotic „băieții“ este cel fixat în faimosul poem al Anei Blandiana, *Totul*: „lupta popoarelor pentru pace, coruri, / producția la hectar, Gerovital, aniversări, / compot bulgăresc, adunarea oamenilor muncii, / vin de regiune superior, adidași, / bancuri, băieții de pe Calea Victoriei, / pește oceanic, Cântarea României, / totul“. Profundul dezgust și mai ales imensa oboseală păstrate (ca într-un flacon cu... aer din epoca lui Ceaușescu) în acest poem caracterizează foarte bine starea de spirit în care era folosită de români expresia „băieții“.

Autorul romanului ar putea să susțină, în replică la articolul meu, că nu el, ci personajele sale au opinii favorabile Securității. Las la o parte faptul că în interviul din *Zig-Zag* opiniile respective aparțin în mod indubitabil autorului. Dar chiar și în roman, păreri pro și păreri contra nu se află la paritate; cele pro sunt în mod evident cele care se impun. De ce? Pentru că susținătorii lor, ofițerii de Securitate, au o flagrantă superioritate intelectuală față de singurul critic al Securității, Dominic Vanga. Aici apare o nouă contradicție, irezolvabilă. Dominic Vanga – se afirmă în roman – a fost ales de complotiștii anticeaușiști din cadrul serviciilor secrete ca virtual lider tocmai datorită inteligenței sale strălucite. Și totuși, în confruntarea directă cu apologetii Securității, Dominic Vanga se dovedește naiv și chiar cam sărac cu duhul. Ideile antisecuristice pe care le avansează el n-au forță, sunt mai curând o colecție de prejudecăți în legătură cu Securitatea, numai bune pentru a fi combătute. De la un moment dat îți vine să crezi că personajul a fost inventat numai pentru a da ocazia securiștilor să se explice și să spulbere – la scenă deschisă, în aplauzele asistenței – precara argumentație... populară împotriva lor.

Disproporția dintre naivitatea rechizitoriului pronunțat de Dominic Vanga și soliditatea intelectuală a pledoariei „avocaților apărării“ are ceva suspect. De multe ori, Dominic Vanga rămâne pur și simplu cu gura căscată în fața adversarilor săi de idei. Iar această disproporție aduce prejudicii și valorii literare a romanului, despre care îmi propun să discut însă într-un număr viitor al *României literare*.

Alex. Ștefănescu

RAOUL BOSSY

Amintiri din viața diplomatică II

Raoul Bossy, Amintiri din viața diplomatică, vol. al II-lea 1938-1940. Ediție și indice de Stelian Neagoe. Editura Humanitas, 1993.

DESCENDENT al unei vechi familii boierești, Raoul Bossy a devenit, din 1921, diplomat. Nu va fi o îndeletnicire pasageră ci una de carieră, urcând, cum cereau regulile, treptele rangului diplomatic de la secretar de legăție clasa a II-a la cea de ambasador extraordinar și ministru plenipotențiar. De fapt, un interstițiu a fost în această carieră. Și anume, din octombrie 1927 până în 8 iunie 1930, când, la propunerea insistență a lui Ionel Brătianu, a fost secretar al Regenței. A rămas, de atunci, cu o aversiune constantă împotriva celui ce a devenit, prin actul restaurației de la 8 iunie 1930, regele Carol al II-lea. A mai fost, în 1931-1932, director de cabinet al ministrului de Externe (Dimitrie I. Ghica) în guvernul N. Iorga. I-a fost dat astfel să cunoască, din interior, mașinaria Ministerului de Externe. În rest viața și-a petrecut-o în ambasade (Roma, Helsinki, Budapesta, iar Roma, Berna), având parte de misiuni dificile și participând la evenimente dramatice pentru țară. Nu era doar un diplomat cultivat și inteligent - ce știa să se poarte în lumea sa și să-și facă relații - ci a fost preocupat și de scrieri istoriografice, care, publicate, au recoltat stimă. N-a mai revenit în țară după al doilea război mondial. A rămas în Elveția, o vreme, până în 1947, delegatul țării pe lângă Comitetul Internațional de Cruce Roșie de la Geneva, apoi un prelungit exil, punctat de acțiuni militante. A murit, în 1975, la 81 de ani. În anii de exil și-a scris memoriile, probabil după un jurnal, din care, când și când, citează. Am comentat, anul trecut, primul volum al acestor memorii. La sfârșitul anului 1993 a apărut și cel de al doilea volum care încheie aceste memorii. Să spun, mai întâi, că sînt amintiri demne de interes. Nu au calități expresive. Interesul e de ordin documentar și,

Amintirile unui diplomat

trebuie să o spun, acesta apare mai pronunțat în al doilea volum, când Bossy a fost, în 1938-1940, ambasador la Budapesta și Roma.

Citind aceste amintiri, am reflectat, adesea, la efemeritatea strădaniilor politice. Cîte proiecte diplomatice nu a slujit Bossy în 1938-1940 pentru a salva integritatea teritorială a țării, cîte interminabile convorbiri și coniecturi n-a întreprins, cîte rapoarte, excelent scrise, n-a trimis la București! Din toate strădaniile sale s-a ales fum. Adversarii ne pîneau hotarele și tot ce putea face era să informeze Bucureștii de ceea ce afla din convorbiri cu oficialitățile pe lângă care era acreditat și de la colegii ambasadori. Cîtă energie n-a cheltuit, de pildă, Bossy, în 1938, pentru încheierea unui acord între Ungaria și țările Micii Înțelegeri, din care făceam parte. Ungaria tot amîna tratativele, propunea mereu noi căi de discuții și soluționare, pe care, tot mereu, le amîna. Ungaria stabilise bune, strînse relații cu Mussolini, încalzînd, deopotrivă, planuri de revizuire, pînă la anulare, a tratatului de pace de la Versailles, Paris și Trianon. Iar Hitler le stătea alături. Degeaba promisiunile Romei și Berlinului că vor tempera revendicările agresive ale Budapestei. Soarta ne era nefastă. Iar pactul Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939 ne-a administrat o lovitură grea. Germania lui Hitler s-a putut lansa în ofensiva ei acoperătoare, în 1940, cucerind, fără să-i pese de tratate și legi, Norvegia, Danemarca, Belgia, Olanda, Luxemburg, apoi Franța. Și aceasta după ce Anglia și Franța au lăsat Cehoslovacia aliată nouă, ocupată de naziști ca și, mai înainte, Austria, apoi Polonia. Țările Axei, cărora Ungaria li se alăturase - prin Mussolini - erau stăpînele Europei și făceau planuri privind viitoarea hartă a continentului nostru, repartizînd fiecărei țări (ca în viitorul CAER) rolul economic, totul în funcție de interesele Germaniei și, parțial, ale Italiei. În toamna lui 1939 România (ideea fusese a lui Gașcu) a depus mari stăruințe pentru crearea unui bloc al țărilor neutre din Balcani. Cum Italia devenise, prin ocuparea Albaniei, țară balcanică și Mussolini, distanțat încă de Hitler pe care, în fapt, îl detesta, voia să devină liderul adulat al unui grup de state, i s-a propus să ia conducerea aceluia bloc al neutrilor balcanici. Lui Mussolini i-a plăcut mult ideea și tot făcea promisiuni. Dar Turcia se alăturase Angliei și Franței

iar lui Mussolini îi era frică să nu provoace cumva iritarea lui Hitler, înfrînd într-o alianță cu o țară, la rîndul ei, aliată cu Anglia. Totul a rămas baltă, deși discuții tot se mai purtau, mai ales că Bossy fusese transferat, la sfîrșitul lui septembrie 1939, ca ambasador la Roma, avînd frecvente conciliabule cu Ciano, adjunctii săi, cu Ducele și ambasadorii țărilor interesate.

Ceea ce impresionează pînă la stupoare e folosirea minciunii ca practică diplomatică a șefilor Germaniei și ai Italiei. La 22 septembrie 1939 Bossy notează în jurnal că s-a întîlnit, la Roma, cu Ion Gigurtu, ministru de Externe, care fusese primit, la Berlin, de căpeteniile Germaniei, printre care și Goring. Iată ce-i relatează Gigurtu lui Bossy: „Goring l-a încredințat că Germania n-ar tolera nici o agresiune contra României. I-a dat asigurări formale și în privința Basarabiei, cu condiția - evident - că nu vom ataca pe ruși în virtutea alianței cu Polonia”. Și aceasta deși Goring știa prea bine că pactul Ribbentrop-Molotov dădea rușilor mînă liberă pentru acapararea Basarabiei. La începutul anului 1940 Ciano, ministru de Externe italian, declara ambasadorului Franței la Roma: „Dacă România ar fi atacată de Soviete și trupe rusești ar trece în Basarabia, Italia ne-ar veni în ajutor chiar cu forța armată”. Astfel de asigurări primeam, prin intermediul lui Ciano, chiar din partea lui Csáki, ministrul de Externe al Ungariei. Iar cinicul Ciano îl liniștea, în consecință, pe Bossy: „Acum puteți rezista bolșevicilor cu toate forțele. Nu aveți nici o primejdie la Apus, cît timp vă luptați la Răsărit”. Cît de mincinoase au fost aceste declarații asiguratoare se știe. Dar minciuna era practică ca politică de stat și nimeni nu se putea bizui pe declarația unuia dintre acești lideri, pe voința cărora căzuse, din nenorocire, soarta Europei. Cînd Bossy i s-a adresat lui Ciano, la 27 iunie 1940, la primirea ultimatumului sovietic care ne cerea Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța, acesta a ridicat din umeri, declarînd că, acum, Italia se află în stare de război cu Anglia, deci nu ne poate ajuta, sfătuiindu-ne să negociem cu Uniunea Sovietică. Apoi Bossy notează amărît: „Suntem, prin urmare, părăsiți de lumea întreagă. Ce este mai revoltător este că reiese, fără nici o îndoială, că Moscova pusese la curent Berlinul și Roma cu voința sa de a lua stăpînire cu forța pe ținuturile Basarabiei și Bucovinei de Nord încă

la 24 iunie, deci cu trei zile înainte de prezentarea ultimatumului, și că nici guvernul german, nici cel italian nu au găsit cu cale să prevină guvernul român, jucînd astfel un rol de complicitate.”

Așa se vor întîmpla lucrurile și în chestiunea transilvană. Hitler și Mussolini se arată iritați de pretențiile Ungariei, pe care le considerau și agresive și exagerate, sfătuiind România să angajeze tratative cu țara vecină. Totul ar trebui să se reducă la un schimb de populație și, concomitent, cu mici cesiuni teritoriale, din partea noastră, în zona de graniță. Oricum, declarau solemn, nici Germania, nici Italia nu se vor amesteca și nu-și vor asuma misiunea de arbitru. Cîtă energie n-au cheltuit oficialitățile române în acest scop, lămurind părțile interesate, cu hărți etnografice impecabile, asupra dreptății noastre. Primeam asigurări liniștitoare, mereu mincinoase. Bossy descrie obiectiv (ceea ce se știe și din alte surse: memoriile lui M. Manoilescu și Valer Pop) felul cum s-a petrecut dictatul de la Viena, unde a fost martor ocular. Apoi, notează revoltat: „În modul acesta, mișelește, prin fraudă și surprindere, ca de tîlhari în miez de codru, a fost vremelnice ucisă România Mare, întîi de Stalin, apoi de Hitler și Mussolini, prin untele lor, Ribbentrop și Ciano”. Bossy oferă și o informație mai nouă privind precipitarea Axei în decizia ei favorabilă Ungariei în problema transilvană. Se pare că Ungaria l-a șantajat pe Hitler. S-a înțeles cu Rusia sovietică. Aceasta ar fi voit să pătrundă în Dobrogea ca să creeze un cap de pod cu Bulgaria și a convenit cu Ungaria să-și coordoneze acțiunea împotriva României, amenințată, concomitent, și de la est și de la vest. Cele două țări s-au înțeles și cu Bulgaria, care, și ea, urma să ne atace de la sud. Puterile Axei, amenințate cu un conflict în Balcani, s-au decis repede să dea satisfacție Ungariei. „Se pare, scrie Bossy, că se profila într-adevăr, în acele clipe, o nouă amenințare rusească împotriva teritoriului nostru (primele obiective fiind Galați și Dobrogea în vederea unui contact direct cu Bulgaria), la care ungurii ar fi declarat categoric că s-ar ralia pornind un atac contra României”. Unele cercuri știau chiar că s-ar fi încheiat un acord, în această privință, între Moscova și Budapesta. „Chiar dacă nu s-a ajuns atît de departe, adaugă Bossy, pare probabil că ungurii, informați de intențiile agresive ale Moscovei asupra unui șantaj la Berlin amenințînd cu o ofensivă împotriva noastră, care ar fi dus fatal la o conflagrație mai întinsă și la distrugerea zonei noastre petrolifere. Germania nu avea decît două alternative: sau să impună tăcere Ungariei cu forța, efectuînd eventual o ocupație militară, sau să-i acorde o satisfacție destul de substanțială pentru a o liniști și chiar a o cîștiga în cazul unui conflict cu Rusia. Din aceste două alternative, prima era nerealizabilă din cauza strînselor legături italo-maghiare. Nu rămînea decît a doua alternativă, aceea a unei parțiale satisfaceri a revendicărilor Ungariei, care s-o împiedice să se miște... Cum se întîmplă adesea cu șantajuri, șantajul unguresc a reușit...” Firește, Bossy ne propune o ipoteză a sa. Nu e deloc de ignorat în aprecierea acelor tragice evenimente.

Amintirile lui Raoul Bossy merită să fie citite. Cît despre calitatea prestației d-lui Stelian Neagoe, ca editor, e inutil să mai demonstrez că e lamentabil și diletant. Dar d-sa își vede nestingherit de treabă, găsind edituri care-i oferă credibilitate și gir. Neputincios, înregistrez, din nou, anomalia.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Nostalgie

LIMBAJUL politic din ultima vreme (în varianta sa jurnalistică) a produs o destul de pitorească modificare în conotațiile cuvintelor *nostalgie* și *nostalgic*. S-a putut vedea, din nou, cu cîtă rapiditate se desfășoară un proces tipic de „contagiune semantică”: un cuvînt „absoarbe” sensul sintagmelor în care apare la un moment dat cu mare frecvență. În contexte asemănătoare, au apărut mai întîi sintagme care explicau obiectul nostalgiei: „nostalgicii comunismului” (RL=„România liberă”, 664, 1992, p. 1), „nostalgici ai dictaturii” (RL 1164, 1994, 3), „nostalgia după Ceaușescu” (RL 1171, 1994, 1), „nostalgii față de trecut” (RL 993, 1993, 3; formulă aproape tautologică, în care și trecut e purtătorul unei semnificații limitate - de „trecut apropiat” - extrase din contextele utilizării sale repetate). *Nostalgie* și *nostalgic* apar tot mai des cu complinirea subînțeleasă, comportîndu-se în contextul comentariului de actualitate ca niște termeni tehnici, prin care sînt desemnate constant o atitudine politică și cei care o manifestă. Succesul publicistic al celor două cuvinte se explică, desigur, prin avantajele conștiente - ele desemnînd o realitate nouă cu un minim efort -, dar și prin nota ironică, eventual eufemistică, pe care o aduc. Folosirea intensă a cuvintelor în

cauză produce însă, inevitabil, o „normalizare” care slăbește legăturile cu conotațiile obișnuite ale *nostalgiei*. Termenul curent e parțial echivalabil cu „tristețe vagă”, „melancolie”, „dor” - alături de care formează o sferă semantică și conotativă asociată ideilor de contemplare, pasivitate - și unui stereotip cultural al „poeticului”. (În *Dictionarul de epitețe* al lui Marin Bucă, *nostalgia* apare - printre altele - ca *adîncă, afectuoasă, blîndă, bolnavă, dulce, dureroasă, imensă, profundă, sfîntă, străveche, tainică, tristă, vagă* etc.). Sugestia etimologică îndepărtată (care o apropie prin elementul de compunere final de *nevrălgie*) și contextele tipice (în care e de obicei o suferință - ca și *tinjirea ori lingoarea*) atribuie *nostalgiei* conotații predominant pozitive: măcar prin caracterul ei inofensiv.

Cum însă *nostalgia* uzului jurnalistic nu descrie atît o stare psihică, cît mai ales o orientare politică cu grade diferite de implicare în acțiunea practică (de la „regret” pînă la „restaurație”) - conotații dinamice, agresive și negative se suprapun celor vechi, contrazicîndu-le. Fără compliniri explicative, adjectivul *nostalgic* apare substantivat mai ales în sensul recent (și poate efemer) de „persoană care regretă dispariția

comunismului (și care dorește reinstaurarea lui)”; sensul fundamental, de dictionar, al adjectivului - „plin de nostalgie” (DEX) nu putea favoriza substantivările. *Nostalgie* și *nostalgic* apar, așadar, cu determinantul subînțeleas, în contexte destul de neutre - [anumite aniversări] „nasc și astăzi nostalgii” (RL 1034, 1993, 16); „la mormîntul lui Nicolae Ceaușescu s-au perindat ceva nostalgici care au aprins lumînări și au depus flori” (RL 1164, 1994, 3); „Ceaușescu era plîns... de către nostalgici izolați” (RL 1171, 1994, 1); în alte cazuri, însă, contextul e clar afectiv, (amenințător, negativ), nostalgiei fiindu-i atribuite trăsături de intenționalitate și chiar de agresiune care intră în contrast puternic cu cele visător-contemplative ale prototipului: „nostalgia naște monștri” (RL 1034, 1993, 16); „atitudine nostalgică” (RL 1034, 1993, 16), *soluții nostalgice* („soluțiile lor sînt nostalgice, redresarea din mizerie fiind programată printr-o anume reîntoarcere la metodele de gestiune comunistă”, „As”, nr. 42, 1992, 3); caracteristică mi se pare, mai ales, sintagma „nostalgicii încrîncenați” (RL 1062, 1993, 1).

"Megalitice" sau "Ludus naturae"?

(o polemică îndelung amînată)

ACUM mai bine de 20 de ani, lucrînd în zona Horezu - Vilcea, în paralel cu o mulțime de fotografii „realistice”, grupate mai tîrziu în ciclul „Oameni pe care i-am întîlnit”, am făcut o serie de fotografii cu trovanți de pe valea Gresarea. La sfîrșitul lui 1974, încurajat de primele mele succese literare și de participările la diferite expoziții fotografice, am prezentat editurii «Sport-turism» un set de aproximativ 200 fotografii cu trovanți, în ideea unui album de artă. În intenția mea de atunci, albumului nu trebuia să-i lipsească funcția polemică, deocamdată implicită, vis-à-vis de diferite interpretări fanteziste din presă, dar mai ales față de cărțile poetului Ion Gheorghe (nu voi aminti aici decît *Cavalerul trac*, 1969, *Avatara*, 1972, *Megalitice*, 1972, *Cultul zburătorului* 1974), ce acreditau ideea că ar fi vorba, nici mai mult nici mai puțin, decît de statuete de cult ale unor protopopoare. Ce-i drept, o parte a criticii literare nu a putut trece peste caracterul hazardat al acestei întreprinderi, amendînd nastrușnicia ideii despre „betoanele arhaice”, în timp ce critica de serviciu, care orchestrase întotdeauna elogiul la producțiile poetului militant, a găsit că e mai potrivit să eludeze această spinoasă problemă, entuziasmîndu-se de circumstanță în fața „expresivității fabuloase a detaliului”, etc. Nici unul dintre ei nu părea să fi citit pînă la capăt *Cultul zburătorului*, o carte în proză de data asta, de aproape 300 de pagini, în care autorul își teoretizează așezele descoperiri științifice, astfel că ei oricum nu ar fi putut estima just proporțiile acestui demers hazardat, cu pretenții sistematice absolut năucitoare. În atari condiții, mi s-a părut că poate fi „grăitoare” prin ea însăși atitudinea mea față de subiectul ales: aceea de a fotografia respectivelor concreții grezoase ca pe niște „obiecte frumoase și doar atât, surprinse în contextul lor natural”, precum și maniera de a pune titluri în care termeni din mitologie, asemenea celor utilizați de Ion Gheorghe, erau juxtapoși, nu fără intenție ironică, altora de o frapantă modernitate, sau frizînd frivolitatea: Arhetip, Cosmonaut, Cap de dac, Portret Ion Barbu, Viitoare enigme, Printre mastodonti, Antropoid, Sfiala, Idilă, OZN, Telefonul lui Barney, Dorobanțul, Modul, Acvariu, Reculegere, Omul cu tichie albă, Gînditorul etc. Cu toate că, în ce mă privește, aș fi găsit că este suficientă doar această replică la nivelul imaginii și al titlurilor, considerată de mine ca sobră, fără a fi și echivocă, într-o nouă etapă a redactării albumului, și pentru că între timp preopertul recidivase, cum s-ar spune, (vezi aparițiile care se succedau: *Noimele*, *Dacia Feniks*), am decis să-l previn pe cititor printr-un scurt avertisment, care nu era altul decît traducerea în franceză și engleză a textului care însoțise expozițiile mele cu subiectul „pietre”, deschise între timp la Slatina, Rm. Vilcea, Tg. Jiu, București. „Aceste fotografii nu reprezintă operele unui sculptor prodigios, cum s-ar părea la prima vedere, ci *pietre* în cel mai propriu sens al cuvîntului, sau, dacă vreți, niște «opere» aparținînd marelui atelier al Naturii. Ele au luat naștere în adîncul pămîntului, în decursul a milioane de ani, printr-un proces natural de cimentare parțială a nisipului - și au o largă răspîndire în colinele subcarpatice și în Transilvania. Autorul nu are alt merit decît pe acela de a fi văzut și de a fi fotografiat, cu concursul generos al luminii și al umbrei, aceste chipuri și înfățișări. În

felul în care atitea alte aspecte ale naturii au fost umanizate de imaginația asociativă a omului care le contemplă, pietrele fotografiate ne-au sugerat asemănările pe care le-am propus ca titlu. Cititorul le poate el însuși numi într-alt fel, după inspirație, sau poate să nu le dea nici un nume și să continue răsfoirea meditativă a albumului - sau să le caute pe vâile și dealurile din România, unde se află în număr foarte mare”.

Dar apariția propriu-zisă a albumului meu cu trovanți se amîna de la an la an. Practic se oprise. Nu însă și ieșirile mele pe valea Gresarea, astfel că a venit un moment în care mi-am dat seama că episodul respectiv constituie „o experiență unică în viața mea.” Am scris atunci un eseu de vreo 35 de pagini, cu tentă pronunțat confesivă, amestecînd explicațiile specialistului cu notații impresioniste, cu confesiuni, cu observații despre frumosul din natură și frumosul artistic, cu o încercare de a circumscrie noțiunea de „jocuri ale naturii” și cu gînduri care mă frămîntau în mod special atunci, privind șansele de reintegrare a omului în mediul natural etc., etc.; din textul prezentat atunci, am înlăturat, la sugestia editurii, paginile cu referire directă la „megalitice”, pe de o parte, și la „jocurile naturii”, pe de altă parte.

Chiar și cu aceste ciuntiri, odată cu apariția albumului (nu trecuseră decît 10 ani!), am considerat din parte-ne polemica încheiată. Cine avea ochi de văzut putea să vadă! E drept, nu fusese pronunțat nici un nume, pînă la urmă. Într-un fel, simțeam chiar un fel de ușurare, căci de data asta alții decisese să eludeze conflictul, să stopeze riposta, după ce atîta timp eu însumi mă ferisem să iau atitudine în presă, de teamă ca replica mea să nu fie interpretată drept o răzbunare de debutant amînat la nesfîrșit. În aceeași postură, de solicitant în redacția unde lucra poetul Ion Gheorghe, cu toate că între timp îmi apăruseră șase cărți, i-am prezentat albumul proaspăt tipărit: l-a răsfoit cu atenție, a aruncat o privire și pe textul liminar și în urmă a

conchis: „Da, se poate, însă ale mele sînt altfel!” Și m-a invitat să-i văd colecția, cîndva. N-am dat niciodată curs acelei invitații de circumstanță, considerînd-o inutilă, pe de-o parte pentru că unele dintre piese, destul de multe, însă rău fotografiate, fuseseră publicate în *Cultul zburătorului*, așa încît „zeița Bendis” și celelalte născociri îmi erau cunoscute, iar pe de altă parte, intuindu-l pe poet, n-aveam nici urmă de speranță că l-aș fi putut convinge cu argumentele specialistului - pur și simplu pentru că nu avea nici un interes să afle adevărul și să fie scos din „dispozitiv”. Ce rost avea să insist într-un demers de a cărui existență refuza să ia act? În fond, reușisem să-mi fac public punctul de vedere, restul nu mai depindea de mine, oricine ar fi vrut să-și facă o idee corectă în privința „megalitelor” avea la îndemînă datele necesare. O jumătate de recunoaștere a faptului că acțiunea mea reușise o găseam chiar în formularea delimitativă: „piesele mele sînt altfel”.

Și acum încă, la zece ani de la „incident”, cu greu îmi reprim reticențele - și poate n-aș fi revenit asupra acestei probleme, care pentru mine are o conotație specială, dacă mai zilele trecute, în drum spre serviciu, o colegă nu m-ar fi întrebat: „Ai văzut ce colecție frumoasă de trovanți a prezentat Ion Gheorghe?” Da, văzusem la TV, într-o emisiune de noapte, un scurt interviu cu poetul. Mi s-a părut adînc ofensat (de viață, în general, lucru care, trebuie s-o recunosc, m-a împins întotdeauna la solidarizare cu cel nedreptățit, sau care se consideră astfel), dar de data asta cu un plus de încrîncenare, cînd a declarat că se află „în litigiu” cu intelectualitatea română. Din ce motiv? Pentru că d-sa este în posesia unor dovezi peremptorii și de o importanță crucială, cum că niște protopopoare de pe teritoriul acestei țări au produs statuete precum cele din colecția sa, utilizate ca obiecte cultice; că d-sa a depus eforturi nemăsurate pentru a-și face cunoscute descoperirile, dar că românii înșiși, în marea lor necunoștință, se dezinteresează de problemă. Am

întrebat-o pe colega mea dacă are cunoștință de obstinatul demers al poetului în privința „megalitelor” și mi-a mărturisit că nu are nici cea mai vagă idee. Abia atunci mi-a devenit clar că dl. Ion Gheorghe are tot dreptul să fie mîhnit de moarte; eu, ce-i drept, l-am citit întotdeauna cu atenție și cu creionul în mînă, cu sentimente împărțite, iritat de teoretizările aberante, dar sedus pe alocuri de talentul autorului; în rest însă, cei ce-l vor fi citit n-au luat desigur în serios pretențiile diletante ale autorului, oricît de abracadabrante, trecute ca beneficiu de inventar. Este deci foarte „îndreptățit” dl. Ion Gheorghe să se declare în litigiu cu cei care continuă să-i ignore extravaganțele mitologizante. Însă, cu o expresie care i-ar plăcea dacă s-ar referi la alții, d-sa se supără tocmai ca ciobanul pe sat.

Timpul prea scurt al interviului fiind pe jumătate consumat cu filmarea statuetelor, poetul n-a apucat să spună decît două-trei fraze, mai precis n-a reușit altceva decît să-și illustreze pur fizic ruptura sa față de noi toți, desolidarizarea față de poporul pe care părăsise a-l elogia în poemele sale de-o viață, căruia se sumeșe a-i vorbi ca un inițiat, ca un nou civilizator. De la colțul mesei sale, frisonat de viziuni grandioase, poetul s-a iluzionat că ar reprezenta, deși din umbră, una dintre liniile de forță în destinul acestui popor. „Dar acuși...”, cînd de la o zi la alta poți dispărea din bibliografia școlară, - mai mult sau mai puțin o confirmare că reprezintă ceva în cultura națiunii și că nu vei fi uitat „la grămadă”, - cînd nici tovarășia acelor minunați oameni cu care slujiseși cauza nu mai are aura victoriei globale, cînd însăși răsplata fidelității - un post dinspre vîrfurile fostului/actualului consiliu al culturii - pare o biată fundătură, dar acuși..., cînd în sfîrșit cortina a căzut, nemiloasă, peste biata înscenare, poetul își ia jucăria stricată și, supărat rău pe cei din sală, îi „ceartă” cu plecarea sa.

Ion Lazu

PRIMUM

Stimate Doamnă
Mihai Stoian,

Sunt unul dintre foarte puținii, încă, în viață, care au făcut parte, - și aici vă citez pe Dumneavoastră, din articolul „Ce ascunde frivolitatea” (Replică la replică), publicat în nr. 6 al săptămînalului „România literară”, pag. 11 -, ceea „floare a diplomației românești (care) a fost pur și simplu decimată”, atunci cînd Ana Pauker a preluat Ministerul Regal al Afacerilor Străine „epurînd” întregul personal al acestui Departament, de la Secretarul General pînă la ultimul om de serviciu, atît din centrală cît și din exterior.

„23 August 1944” cuprinde, în mare, două (să le numim) capitole. Unul este pregătirea externă a acestui moment și al doilea capitol, momentul însuși. Pregătirea externă a însemnat căutarea contactelor cu aliații, momentul însuși fiind, cum se știe, realizarea, în cea mai mare măsură, a M.S. Regelui.

Despre primul capitol am de

spus următoarele:

Pregătirea externă s-a făcut în cadrul Ministerului de Externe, la Direcția Cifrului și a Cabinetului de o mîna de tineri, (ceea ce explică existența unora, astăzi), care erau conduși de Gr. Niculescu-Buzești, Directorul Direcției, de Victor Rădulescu-Pogoneanu, Camil Demetrescu și Gh. Barbul. Aceștia, prin pozițiile pe care le ocupau, în cadrul Direcției, din 1941, au avut în mînă toate contactele cu Aliații, care se făceau „cifrat” și la care aveau acces numai unii din cei care lucrau la cifru. Din cei patru citați mai sus, mai este în viață numai unul, Gh. Barbul.

După cum se știe, astăzi, unele din aceste „contacte” nu erau cunoscute de către Ion și Mihai Antonescu. De exemplu, la Stockholm, Fr. Nanu trata cu D-na Kolontai în numele guvernului, fără să știe că Gh. Duca trata cu aceeași Doamnă în numele opoziției.

Dar să revenim la obiectul acestei scrisori. La începutul articolului, Dumneavoastră întrebați: „Cine l-a predat (CUI), pe Mareșalul Antonescu?”

Răspunsul este următorul:

După ce Ion și Mihai Antonescu

au fost închiși în faimosul Seif, cheile i-au fost înmănaute Generalului Sănătescu, noul Prim-Ministru. A doua zi, deci la 24 august 1944, la Ministerul de Externe, Camil Demetrescu discută cu Gh. Barbul situația celor doi, și ajung la concluzia că nu pot fi lăsați acolo. Se duc la Gr. Niculescu-Buzești, noul Ministru de Externe, și toți trei se duc la Sănătescu. Convorbirea lor se desfășoară cam așa:

„Doamnă General, nu-i putem lăsa pe cei închiși, acolo. Trebuie să-i scoatem și să-i ducem în altă parte.”

Gl. Sănătescu: „Nu mai sunt aici.”

„Cum nu mai sunt aici. Unde sunt?”

Gl. Sănătescu: „A venit Ceaușu și i-a luat, spunînd că va avea el grijă să nu li se întîmple nimic. I-am dat cheile și au plecat.”

„Unde s-au dus?”

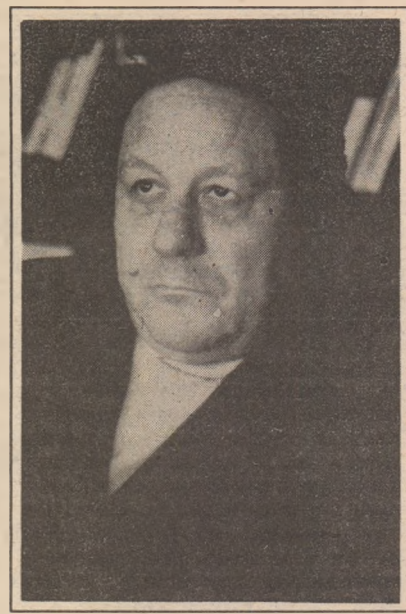
Gl. Sănătescu: „Nu știu!”

Gr. Niculescu-Buzești: „Cum ați putut face așa ceva fără să luați legătura cu membrii guvernului, cu mine cel puțin, ca Ministru de Externe?”

Generalul Sănătescu, în

Alte note la cazul Eugen Barbu

PE LA MIJLOCUL anilor '50, adică după ce moartea lui Stalin adusese sfârșitul stalinismului (și mai ales se vedea că aceasta era ireversibilă!) au început să apară opere literare realmente valoroase vestind renașterea literaturii române de după 1960, adică în perioade de timp care nu pot fi numite în nici un caz „decenii”. Epoca tiraniei a ținut circa 7 ani; dezghețul mai mult decât atât, el continuându-se până la *tezele din iulie*, dar și după. Printre scriitorii care au profitat de prima etapă a dezghețului, deoarece aveau deja opere elaborate mai înainte, s-a numărat și Eugen Barbu, care însă marchează în aceeași măsură respectiva perioadă. Asemeni multor intelectuali care făcuseră „rezistență”, el a recuperat timpul pierdut și și-a afirmat în modul cel mai penibil zelul față de noul regim, după exemplul monstruos și enorm al lui Tudor Argezei care „reapare” în literatură cam în aceeași epocă, pentru ca mulți dintre cei veniți mai târziu să repete atitudinea, printre ei nelipsind și cărturari de talia unor Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, ca să nu mai pomenesc de un Al. Piru. Motivul a fost deopotrivă liberalizarea societății, a atmosferei intelectuale și din ce în ce mai accentuatul ei naționalism care va atrage de partea puterii multe victime ale epocii inițiale de tiranie și exterminări (Edgar Papu, C. Noica).

Eugen Barbu se înscrie pe această linie, bucurându-se însă de privilegiul speciale și știind să le combine cu acte de mici inconformisme care deranjau nu potențați de la vîrf, ci personalități culturale din partea mai de jos a piramidei, de cele mai multe ori indivizi „fără funcții”. Cu toată cantitatea uriașă de scrieri pe care le-a semnat, Eugen Barbu a rămas fundamental un gazetar, anume din acea speță care între cele două războaie mondiale se numea „un golan de presă”. Zaharia Stancu era un tip din aceeași rasă și e posibil să fi constituit în secret modelul său. Dar în timp ce acela a evoluat cu totul altfel, transformându-se într-un generos, față de nivelul general de ticăloșie, un adevărat senior de litere,

Barbu a involuat penibil, a fost cel mai jalnic exemplu al expresiei Coriolan Drăgănescu: delator și executant, slujbaş al puterii comuniste dar afectînd aere de independență, beneficiar al unor imense favoruri și totuși întreținînd un inconformism mărunț, îngăduindu-și să „latre” la toată lumea, mai puțin la propriii săi stăpîni. *Săptămîna* sa a marcat o epocă în socialism prin „originalitatea” sa stridentă, contrastînd cu atonia și uniformitatea presei oficiale de partid. Că la mijloc nu era o pornire pozitivă de critică și promovare, ci doar de „dublare” a sloganurilor venite de sus se vede clar din aceea că publicația aceasta atîd de gălăgioasă, (pentru unii chiar „curajoasă”) a fost oficina de demolare a originalității în critică, a oamenilor cu merite incontestabile, în sfîrșit, a tuturor veleităților tinerilor. Vechiul conducător de cenaclu, inconformist și curajos, s-a transformat într-un jandarm de partid, îngăduindu-și propriile injurături și propriile-răfuiele josnice față de unul și de altul presupus a-i fi dușman sau măcar o personalitate independentă de schemele lui de înțelegere.

SI TOTUȘI, în paralel cu această activitate odioasă, Eugen Barbu a scris și a iscălit opere literare pe care posteritatea cată a le evalua, a le analiza, a le restabili sau scoate din contextul epocii, pentru a le face niște scrieri nu doar de scandal ci și de citit. E cert că scriitorul adoptase tactica artistului duplicitar: cărți conformiste, care să-i asigure platforma, și apoi cele cu adevărat valabile fără nici o legătură cu „socialismul” și programele sale. Acestea desigur că sînt foarte puține (ca și în cazul lui Zaharia Stancu, Laurențiu Fulga, Petru Dumitriu, Marin Preda etc.) dar există într-un noian de maculatură. E o tactică pe care generația ulterioară de prozatori (Fănuș Neagu, Al. Ivăsiuc, Augustin Buzura) n-a mai folosit-o, desigur pentru că nu mai era nevoie, dar ea constituia regula în primul deceniu și jumătate de socialism încît istoria literară va trebui să „extragă” mai mult decât să

explice aparițiile stranii de tipul *Groapa*.

Nu mai puțin, aceste opere există ca și meritul de a fi fost scrise, indiferent că din punct de vedere etic ele sînt și o jalnică izbîndă, documentînd asupra ticăloșiei vremurilor în care acești artiști au trăit. Puținele opere valabile ale lui Eugen Barbu vor face uitate în cîteva generații activitatea sa de gazetar, de pamfletar, de „istoric literar”, de autor de ignobile denunțuri. Evident „cota” lor este pentru moment influențată de ecourile colaterale încă nu stinse, dar, din păcate viciul lor este mai profund, spiritul pamfletarului le pătrunde pe toate cu efectele-i nocive.

De aceea încercarea lui de a scrie o parabolă istorică, *Princepele*, a avut ca rezultat un hibrid într-o epocă pseudo-istorică, o carte de superfetație a vulgarității, de răfuiele josnice cu unul și cu altul (de la Fănuș Neagu la N. Breban). Epurată de aceste intenții, dar nu și de vulgaritatea inutilă, *Săptămîna nebunilor* (pe care unii o consideră o capodoperă și îmi îngădui a divulga numele, deloc de mirare, al unui astfel de admirator oral: N. Steinhardt) este totuși altceva. E o carte ratată, dar căzută de la mare înălțime, căreia puțin i-a lipsit să fie o carte mare - și prin aceasta mult deosebită de eșecurile lui Preda (*Delirul, Cel mai iubit dintre pămînteni*), cărți aparținînd infra-literaturii, care nu se pot ridica de la pămînt. Autorul ei a făcut eroarea (ori și-a impus un pariu pe care l-a pierdut) de a scrie un roman centrat în jurul unui gol, un personaj vid, fără consistență, dar și fără identitate, un minus existențial care nu poate trăi o dramă și susține și justifică un decor. Iar acest decor (Veneția sfîrșitului de secol al XVIII-lea și în același timp Bucureștii primelor decenii ale celui următor) este zugrăvit prea strident, ridicat doar din placaje, devenind el însuși inverosimil prin abuzul de culori, de firme ostentative și, ceea ce e mai grav, de calificative. Autorul nu cunoaște decât o metodă: cumului, cumului de vulgaritate, de imoralitate, de culori fără contraste, nedîndu-și seama că o societate reputat rafinată amestecă viciul cu eleganța, crima cu subtilitatea, depravarea cu cinismul moral și estetic.

Unde trebuie căutate meritele artistice ale lui Eugen Barbu? Scriitorul avea pornirea și formația unui amator de senzațional, dar era lipsit de calitatea care face și principalul merit al acestui tip: imaginația, suflul epic, invenția surprinzătoare. El lucra cu clișee, uneori bine manipulate (ceea ce îl face ca în *Vinzarea de frate*, de pildă, să izbutească o frumoasă promisiune pe care numai lipsa lui de inteligență a compromis-o în următoarele seriale cu „haiducii”). În aceste condiții, lipsit de frîna criticii, el a devenit un fel de N.D. Popescu mai vioi, cu capul plin de lecturile romanelor de aventuri și de filmele western care i-au modelat intelectualicește adolescența și prima tinerețe.

Din fericire, în răstimp a risipit o sumă de proze scurte, inițial adunate în *Prînzul de duminică*, 1966, scrieri de reală vocație artistică speculînd medii variate și întîmplări care depășesc faptul divers. Prea caleidoscopice, așa cum se prezintă, lăsate de o parte de autorul lor, angajat în opere titanice, ele vădesc o vocație certă spre proza scurtă, una din datele cele mai pozitive într-un ansamblu atît de haotic în care sînt și unele realizări. Dar cine putea spune asta unui om care trăia numai din infatuări și imagini deșarte și nu știa să convorbească mai ales cu sine însuși?

memoriile lui, povestește, foarte pe scurt, acest moment. Citez (pag. 169): „În ziua de 31 august, Rușii ne-au ridicat pe Antonești și ceilalți prizonieri politici, cu toate că am protestat, întrucît aceasta este o chestiune internă”.

Se știe că în noaptea de 23 spre 24 August, M.S. Regele a plecat la Dobrița, de unde s-a întors în ziua de 12 sau 13 septembrie.

De unde le știu eu toate acestea, întrucît nu am fost prezent la cele relatate mai sus?

V-am spus că am făcut parte dintre diplomații de carieră, cei desființați de Ana Pauker. Soarta a vrut să fiu apreciat, - ca și alți tineri în situația mea -, și să mă bucur de prețuirea și prietenia, cu toată diferența de vîrstă, a celor care au făcut, efectiv, actul de la „23 August”. În afara celor patru arătați mai sus, voi mai pomeni pe Ionel Christu, Savel Rădulescu, Gh. Davidescu, Alexandru Cretzianu. După cum am arătat mai sus, nu am fost singurul. Eram o mână de Atașati la Legație, deveniți mai târziu. Secretari de Legație, și dintre care mai sunt în viață doi sau trei. Când în 1983 am devenit „pensionar”, - după ce

fusesem, cea mai mare parte a vieții mele profesionale, electrician cu dalta și ciocanul și petrecusem cinci ani în „Gulagul” românesc -, am cerut un passeport care mi-a fost acordat, cu care am ajuns la Paris, după o pauză de 40 de ani (chemat de o rudă care nu mai este nici ea acum).

Cu această ocazie Camil Demetrescu mi-a povestit din nou cele relatate mai sus și mi-a cerut ca în convorbirile cu Gh. Barbul să evoc momentul „ridicării” celor doi Antonescu, pentru reîmpropiatarea amănuntelor. Ceea ce am făcut. Gh. Barbul mai există, încă, și poate confirma, fiind prezent „atunci” la cele de mai sus.

Am considerat că este de datorie mea să vă informez în legătură cu cele de mai sus. Tot ceea ce știu, știu din „trăiri”, fie ale mele (sunt singurul în viață, din cei care au fost la Moscova cu ocazia semnării Armistițiului), fie ale celor care au fost în miezul evenimentelor. Și ceea ce „știu”, trebuie să „spun”.

Cu cele mai bune sentimente,

Romulus Cordescu

IN 1971, Eugen Barbu a declanșat o vastă campanie în *Săptămîna*, marcînd cotitura lui Coriolan Drăgănescu spre exercițiul adevăratei sale vocații de zbir al poliției. Această campanie a început cu denunțarea celor care atentează la gloria „valorilor” stabilite în timpul socialismului. Criticul acerb ce se presupunea a fi viitorul autor al *Istoriei polemice și antologice a literaturii române* denunța critica asemenea unei fărădelegi. Și cine era eroul primului său „serial”? Cititorii mai tineri, care nu cunosc toate acestea, o să se mire la maximum aflînd: ei bine, era chiar scriitorul acestor rînduri, proaspăt debutant în acea vreme, cu nu mai puțin de patru cărți apărute în circa un an, dintre care cea incriminată, *Semne și repere*, punea în discuție și opera de romancier a lui G. Călinescu. Diversiunea aceasta, „detractorii lui Călinescu”, abil alimentată și dirijată de sus de Vasile Nicolescu, un personaj cu importante funcții în cenzură, a devenit o luptă împotriva criticii independente. Barbu simțise că umbra lui Banquo se ridica de undeva să-i strice cheful, căci era vorba în critica mea de altceva decât de inconformismul cu voie de sus pe care-l practica el: a ajuns să mă denunțe pînă și la Ceaușescu, să asocieze editura Cartea Românească acestei infamii, ba chiar să-și inchipuie sincer că eu scrisesem din inspirația lui Preda rîndurile defavorabile despre Călinescu (încalte, devenind membru corespondent al Academiei, a ținut, împotriva uzanțelor, un discurs de „recepție” larg aplaudat de o gardă de corp venită cu el și în care cerea să fiu dat afară din slujbă din acea instituție, unde eu nici nu mă mai aflam printre salariați!).

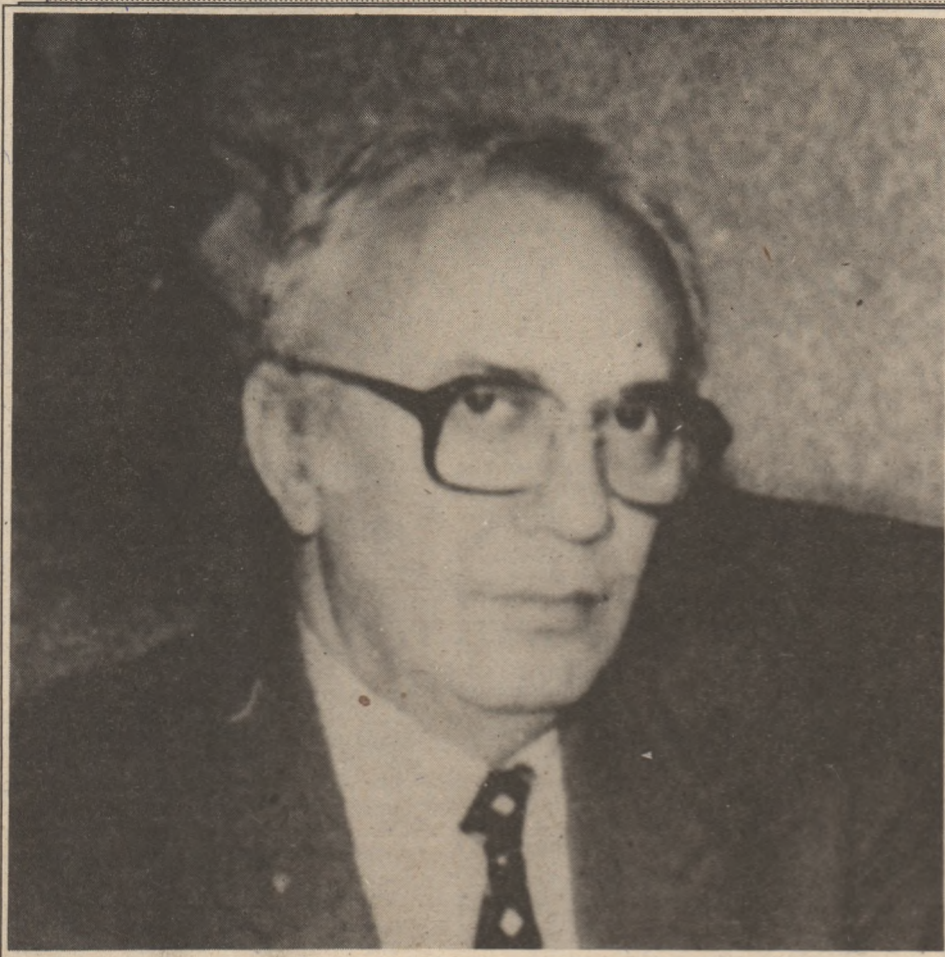
Ulterior, dîndu-și probabil seama că nu sînt în nici un caz omul lui Preda, ci un spirit independent (din aceeași stirpe cu cei care constituiseră anturajul propriei sale adolescențe și prime tinereți) el a început să-mi trimită diverși acolii, spioni plătiți ai săi care-l informau despre tot ce se întîmpla în sferele ostile. Unuia dintre aceștia, care ajunsese să-mi intre și în casă și care mă copleșea cu propria admirație, dar mai ales cu stîmă secretă a „Patronului”, i-am transmis o sugestie: să-l facă pe Barbu să-și adune o parte din prozele scurte și să le completeze, alcătuiind o *Cale a Griviței*, care ar fi putut deveni a doua sa operă memorabilă după *Groapa*. (*Domnișoara Aurica, Un tînăr frumos ca Ramon Navarro, Ziua unui pierde-vară* etc.).

Bineînțeles că nu m-a ascultat; Eugen Barbu, ca atîția alți scriitori români contemporani, trăia satisfăcut în propria-i inflație egotică, pe care avea mare grijă să și-o întrețină; ce-i trebuia lui un sfat amical și lucid, venit din partea cuiva care nu se afla în solda lui nici într-a altuia? El nu ajunsese la acel grad de civilizație a inteligenței ca să admită dialogul...

...Drept care, abia acum are ocazia să audă, de dincolo de Styx, din partea unui cititor atent al său, un reproș care din păcate nu ar fi fost primit de el, nici atunci cînd se cuvenea, ca un sfat folositor.

Alexandru George

„Nu voi cita puzderia de versuri izolate, absolut cristaline, care fac din cadențele lui Mircea Ciobanu limbi de poezie pură. Mă voi mulțumi să amintesc unul singur, care poate să stea, ca *motto*, în fruntea indeletnicirii sale, reușite, de confiscare personală a prozodiei clasice: *Cite s-au zis au lăsat în paragină gura* (Cele ce sînt, XI). De fapt, asemeni unei guri pustiite de propriile-i spuse, versul tradițional așteaptă mereu să fie repopulat de cuvintele fiecărei epoci. Uzurpîndu-l, confiscîndu-l pentru sine, fiecare nou poet reînsămîntează iarba pe limba și mișcă din nou astrele pe cerul gurii lui. O atare tentativă formează, neîndoios, un demers ontologic: fundamentarea, instituirea, în și prin Verb a unui real aparte, care n-are nevoie de nici un referent în lumea reală, care e viziune poetică pură, fiind un echilibru gingaș prin simpla vibrație muzicală a vocabulelor. De aici, riturile și ceremoniile sale stranii, figurile și situațiile enigmatice, filfiitul de taină care acoperă acest tărîm al inefabilului. Prin fidelitatea sa față de prozodie, Mircea Ciobanu e un orfevru impecabil; prin apetitul său pentru mister, el se afirmă ca unul dintre foarte pușinii noștri poeți metafizici. „(Ștefan Augustin Doinaș: *Lectura poeziei*, C.R., 1980)

I

Iarăși cu fața la nord.
„Dintr-acolo ne vine nădejdea, spun fiii
lui Ietro,
tot dintr-acolo și noaptea, pe care-o
așteaptă flămîndul“.

Se-ntunecă lumea.
Cade din umăr, odată cu tesla și cleștele,
mîna dulgherului,
scribul își strînge uneltele blînde,
le face să tacă.
Sîngele însuși se trage prudent din artere.

Drumul spre inima ta se goleşte deodată –
pald, te-nchini, ca și cînd ai privi de pe
diguri un rîu
cum dispăre sub propria-i matcă.
Gol nu rămîi multă vreme,
inima ta multă vreme nu iese nici ea din
robie –
numai o clipă: destul să cobori în infern
împreună
cu toate păcatele tale,
destul să te-ntorci înapoi, cu
paloarea și brumele
morții pe față – și nimeni
să nu-și mai aducă amînte de tine.

Cum gîfîie vîntul de seară-n auzul
bătrînilor, Doamne,
cum mișună el printre case și vitele-n
staule
cad ca loyite-ntre coarne cu maiul.
Sîngele tău dezlegat din ungherele-ntre-
gului trup dă năvală,
morile lui se urnesc pentru muncile nopții,
ecluze-l întîmpină –
rînd pe rînd se ridică și-l lasă grăbite
să urle la vale.
Nici nu visezi, nici nu pieri;
smulsă de-un val de sub caldele maluri,
pluta rotîndu-se-n loc și cu fața la stele ești
tu.

II

Ah, ți s-a spus să veghezi în veșmintele tale
de zi

și cu armele tale –
celul ce doarme și celul ce piere
cum le va fi pînă-n zor?

Sîngele tău e un rîu dintr-o dată domol
care umple cu el un adînc și-o
lărgime de vale –
vuietul lui se va stinge curînd,
cețuri pe semne fierbinți se tîrîsc de pe-acum
peste lucii întinderi

Apă de somn ai băut,
aburii ei ți-au rărit răsufierea,
pleoapele tale sînt grele și leneșă limba. Or
dacă
biruie somnul, ce vis vei visa? Dar ce faptă
vei pune la cale cu ochii deschiși,
precum ești,
însă plin pîn-la gura de somn?
Stai pe-o nălțime de dig și adulmecii
aburii propriului sînge,
stal pe-o nălțime de dig și te temi să
cuvînți.

Dintr-o singură șoaptă
mulți au căzut în adîncuri;
numele lor s-a întors printre noi, însă ei
nicidecum
și tu însuși te clatini
deși n-ai rostit un cuvînt.

Dacă biruie somnul, ferice de tine; dar dacă
în somn vei vorbi,
ce se va zice? Că sîngele tău a vorbit,
cum se spune de vin că vorbește în
om
cînd îl duce la gură cu spaimă.

Da, de pe cealaltă lume
sîngele tău va vorbi. În tăcerea de-acum,
la meandre, în trecerea lui
sfere mărunte prășește, nici spirit, nici
carne aleva,
mici plămuiți fără ochi, visătoare-ntru-
totul.

Fiii lui Ietro au scris despre ele:
„Sînt ale nopții și au însușirea de-a trece
în sîngele nostru de zi
producînd tulburarea aceea pe

Mircea Ciobanu

NOAPTEA

care-o numim,
tresărînd, năzărire“.

III

Vîntul de seară își lasă
caldele băștini și bate pe-aproape.
„Bulmăcitorul“ –
astfel l-a spus înainte de-a trage zăvoarele,
cel ce se teme de vînt. Nu acesta e numele lui;
ca să-l cauți în cărți e tîrziu,
ca să-ntrebi despre el n-ai putere
de strigăt –
depărtarea de om e mai grea, cînd
se face-ntuneric,
decît
depărtarea de Domnul.

Pune acestei suflări istovite de vînt
numele oricărui lucru pe moarte.

Valuri înalte de aer, împinse din urmă,
trec peste bolți de oțel și le-astupă;
clopotul geme cu gura-nfundată – și oricît
de rece

nici un tăiș nu mai sună.

Urci în veșmintele tale de zi
și cu armele tale
scara din turn – și deodată,
treapta în care-ai crezut ți se rupe sub
talpă.

Cazi „într-un gol ca de rîpă“,
și sunetul greu al căderii
se-amină mereu, ca și țipătul fricii.

Visul acesta te mîntuie seară de seară,
el de la sine te-ntoarce din somn, ca din
moarte.

Spul, amintindu-ți-l: „Iar l-am visat“,
și te ștergi de sudoare,
cît despre inimă –
tremura-n ea o aripă de fluture, ruptă.

Urci în veșmintele tale de zi
și cu armele tale
scara din turn, în auz cu-amintirea
unui lucru tăios, care-n loc să-și
însemne cu sînge
urma rotirii-n văzduh,
ți se-adună în pumni, ca o fiară de
apă –
grea, fără muchii, lușînd dintr-un zvicnet
într-altul.

Stal ghemuit.
Ca o flertură de laur,
vîntul de seară-ți dilată pupilele.
Vezi pînă unde se-ncumeta pasărea nopții.
Curînd vei vorbi în neștire.
Curînd vei zbura.

IV

Stai pe-o nălțime de dig și te temi să
cuvînți,
nu cumva să primești despre tine
vestea aceea pe care numai tăcerea
poate s-o-ndure.

Pune la gura celui ce știe – călușul,
apasă-l pe piept,
ține-l cu fălcile strînse și bine-adunat
împrejurul
propriei inimi –
nu cumva de pe limbă să-l scape o
singură vorbă.

Pleoapei îngăduie-i, totuși, încet să-și
deschidă

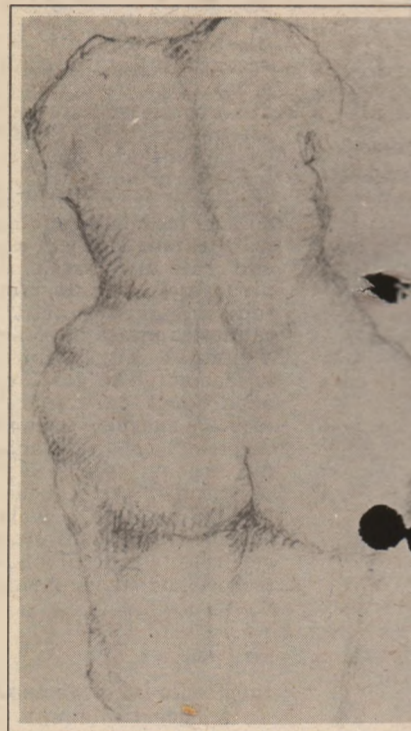
vederea năuntru.
Tu ai venit dincotro se așterne pămîntului
vîntul acesta;
cețuri fierbinți se tîrîsc peste ape acolo,
ființa se naște acolo, vorbind în neștire de
sine –

astfel de ființe răsăr și din sîngele tău
și-ți arată

fețele fără prihană.
Fiii lui Ietro ce spun despre ele?
Plini de evlavie, fiii lui Ietro
tac despre cele ce dorm întrucît s-au
născut adormite
și astfel, în somn, își petrec
aiurarea spre somnul cel ve
Trupul plutînd printre aburii roșii, ac
trage la mal visător ca o plută
venind de pe cealaltă lume –
goală și fără stăpîn.
Tu l-ai văzut și-altă dată plutînd, pe sub
umbre de sălcii
N-ai fi crezut că-i al tău. În țînutul
din care-ai venit,
altă limbă vorbeai,
cîntece alte cîntai.

V

Vrei să se afle că vii dintre oameni – și
legămîntul tăcerii.
„Flu al cuvîntului ești. Dacă ești al
spune măcar un cuvînt“.

Retorii astfel ți-au scris în misivele lor –
ad
„Oricît de nalt, orice glas se destramă-
vacarm

bătrînului rîu.
Strigă și tu, așadar:
vei pieri înainte ca strigătul tău
răzba
la celălalt mal“.

Ce vei vorbi încă nu știi, dar gura
ți s-a deschis de la sine.
Cum se deschide pămîntul o dată
la treizeci de luștri, să scoată un
geam
tot astfel și ea s-a deschis.
Ce se aude-n văzduh este-ntocmai cuvînt
pierdut
care însuși se pune pe sine,
tu îl ascuți cum pătrunde-n cămașa
ecoului său și acolo se-ascunde-
tăc

Cine l-a spus nu ești tu.
Cine-a trădat ți-a luat cu-mprumut
limba și glasul.
Cuvîntul nici el nu-i al tău;
e-al unei făpturi fără umbră,
nici fiară, nici om,
care umblă pe uliți cu numele altuia,
neștiutoare să cugete, ah, care-n schimb

FRA G M E N T E L E M A R I

aduce aminte,
neconținut își aduce aminte
cuvinte de care bătrînul se teme și
tînărul

Într-o zi în somn cînd le-aude –
din care se fac mai cu seamă
vedenii de lucruri;
omul le spune de-a dreptul
numai de față cu îngerii lui și cînd juzii îi cer
mărturia din urmă.

VI

Fratele tău ți se arată. E gol ca și tine,
somnul și-n el a intrat;
chemuit ca și tine pe dig își ascultă cuvintele.
El este cel despre care-ai jurat
într-o zi de potop, cînd lumina lungise
pe maluri cadavre de păsări,
el este cel despre care-ai jurat: „Întrucît
este om,
întrucît va muri,
voi vorbi niciodată de rău“. Și acum
mîna ta s-a întins peste creștetul lui – și-l
defaimă.
Cine-i aduce aminte că numele lui a fost
vierme,
și iarbă, și umbră
pingăritoare?
Vorbele vin de la sine. Tu însuți le-ascuți
și le-ascuți și fratele tău,
tresărind ca și cum ar voi să se
smulgă din somn
și nu poate –
vorbe, și vorbe, și nici o cîntare de laudă.

„Nu-ți aduci tu aminte decît de
capcana pe care
fratele om ți-a întins-o!
„Da, m-a bătut peste unghii. Apoi mi-a
adus într-un coș
niște cînepă nouă. Apoi m-a-nvățat
cum se face un bici
și cînd biciu-a fost gata
mi-a scris pe spinare cu el un
cuvînt rușinos
care nu se mai șterge“.

„Omul și cursele lui ucigașe“ –
iață și cartea pe care-o va scrie
copilul minune-n auz cu suflarea
ta obosită.
Omul și carcera lui, și cătușele lui...
Omul și roțile lui zdrobitoare...
Spui un cuvînt. Despre ocele-adînci unde
sufletul
iese pe gură sărat – e cuvîntul
Omul și dalta ce tale-n peretele muntelui
semnul salvării, să-l poată citi de departe
oricine...,
da, într-o limbă pe care
doar cine are nevoie de el n-o
cunoaște.

VII

Vocea umană acum s-o ascuți, cît e noapte;
vocea umană răcnind cu privire la sine
acum s-o ascuți, și nu mîine;
mîine, în zori, istovită, cu corzile moi,
șoaptă cuminte va fi, răsuflare –
cine va ști că sub ea, pregătit să țîșnească,
mocnește
jetul sălbatic al monosilabului Eu?

Nu închide fereastra.
Fratele tău a-ntocmit din văzduhuri
o gură de peșteră;
răcnetul lui de acolo se-ntoarce-mpătrît
înapoi,
ca lătratul lui Cain la stele –
sus, între limba lui groasă și oasele cerului
guri,
sus, într-un creștet de boltă,
plesnește vocala.

în curs de apariție la
Editura Princeps

Fiii lui Ietro ce spun? Că la vreme de noapte
fratele om nu mai știe la ce folosește cuvîntul.
Fratele om e sătul.
Bate din palme și-și trece
umbra prin foc, înapoi și naînte.
Numele băștii lui e un cîntec de jale –
fratele om îl rostește pe-o singură
nemaîsfîrșită vocală.

Tremură-n fundul gîtlejului
vâlul;
trece pe-acolo un vînt stacojiu
care-i sfîșie limba de-a lungul.
Încă visezi. Animale cu sîngele cald
și se-așează pe piept și respiră
cu tine deodată.

VIII

Zidul păstrează un rest din dogorile zilei –
pune urechea pe zid.
Cîntecul friicii răzbate subțire de-acolo.
Iată ce-aud: un sughiț, peste-o clipă un geamăt.
Geamătul spune încet: „Îndurare de fiii
vrăjmașilor mei“ – și adaugă fără rușine:
„Al milă de-ai mei mai cu seamă“.

Astfel se-aude în timp ce te-apropii de zid
cu urechea.
Ah, dacă treci peste prag,
dacă intri-n odaia de oaspeți,
afli că-n locul acesta nu s-a rostît un cuvînt
de cînd lumea –
n-ai auzit decît pîntecul omului bun
ce se-ndoapă la cină.
Singur, în somn, sub un fir de lumină lunară,
omul își mestecă pîinea și carnea, bea vin
și bea apă;
fapta aceasta îl umple de-o mare mîhnire,
astfel că-n vasele lui, la răstimpuri, se-
adună și lacrimi.
Muncile marelui pîntec el însuși le-ascuță,
osii și roți fără număr s-au pus în mișcare
acolo –
uruie pietre de moară în bezna fierbinte;
ce macină ele
ieri a crescut pe sub ploile Domnului,
ieri s-a clădit pe sub arșiți în snopii de aur.
Cît e nesațul părintelui meu pămîntesc,

atît e și frica.

Eu voi ieși cu icoane și prapuri în cîmp,
eu, copilul, în cîmp cu icoane și prapuri.
Pune-voi capăt cu rugile mele acestor
zile de secetă,
ploi voi aduce, feri-voi de grindină mare colina
și valea de-nec – eu, copilul
părintelui meu pămîntesc.

IX

Strînse-ntr-un nod de-ntunerice fierbinte
puterile nopții.
Frica și-adună ea însăși puterile reci
de pe-ntinderea întregului trup;
plexul cîndva înșorit răspîndește-ntunerice,
raze de frig pînă-n inimă bat, pînă-n unghii.
Fără să-ți tremure mîna ai scris despre
toate acestea,
noaptea și nu în amiază,
sub scări care duc la un zid fără
uși în afară,
noaptea, alături de-o foarte tăcută capcană –
fără să-ți tremure mîna,
tu, la o masă pe care lucra o lumină
plătîită cu ceasul.

Tînăr eral,
ultima vorbă, la capătul foii,
era înrudită cu noaptea,
vorba aceasta o luai fără teamă cu tine în
somn.

Prețul ei era mare;
somnul din ea se hrănea pîn'la ziuă.
Prețul ei printre vorbe creștea pe măsură ce
miezul de noapte era mai aproape.

Plouă la munte, și plouă și-aici, unde rîul
pîntec rotindu-se-n loc se preface –
mîluri albastre și gresii mai dulci decît
mierea
mistuie rîul și trece urlînd pe sub arcele
scrise cu fier ale podului mare.
Podul se clatină-n vînt împreună cu tine;
strîngi balustrada la piept
și, de jos, desfăcută-n fărîme
apa și-acoperă fața cu-o burniță deasă.

Numele apei nu-l știi.
Apa la gust e mai rea decît Styxul, de-aceea

X

Numai cuvinte de hulă citești despre noapte –
și, totuși, spun fiii lui Ietro,
făptură a nopții ai fost
încă din pîntecul maicii.

Numai cuvinte de hulă, numai ocări și
blesteme.
Tu dormi și vecinul îți intră în casă
cu lampa aprinsă în mîna,
se uită la tine-ndelung și te strigă
pe nume:
„Trezește-te, slavă luminii“ –

ah, și priceperea ta cu privire la noapte
se pierde-ntr-o singură clipă.

Tocmai atunci, liniștit, cercetai după soi
și-nrudire
făpturile nopții;
rînduilele lor de plutire-n văzduh
și pe ape,
tocmai atunci le-nvățați.
Fără priceperea ta cum va sta pîn'la ziuă
de veghe

omul din turn?
Fără-ndreptării tale
cum se va-ntoarce spre casă
cel ce-a jurat că va pune piciorul în patria lui
ca la capătul nopții?

E printre noi un bărbat care-așteaptă
amurgul;
știe că ușa la care așteaptă răspun-
de-ntr-o ripă;
totuși, așteaptă de-o zi, răbdător –
și cînd ziua se-ngîină cu noaptea,
numai atunci o deschide.
Cade-n gol, și-n cădere
se lasă răpît în adîncuri,
ceruri negre, la rînd, le străbate urlînd;
dintr-al șaptelea cer, unde cel
care cade

începe să zboare,
zboară și el fericit, și acolo rămîne,
ca-n pîntecul maicii.
Știu un bărbat care noapte de noapte
se lasă răpît în adîncuri,
în timp ce prietenii lui de nădejde
Anină-n în bezna de-afară făclii și
lămpașe.

Despre noapte au scris că e tîrfă și stearpă
și noaptea-i așteaptă pe uliți,
întocmai,
și-i viră în casele ei,
și-i dezmiardă,
le dă de băut și le-arată vedenia
despulată.

La urmă le stinge lumina și-i scoate de
mîna-n răspîntii;
pe urmă cu degetul mare le caută locul, pe
limbă,

unde se coace ocară –
cu degetul mare-l apasă și-l rupe
pecetea;
de-acolo se varsă încinse blestemele
Ce s-au spus, peste umăr și-n gînd, la
leșirea
din Babel,
I-au scris vînzătoarea de vin, sub ferestre,
pribegii
spre cealaltă lume.

„Poet parcimonios, Mircea Ciobanu se așează sub semnul mallarmean al elaborării îndelungi, al migalei orgolioase. O primă consecință a unei atari atitudini este impersonalizarea, distanțarea de accidentul afectiv (nu socotea oare autorul *Herodjadei* că adevărata creație „implică dispariția poetului rostitor care cedează inițiativa cuvintelor“?). O a doua consecință este tendința poeziei de a se configura într-un limbaj absolut, act fondat pe o retorică pură, incantatorie. Devenind scop în sine, semnificație autarhică, expresia lirică reclamă o inițiere, o ezoterie, al cărei ceremonial abstract egalează însuși semnificatul. Expansiunea fațîșă a eului e înlocuită printr-o expansiune a viziunii obiectivate prin discurs, absconsă oglindire a unei ordini care depășește granițele subiectivității. De aici o „matematizare“, adică o subordonare față de o concepție rațională (abstractizantă), vizibilă și în muzicalitatea precisă a versului. Dar mai presus de aceasta, o asumare a unui univers liric deja construit, cu orbitele sale calculate exact, inevitabile forme ale unei arte ce se dorește autoritate supraindividuală, oficiere a unei transcendențe. Din punct de vedere psihologic sîntem martorii unei *absențe* a persoanei, compensate prin multiplă funcționalitate (prezență) a limbajului prestabil. Ca orice meșteșugar, poetul are nevoie de o materie primă, care, în acest caz, are acoperirea tradiției, păstrătoare prin excelență a facturii inițiatice, a enigmei.“ (Gheorghe Grigurcu: *Existența poeziei*, C.R., 1986)

Înfăptuirile lui Aurel Răuță

ISTORIA EXILULUI va fi cu siguranță scrisă cândva, așa cum vor apare în deplină lumină deceniile în care țara noastră a fost supusă robiei sovietice, arătându-se încercările de risipire ale valorilor românești, precum și împotriva celor care s-au opus acestor acțiuni distrugătoare.

Se va cunoaște desigur și activitatea românilor din exil, care nu au uitat sclavia și suferințele celor rămași dincolo de cortina de fier, umbrele lor perspective. Vor fi evocați cei care au crezut în păstrarea tradiției, a cinstei, a iubirii semenului, a vieții spiritului.

Dintre cei care s-au dăruit acestui ideal și am avut privilegiul să îi cunosc, este și Aurel Răuță, al cărui nume se leagă de cele mai importante realizări ale exilului din ultima jumătate de veac.

După ce a traversat intervalul greu al începutului de viață în țări străine, Aurel Răuță a fost chemat, în 1946, de Universitatea din Salamanca pentru a preda cursul de Filologie Romanică, prilej cu care a inițiat și un curs de limba română, bine primit de puținii studenți ai facultății din vremea aceea. A fost o epocă în care Uniunea Sovietică, neglijând litera aparentă a tratatelor și conformându-se celei reale, știută doar de cei care conduceau destinele lumii, și-a impus definitiv puterea în România. Alături de reprezentanții cei mai de seamă ai exilului, Aurel Răuță a organizat o serie de conferințe și mese rotunde, toate cu problematică românească, împotriva brutalei acțiuni sovietice de desnaționalizare și de mistificare a valorilor. A creat totodată „Asociația Hispano-Română” din Salamanca, cu concursul profesorilor Cirilo Popovici și George Uscătescu, bucurându-se și de colaborarea unor distinși profesori spanioli ca Antonio Tovar, Manuel Garcia Blanco, Jose Beltran de Heredia, Francisco Elias de Tejada, care au contribuit cu entuziasm la studierea problemelor românești.

Pentru a arăta contrastul dintre noua jurisdicție sovietică din România și tradiția europeană a dreptului românesc, Aurel Răuță a inițiat în anul 1949 „Săptămâna juridică românească”, la care s-au făcut o serie de comunicări, în limba spaniolă, ulterior tipărite de „Asociația Hispano-Română”. Temele au fost următoarele: „Organizația juridică în România” (conducător prof. Cirilo Popovici); „Filosofia și dreptul în România” (conducător prof. Francisco Elias de Tejada); „Concepția juridică românească” (conducător prof. George Uscătescu); „Bazele juridice și sociale ale proprietății agrare în România” (conducător prof. Aurel Răuță).

„Săptămâna Juridică Românească” a trezit o dată mai mult interesul pentru situația gravă în care se afla România unde începuseră distorsiunile juridice și colectivizarea agriculturii.

Tot în anul 1948, Aurel Răuță a redactat și publicat un manual de mare utilitate pentru lumea hispanică *Gramatica Rumana (Gramatica Românească)*, de 380 de pagini, care a ajuns la a treia ediție, precum și un mic dicționar spaniol-român.

În editura „Asociației Hispano-Române” din Salamanca s-au publicat, în afară de lucrările în limba spaniolă de la „Săptămâna Juridică Românească”, mai multe cărți, atât pentru folosul românilor din afara hotarelor țării, care – după cum se știe – nu le puteau căpăta din țară, cât și pentru străinii interesați de cultura românească. S-au tipărit astfel în Salamanca următoarele lucrări literare: Mihai Eminescu, *Poesii*, Edición critica de Aurel Răuță; Ion Luca Caragiale, *Cuentos rumanos*, Tradución de Aurelio Răuță, 1952; idem, *Teatru*, 1952; Horia Stamatu, *Dialogos (Poemas)*, Edición bilingue, Traducción Aurelio Răuță, 1971; idem, *Jurnal*, 1979; Vintilă Horia, *Noua poezie românească (Antologie)*; colecția

„Meșterul Manole”, 1960; idem, *Viitor petrecut (Poeme)*, 1976; Alexandru Gregorian, *Pete de lumină*, 1980; idem, *Coasta soarelui (Poeme)*, 1982. Și un studiu numismatic al lui Aurel Răuță, în limba engleză, tipărit în 1974, *Modern Romanian Coins (1867-1966)*.

Îată ce a scris profesorul I. Almagro, de la Academia Regală Spaniolă despre volumul *Schițe și amintiri*, de Ion Luca Caragiale (tradus în spaniolă): „În lipsa mare de traduceri și studii asupra literaturii țării surori România, contribuția „Asociației Hispano-Române” din Salamanca (prin publicațiile ei și prin strădania profesorului Aurelio Răuță de a face cunoscută literatura română) merită a fi salutate cu bucurie...Forțe elementare și primitive agit aceste povestiri care, prin mecanismul lor dramatic sau melodramatic se află pe o direcție naturalistă care prefigurează verismul italian”.

UN EVENIMENT deosebit pentru românii din exil și pentru intelectualii spanioli a fost, la 22 aprilie 1950, conferința cunoscutului profesor Santiago Montero Diaz despre „Gîndirea filosofică și istorică a lui Lucian Blaga”, drept „Omagiu adus culturii românești și „Asociației Culturale Hispano-Române”. În cadrul acestui subiect, profesorul Santiago Montero Diaz a dezvoltat o serie de teme strîns legate de opera lui Lucian Blaga și de trăsăturile specifice ale spiritualității românești. Această conferință a fost cu atât mai importantă cu cât ea a avut loc în 1950, anul stalinismului cultural deplin în România, cînd au fost exterminați mulți cărturari, iar alții au fost îndepărtați cu brutalitate de domeniul culturii. A fost anul în care, în țară, o întreagă structură a fost distrusă pentru a fi înlocuită cu o alta străină și barbară. Într-un astfel de moment, profesorul spaniol a dezvoltat, în cadrul conferinței despre Lucian Blaga, următoarele subiecte: „Despre poporul român și cultura românească”; „Dorul și tensiunea sufletească românească”; „Gенераția lui Lucian Blaga”; „Blaga și marii săi contemporani”; „Evoluție și tematică. Blaga și Valéry”; „Trilogia cunoașterii și trilogia culturii”; „Concepția istorică a lui Lucian Blaga”.

În 1955, Universitatea din Salamanca a publicat un volum intitulat *Antologia de la poesia popular rumana*, în care Luis Cortes și Aurel Răuță au prezentat în original și traducere în spaniolă unele poezii din tezaurul folcloric românesc. Este o lucrare de referință pentru lumea culturală hispanică.

În cadrul seminarului de limbă română de la această universitate, s-au ținut conferințe importante, de-a lungul anilor. Astfel, în 1961, Eugeniu Coseriu a vorbit despre „Probleme generale de lingvistică”; în 1962, George Uscătescu a prezentat „Fenomenologia lingvistică”; în 1963, Aurel Răuță a disertat despre „Problema relațiilor dintre cultura românească și Occident. Perspectivele actuale”; în sfîrșit, în 1964, Vintilă Horia a vorbit despre „Romanul contemporan”. Toate aceste conferințe și-au propus, în primul rînd, să trezească interesul pentru cultura și destinele țării noastre amenințate de barbaria sovietică.

În luna octombrie a anului 1966 Aurel Răuță a organizat la Salamanca, la Seminarul de limbă română din Universitate, cel de al X-lea congres al „Societății Academice Române”, cu tema „Romanidad, Hispanidad, Rumanidad”. (Romanitate, Hispanitate, Rumanitate), cu colaborarea tuturor autorităților din Salamanca, începînd cu guvernatorul civil Diego Salas Pombo, mare prieten al românilor. Au participat Mircea Eliade, Ion Rațiu, Monseniorul Octavian Bârlea, președintele asociației, Paul Barbăneagră,

apoi profesori și studenți din Universitate.

În anul 1981, din inițiativa lui Aurel Răuță, s-a constituit la Paris, bucurîndu-se de colaborarea lui Leonid Mămăligă, Basarab Nicolescu, Monica Lovinescu și Vrigil Ierunca, Teodor Cazaban, Matei Cazacu și alții, asociația „Hyperion”, care și-a propus să facă cunoscută cartea românească din exil. Cum această acțiune nu se putea realiza în Franța, distribuția a fost transferată la Madrid.

S-a luat contact cu toate editurile din exil și s-a realizat depozitul de cărți de la Madrid, care a și tipărit un catalog cu 114 titluri de cărți românești, editate în toate colțurile lumii.

În luna iunie a anului 1983, tot din inițiativa lui Aurel Răuță, a luat ființă „Fundatia culturală română” de la Madrid, la a cărei întemeiere au mai contribuit Vintilă Horia, Alexandru Gregorian, Radu Enescu și Al. Mircea Suci. (În 1987, în locul lui Alexandru Gregorian, decedat, cercul Fundației s-a completat prin cooptarea profesorului Alexandru Ciorănescu).

Actul de întemeiere al acestei instituții culturale românești a fost semnat de către cei cinci fondatori lîngă Sevilla, pe ruinele cetății romane Italica, unde s-a născut și a copilărit împăratul Traian.

FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ și-a început activitatea în chiar anul întemeierii sale, organizînd în luna decembrie 1983, la Paris, o manifestare culturală cu tema „Românii între apus și răsărit”. Radu Enescu a ținut conferința „...Și viață fără de moarte”; L.M. Arcade, „Între viscolul răsăritului și toamna apusului”; Mihai Fotin Enescu, „Românii în istorie”; Vintilă Horia, „Goticul românesc”; Aurel Răuță, „Moneda în România”; Cicerone Poghir, „Structură occidentală și concepte orientale în limba română”.

Actele acestei manifestări culturale care a durat trei zile, fiind urmărită de sute de români prezenți, au fost adunate într-un volum intitulat *Întîlnirea de la Paris*.

În luna iulie 1984, aceeași „Fundatia Culturală Română”, inițiată de Aurel Răuță la Madrid, a organizat la München o masă rotundă cu tema „Ortodoxia și Apusul”, cu mai mulți participanți printre care Radu Budișteanu, Leonid M. Arcade, Radu Enescu, Aurel Răuță, George Ciorănescu, Alexandru Mircea, Ion Negoițescu, Ion Dumitru, Constantin Naga-cevski, Nicu Caranica, R.P.V. Mehedintu, Mrs. Octavian Bârlea, Al. Cifarelli, Emil Ghilezan, și care au semnat următoarea declarație: „Noi, cei semnați mai jos, participanți la Masa rotundă de la München, din ziua de 2 iulie 1984, mărturisim voința poastră de a continua acțiunea privitoare la o solidaritate sporită a românilor ortodocși și uniți, în vederea unei reale apropieri între Bisericile creștine românești și Biserica romano-catolică. Această acțiune este deschisă tuturor.”

Tot în anul 1984, în luna mai, a avut loc la Madrid un „Act cultural”, închinat împăratului Traian. Profesorul Miguel Dolc, de la Universitatea din Madrid a vorbit despre „Figura împăratului Traian”, profesorul Vintilă Horia despre „Traian sau un bun guvernator”, iar profesorul Aurel Răuță despre „Monumente ale împăratului Traian ogîndite în monedele sale”.

La 11 octombrie 1985, a avut loc la Paris o altă manifestație culturală, inițiată tot de Aurel Răuță, urmată de un colocviu la care s-au ținut următoarele conferințe: Vintilă Horia „Două reviste între două puncte cardinale în haos: „Gîndirea” și „Meșterul Manole”; Radu Enescu, „Dor și neliniște”; Mihai Mărculescu, „Unitatea și securitatea Europei”;

În incheierea comemorării lui Mihai Eminescu, de la Paris, din 1989, s-a dezvelit în rue De L'École, statuia în bronz a poetului, capodopera sculptorului Ion Vlad, pe care românii din exil o privesc drept simbol al spiritualității și speranțelor lor de libertate.

L.M. Arcade, „Se poate vorbi de reducionismul lui Nietzsche și Dostoievski?”; Cicerone Poghir, „Contribuții la problema continuității”.

„Fundatia Culturală română” din Madrid a continuat editarea unor cărți legate de viața exilului, din care menționăm: *Cîntarea Psalmilor în versuri*, de Eugenia Adams Mureșanu, 1986; Sandu Tudor, *Acatistul: Imnul la rugul aprins al Maicii Domnului*; G. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, 1987; Pavel Chihai, *Imortalité et décomposition dans l'art du Moyen Âge*, 1988; Alexandru Ciorănescu: *L'homme et l'Oeuvre*, 1990; *Fatima*, tradusă de Eugenia Adams Mureșanu; Mihai Eminescu, *Poesii*, traduse în italiană de Rosa del Conte; Mihai Eminescu, *Poesii alese*, introducere de Alexandru Ciorănescu; Mihai Eminescu, *Gedichte*, Auswahl W. von Aichelburg; *Un centenaire*: Mihai Eminescu.

Editura poeziilor lui Eminescu și a traducerii lor în italiană și germană a fost făcută în legătură cu comemorarea de la Paris din 1989, cînd s-a împlinit un secol de la moartea poetului. Această festivitate, organizată de „Fundatia Culturală Română” a durat o săptămînă, la Domus Medica, cu un amplu program de conferințe și discuții, și la ea au participat români din toată lumea. În incheiere, s-a desvelit în rue De L'École, alături de biserica românească, statuia în bronz a lui Mihai Eminescu, capodopera sculptorului Ion Vlad, pe care românii din exil o privesc drept simbol al spiritualității românești și al speranțelor lor de libertate.

Întreagă această manifestare, închinată poetului nostru național, s-a datorat în întregime inițiativei, organizării și acțiunii patriotice a lui Aurel Răuță.

O ultimă înfăptuire a lui Aurel Răuță, a acestui neobosit mărturisitor al luminoaselor tradiții românești, este simpozionul de la Paris, din zilele de 20, 21 și 22 mai, asupra unui subiect cum nu se poate mai actual: „Exilul românesc: identitate și conștiință istorică”, manifestare la care vor lua parte numeroși români din exil și din țară și la care se va răspunde dacă și din ce motive exilul continuă să se considere ca atare.

Srijinitor activ al acestor importante inițiative, mereu prezent la temeiul realizărilor din exil în decursul acestei jumătăți de secol, strîns legat de activitatea Institutului și Bibliotecii române din Freiburg și de contribuțiile altor centre culturale românești, Aurel Răuță, acest înalt cărturar căruia îi admirăm limpezimea gîndului, deplină înțelegere a oamerilor și istoriei, elanul creator, bunătatea și o nobilă modestie, a luptat neobosit pentru valorile patriei sale, cărora le-a închinat întreaga sa lumină și întreaga viață.

DEZGHEȚUL ȘI ÎNGHEȚUL

ELIBERAREA deținuților politici din închisori în 1964 părea să anunțe o slăbire a chingilor, o reparație a nedreptăților și abuzurilor săvârșite în perioada stalinistă. Într-adevăr, unii, destul de puțini, au fost reabilitați, alții, lăsați să plece, fără prea mari dificultăți, în Occident. Dar, în esență, gestul rămânea de față, propagandistic, și cu un efect pasager. În realitate, stigmatul pușcăriei politice nu era șters, și el îi va urmări, ca o umbră nefastă, pe foștii deținuți și pe urmașii lor. Mai discret, mai subtil, mai de la distanță, ei vor continua să fie supravegheați și, într-o altă formă, cumva mai atenuată, persecutați. Fost învățător, tata nu va mai fi încadrat în învățământ, ci pontator la o fabrică și apoi, pe un post de simplu om de serviciu (chiar dacă făcea munca de secretar) la o școală generală. Deci la munca de jos, cu cel mai mic salariu și cu un statut social mult inferior celui avut înainte de a fi arestat. Nici vorbă să i se restituie casa și bunurile confiscate (ceea ce nu s-a întâmplat nici până azi). Ieșise de mult la pensie, trecuse bine de 70 de ani, fiind vecinii erau mai departe chestionați periodic despre cum se comportă fostul deținut politic, ce idei are, cu cine se întâlnește. Ochiul Securității veghea neobosit. Să mai amintesc încă o dată cazul colegului meu, Dinu Pillat, care n-a putut rezista la Institut, după ce s-a întors din închisoare, fiind umilit și trimis în altă parte, ca bibliotecar, ceea ce i-a agravat boala, apropiindu-i în chip dramatic sfârșitul?

Eu am reușit cu chiu, cu vai, după ce mi se pusese destule bețe în roate (printre altele, că așa fi avut un frate în R.F.G.) să obțin o bursă de studii la Paris în 1967, dar în anul următor primind invitația de a fi lector de literatură română în Olanda, autoritățile n-au mai fost la fel de „generoase”. Ba, așa zice, că s-au dovedit perfide. M-au lăsat să cred că voi pleca până în ultimul moment, când fusesem deja convocat la ședința de „instrucțaj”, primisem de la Minister material didactic (manuale și discuri) și îmi făcusem bagajele. Atunci mi-au comunicat negația, firește, fără să o motiveze în vreun fel. Rămânea doar să presupun că din cauza dosarului iremediabil „pătat”. Întrebându-l pe „tovarășul” secretar general al Academiei R.S.R., din acea perioadă, ajuns după aceea ambasador, cum voi explica eu penibila situație creată profesorului care mă chemase, mi-a răspuns tăios, dacă nu arogant-poruncitor: „Îi veți scrie că sunteți absolut indispensabil în țară” (!?) Ca și când cei de acolo ar fi fost niște copii de grădiniță...

Tot pe atunci, ca fost bursier în Franța, am fost invitat de către directorul Bibliotecii Franceze, d-l Louis Truffaut, la câteva conferințe și odată reținut la cină. După cele mai elementare uzanțe de politețe, urma, la rândul meu, să-i fac și eu o invitație. Cum cunoșteam suspiciunile și regulamentul încă nescriș cu privire la regimul străinilor (curînd, va deveni lege) l-am poftit pe d-l Truffaut împreună cu familia într-un wee-kend la Casa de odihnă de la Cumpătu. Adică „la vedere”, printre scriitori și artiști. Notificînd acest lucru unui înalt personaj din „Consiliul culturii și educației socialiste”, dealtfel, poet, fost și el bursier la Paris, invitîndu-l să ia masa cu mine și cu ăsașpeții mei francezi, nici n-a vrut să audă, întrebîndu-mă dacă am vreo aprobare de la „foruri”. I-am cerut-o lui pe loc și a refuzat-o categoric, făndu-mi a înțelege că voi avea de-a face cu știm noi cine. Descurajat și, de ce să nu recunosc, intimidat, i-am telefonat d-lui Truffaut, la București, spunîndu-i (o minciună gogonată) și anume că a survenit un deces în familie și că întîlnirea noastră se amină. Din

păcate nu ne-am întîlnit nici pînă astăzi – între timp am fost „sfătuit” să nu mai frecventez Biblioteca Franceză și dacă aș ști unde se află fostul și distinsul meu invitat, i-aș prezenta acum, după aproape 25 de ani, cuvenitele scuze. Și s-ar mai putea cita și alte exemple de amestec grosolan al Securității în viața oamenilor, uneori, și în aceea intimă. O simplă corespondență sentimentală, chiar dacă destinatară trăia într-o țară din „lagărul socialist”, provoca suspiciuni. De aici, pînă la a „vinde secrete de stat” (un fel de marotă a comunismului), nu mai era, se înțelege, decît un pas. Și scrisorile începeau să se „rătăcească” iar emitentul român primea, pe căi ocolite, sugestia (de fapt, amenințarea) să renunțe, că altfel... Și încă acesta se dovedea un caz benign...

„DEZGHEȚUL”, cum spuneam, a fost un fenomen de scurtă durată și mai ales de suprafață. Sigur, literatura, unul din puștii beneficiari, a avut o mai mare libertate de exprimare, a izbutit să înlăture ineptia „realismului socialist” și, în bună măsură, dogmatismul, însă fără să fie desființată cenzura și fără a se fi abandonat structurile ideologice unice, adică sistemul; oamenii circulau și ei ceva mai liber, dar numai ceva, nu totalmente liberi. La Paris, în timpul cît am fost bursier, un „tovarăș” „atașat cultural” ne chema, săptămîna de săptămîna, ca să spunem pe cine am văzut, ce am discutat, – un interes deosebit îl prezentau compatrioții din exil, pe care, dealtfel, ne îndemna să-i frecventăm, cu scopul, chipurile, al „reconcilierii” (cum revin temele!), dar, în realitate, ca să afle ce gîndesc despre regimul din țară. Ce puteam să gîndească? La hotelul unde locuiam, după vreo lună de la sosire, proprietăreasa (care, evident, nu avea nimic de-a face cu Biblioteca Națională și cursurile de la Sorbona), mă întrebă, tam-nesam, dacă n-aș vrea să rămîn ca profesor în Franța. Ca să-i cînt în strună, i-am răspuns că da, însă pentru o perioadă limitată, urmînd ca, apoi, să mă întorc în țară. Să-i fi aparținut inițiativa acestui ciudat dialog, ce depășea cu mult profesionalul „Bonjour, Monsieur”, „Au revoir, Monsieur”? Continui să am îndoieli.

„Dezghețul” era un fel de fragilă „primăvară de la Praga”, pe care Ceaușescu n-o va distruge cu tancurile, precum Brejnev, în 1968, ci prin constrîngeri politico-politico-administrative și, nu prea tîrziu, prin internări în azile psihiatrice și „accidente” de circulație, care au adus înghețul, adică anii cei mai aberanți ai dictaturii. Disprețul pentru cultură, pentru adevăratele tradiții ale poporului român, altfel, mereu invocate cu vorbe mari, a atins acum cote amețitoare. Satrapia domnește mai peste tot. Și megalomania analafabetă. Oferindu-i unui potentat local, ce se pretindea prieten al scriitorilor, trei volume din seria „Correspondenței primite” de B.P. Hașdeu, scoasă cu o mică echipă de colegi de la Institut, am constatat peste cîtva timp și cu totul întimplător că bietele noastre cărți zăceau, nerăsfoite, printre ambalaje netrebnice și hîrtii ce urmau să fie aruncate la coș. Altă dată, m-am aflat într-un sat din Moldova, la o sesiune de comunicări consacrate lui Mihail Sadoveanu. Acolo am cunoscut, nici nu se putea altfel, pe „tovarășul de la județ”, în cazul de față „tovarășă” secretară cu propagandă, care a rostit cuvîntul de deschidere, ce se voia parcă textul cel mai important al acelei reuniuni, totuși de specialiști. După ce s-au încheiat lucrările, primarul localității, care nu știa cum să-i mai intre în voie „tovarășei”, ne-a invitat la masă. Pe drumul de la școală, unde avusesse loc sesiunea la

Căminul cultural, unde urma să mîncăm, se afla o foarte frumoasă troiță de lemn sculptat, plasată în așa fel, încît atrăgea imediat atenția trecătorului. Ca și cînd s-ar fi împiedicat de ea, „tovarășă” o privi cu adîncă nemulțumire și i se adresă gazdei, pe tonul cel mai imperativ: „Primarule, cînd vin a doua oară pe aici, să nu mai văd asta în marginea șoselei”.

Demența dictatorului devenise contagioasă...

ÎN ACEȘTI ANI ai faimoasei „epoci de aur”, terorizați de toate lipsurile și de cultul deșănțat al unui paranoic, ce se credea mai mare decît Mihai Viteazul, l-am văzut pe profesorul Alexandru Rosetti, care voia să-mi vorbească despre ediția mea din eseurile lui Paul Zarifopol, de care luase cunoștință cu întîrziere. Îl cunoscușe bine pe autorul *Registrului ideilor gingașe*, mai ales în calitate de redactor șef al „*Revistei Fundațiilor Regale*”. De la scriitorii interbelici pe care-i editase ca nimeni altul – și Profesorul, „cher ami”, avea această justificată mîndrie – discuția ajunse la situația dezastruoasă a învățămîntului universitar din momentul pe care-l evoc. Era mîhnit și revoltat, încercînd să facă, să mai salveze ceva cu prestigiul, cu autoritatea sa. Ceruse, naiv, audiența la Cabinetul 2. Și el, academicianul și profesorul Rosetti aștepta să i se fixeze o zi și o oră de 4 (patru) luni! (La Regele Carol al II-lea era primit de pe o zi pe alta, dacă nu în cîteva ore). Și Profesorul nu se sfîia (nu mai avea nimic de pierdut la cei peste 90 de ani) să fie solidar cu intelectualii, în genere tineri, care cereau azil politic în Occident, și să observe că zeci și zeci de burse nu erau folosite, cu scopul, anticultural și antinațional, de a se limita cît mai sever ieșirea din lagăr. „Dosarele” veniseră din nou la putere. Cei „pătați” nu mai puteau circula în străinătate și nici măcar trece un doctorat care – stupoare! – considerat un act politico-ideologic trebuia aprobat de Partid! Bineînțeles că, dacă nu erau trimiși la munca de jos, rămîneau „buni în grad” în același post, uneori, pînă la pensie. Ne întorsesem la anii '50, cînd activistul îi învăța pe scriitori să scrie, pe muzicieni să compună, pe pictori să picteze. Venea și pe la noi pe la institutul unul, din cînd în cînd, care, pe un ton răstit și tot agitîndu-și pumnii (ca să fie mai convingător) ne învăța cum devine cu cercetarea... În schimb, nu îndrăzneau analafabeții aceștia, foarte siguri pe ei, demagoii și beți de putere, turnați parcă după calapodul „conducătorului iubit”, să sufle o vorbă despre faptul că se distrugeau, cu neapăsare, dacă nu cu o răutate sadică, vechi așezăminte culturale (Arhivele Statului), de ocrotire a sănătății (Spitalul Brîncovenesc), monumente istorice inestimabile (Mănăstirea Văcărești, Biserica Mihai-Vodă, Spirea Veche), că erau spulberate fără urmă, sate întregi... „Dezghețul” fusese o simplă amăgire în care, naivi, mulți dintre noi crezusem; ștabii, formați la școala „tătucului” Stalin, fericți de schimbarea macazului, reveniseră la vechile apucături autoritare, la măsurile de mîna forte. Iarăși opere și nume prohibite. În primul rînd, ale românilor din exil. Mircea Eliade sau Eugen Ionescu erau cînd adăugați, cînd șterși de pe listă, în funcție de „indicațiile cabinetului 1 și 2” și gradul de incultură al activiștilor. Au fost interzise „Memoriile” (ce frică le era de trecut!). Uniunea Scriitorilor dădea premiile oarecum în secret, fără nici o solemnitate, uneori, anumite nume indezirabile, nu mai apăreau în presă. Așa s-a întîmplat prin 1986-1987 cu prietenul meu Banu Rădulescu, firește, fost deținut politic. Ședințele de consiliu ale Uniunii Scriitorilor, cu atît mai mult adunările generale, nu se

mai țineau (de teamă că Partidul nu va mai putea controla situația nu se mai primeau noi membri, ca și la Academie. Nici universitățile și nici intitutele de cercetare nu mai angajau tineri, care, unii, foarte dotați, se ieseau prin cine știe ce cătun îndepărtat. Excepție făceau fiii, soțiile, nepoții de activiști, întotdeauna bine plasați, deși cel mai adesea, calitățile lor intelectuale erau mai mult decît îndoielnice. Peste tot, relații și „pile”, minciună sfruntată și slugărnice, cum nu se mai pomenise în existența tristelor noastre moravuri bizantine, din păcate, încă foarte viguroase. Cultul personalității luase proporții maladive, punînd în umbră și mistificînd întreaga istorie. Lăudătorii, nu numai poeții de curte binecunoscuți, depășiseră orice limite. În toamna lui 1989 s-a sărbătorit, ca de obicei, fără a se face publicitate, centenarul liceului pe care-l absolvise la Rîmnicu Sărat. Din prezidiu, toți, dar absolut toți oficialii au adus nemăsurate elogii lui Ceaușescu și soției sale, ca și cînd ei fuseseră întemeietorii. Numele patronului, Regele Ferdinand, (cum se numise liceul pînă în 1947), n-a fost rostit nici o singură dată, idiosincrazie ce n-a dispărut pînă în zilele noastre, ba dimpotrivă.

Umilia istoriei se însoțea cu umilirea individului, supus celor mai dure privațiuni, unui tratament degradant ce atenta la demnitatea umană. La bufetul Uniunii Scriitorilor se făceau liste nominale de primele ore ale dimineții pentru un pui scheletic sau cîteva sute de grame de salam. Odată, m-am întîlnit acolo cu fostul meu profesor Edgar Papu. Parcă sub impulsul unui automatism idiot, amîndoi am abordat subiectul aflat obsesiv la ordinea zilei: aprovizionarea. Era încîntat – închipuiți-vă – să-mi spună că văzuse carne congelată în Piața Amzei, ca, imediat după aceea, să revină meditînd cu amarăciune și abia reținută indignare: „Bine, domnule, cînd se întîlnesc doi intelectuali, despre așa ceva discută?” În timp ce se exportau și ultimele rezerve (ca să se achite datorile!) nouă rămîndu-ne, vă amintiți, faimoasele „take-muri”, – cu un cinism greu imaginabil, „savanta de renume mondial”, întreba din viteza mașinii, plictisită și iritată de permanentele cozi de la magazinele alimentare: „Tot nu se mai satură viermii ăștia?” „Viermii” care, aduși să dărîme în noaptea de Paște acea splendidă biserică, zidită în stil moldovenesc, ce se înălța, zveltă la întretăierea străzii Uranus cu strada 13 Septembrie, la „Niță Stere”, – au refuzat s-o facă. Înconjurați de mulțimea de bărbați și femei, ce veniseră tăcuți, cu lumînări aprinse, și-au asumat acest risc urias, al vieții și al libertății. Și atunci, s-a odonat unui detașament militar să-i pună dinamită și să arunce biserică în aer. Năpăstuiți în toate chipurile „viermii” erau acum și sfidați pe deasupra, cu rînjetul scălimb al crizei paranoice, simburile lor de spiritualitate, ultimul reazem, credința în puterea divină, fiindu-le, ca de atîtea ori, batjocorită, strivită în picioare. „Viermii”...Cumplită iarnă se lăsase peste România!

Fragment din volumul memorialistic „Efectele dosarului dalmatian”.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina Constantinescu

Bună seara, Lola Blau!

FIECARE dintre noi are povestea propriei vieți, mai mult sau mai puțin interesantă, mai mult sau mai puțin dramatică. Într-un anumit context crucial, politic sau social, povestea fiecăruia poate deveni simbol pentru povestea noastră, păstrând, desigur, detaliile care individualizează. Realitatea plină de anormal pe care o trăim noi astăzi generalizează *story*-ul. Ceea ce îl particularizează este putința sau neputința fiecăruia de-al constata sau, mai mult, de-al conștientiza, de a încerca să remarce

Teatrul Evreiesc de Stat: *Astă seară Lola Blau* - de Georg Kreisler. Regia: Alexandru Dabija. Scenografia: Puiu Antemir. Mișcarea scenică: Adina Cezar. La pian: Marius Popp. În rolul titular și unic: Maia Morgenstern.

și să demarce sursele care provoacă contaminarea și, ideal, de a găsi soluțiile care să o stopeze. Mulți, însă, întind coarda și se încrincenează să dovedească că, în ciuda evidențelor, albul este negru și că negrul este alb.

În piesa lui Georg Kreisler și în spectacolul lui Alexandru Dabija de la Teatrul Evreiesc de Stat, *Astă seară Lola Blau*, Lola Blau este, până la un moment dat, actrița, cîntăreața în plină ascensiune în Austria anului 1938. Dar anul 1938 este acela al instalării fascismului. Atunci, Lola Blau poate fi orice artist, creator, orice evreu care, din cauza situației antisemite aberant determinată de Hitler, din cauza unui fenomen condus pînă la absurd și moarte, este obligat, dacă mai are timp, să se autoexileze, să înceapă alt drum, mereu altul decît acela în care crede. Este impresionant ca prin glasul cuiva să auzi de fapt glasul prea multora. Dincolo de vocea Lolei Blau, intuim corul care depune mărturie despre cumplitul timp trăit. *Astă seară Lola Blau* de Georg Kreisler este o succesiune de songuri și șansonete care construiesc o mărturisire autobiografică deloc făcută ca să șocheze, ci ca să descrie, fără patos sau sentimentalism, cu ajutorul memoriei afective, drumul unei artiste evreice prin istorie.

Povestea este subtil construită pe două planuri: cariera și viața personală, amîndouă nesocotite și distruse de nazism și de război. Chiar dacă n-ați văzut niciodată Viena, Lola Blau vă ajută să auziți, pentru cîteva minute, valsurile lui Strauss, muzica lui Schubert și foșnetul rochiilor de pe vremea lui Franz Josef. Amintirile Lolei Blau încep de atunci cînd la teatrul ei „se întîmpla ceva” și se termină după război, cînd se întoarce la Viena și constată urmele: lumea pe

dos. În mod firesc, nici în teatru nu se mai întîmpla nimic, iar anormalul „se plimba” peste tot. Ducînd o viață aventuroasă, plină de căutări și de disperări, plecînd din Viena în America, n-a încetat să creadă că nu este decît o improvizație, un vizorizat pe care, dacă poți să-l iei ca atare, îl depășești și îi supraviețuiești. Cu puțin noroc, te poți întoarce de unde ai plecat. Și ce găsește Lola Blau? Oameni și structuri profund modificate, aceleași forme, dar cu altă substanță, anormalul în locul normalului. În această situație, Lola Blau este îndreptățită să strige, fie și epuizată, „de schimbat nu se mai schimbă nimic!” (Oare la noi cum o fi?)

Din spectacolul regizat de Alexandru Dabija lipsesc ostentația și superficialul. *Astă seară Lola Blau* este un rafinat teatru de cameră, cu o atmosferă de intimitate și comunicare, chiar dacă subiectul este, să zicem, istoric, un spectacol care renunță la forme exterioare și la semne auxiliare. În numai o oră și treizeci de minute asistăm la un show „politic” tradus în cabaret, revistă franceză sau americană cu jazz și sex, verieteu. Tablourile jucate, cîntate și dansate sînt legate coerent de lupta Lolei Blau pentru a exista. Textele songurilor spun de fapt povestea ei. Cine este Lola Blau în spectacolul lui Dabija? O excelentă actriță de teatru și de film care își definește încă o dată personalitatea artistică: Maia Morgenstern. Păstrînd echilibrul stărilor pe care le traversează, Maia Morgenstern cîntă, rîde, plînge și

dansează, își schimbă pe rînd „toaletele”, încercînd să se adapteze noii identități artistice și personale, deși decepțiile se țin lanț. Fondul muzical și antractele între songuri sînt susținute cu mult profesionalism de Marius Popp, un admirabil partener al Maiei Morgenstern. Pianistul este în același timp, aproape ca în cărțile rusești, martorul, prietenul, confesorul, pasiv în aparență, dar mereu pregătit în realitate cu un gest de tandrețe, de căldură, de participare. Relația specială între cei doi pe scena aproape goală (scenografia Puiu Antemir) - doar cu un paravan, un cufăr de fapt plin de hainele pentru spectacol și viață al actriței - este relația complexă a spectacolului ce se stabilește firesc între cuvînt-gest-muzică-intepretare-coregrafie (mișcarea coregrafică este gîndită de Adina Cezar).

Fără artificii, emoția artistică și metafizică îl contaminatează pe spectator. Deși simplu în aparență, cu o semiotică teatrală riguroasă aleasă și de aceea neîmpovărătoare, *Astă seară Lola Blau* este un spectacol complex care pune în valoare, solicitîndu-le la maximum, valențele interpretative ample ale Maiei Morgenstern, atentă la tot ce face. Pedant, Alexandru Dabija este mai degrabă preocupat de un teatru calitativ, profund, care, deși nu intenționat comercial își va putea comunica mesajul universal oriunde în lume.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

Eposul metafizic

NUMELE Georgetei Năpăruș a intrat demult în fondul activ al vocabularului artei românești contemporane. Oferită publicului prin expoziții personale și prin numeroasele participări la expoziții colective, pictura sa a fost și obiectul a numeroase exegeze critice; de la cronică de rutină și pînă la riguroasa monografie-album realizată de către Radu Bogdan. Interesul privitorului obișnuit - și cel al specialistului deopotrivă - față de această pictură este justificat de însăși natura ei extrem de complexă; care oferă multiple nivele de lectură ușor de regăsit atît în spectacolul plastic propriu-zis, cît și în aluziile culturale sau în resuscitarea unor cîmpuri simbolice. Coordonatele picturii Georgetei Năpăruș au fost readuse în actualitate la 1 martie, cînd artista a deschis, la Artexpo, et. 3/4, sala rondă, o amplă expoziție cuprinzînd lucrări realizate în ultimii ani. Privită atent, recenta expoziție conservă, dar și nuanțează, ceea ce lucrările artistei au oferit de-a lungul anilor. Ea conservă, în primul rînd, spațiul stilistic, acea imagine simfonică născută la intersecția povestirii cu enunțul, a bogăției cu austeritatea, a voluptății cu hieratismul. Și introduce nunațe în ceea ce s-ar putea numi psihologia imaginii. Dacă altădată pictura Georgetei Năpăruș închidea o lume colcăitoare - în care feeria se întîlnea cu barocul etnografic -, dar o închidea cu siguranța sentențioasă a

paremiologiei, în lucrările recente artista pare mai sensibilă la sonorile zădărnicii, ale singurătății și relativității. Într-un cuvînt, la experiențele prin care se insinuează metafizicul. Nivelul analitic, meditativ și auto-reflexiv este mult mai pregnant decît cel ilustrativ, deși bogăția plastică și iconografică nu este în nici un fel diminuată. Ba chiar și spiritul ludic se păstrează intact, indiferent dacă el se naște din inepuizabila imaginație combinatorie sau din rememorarea plasticii infantile, cu acele compoziții gîndite în registre succesive și dominate de perspectiva afectivă. Fără a-și pierde spontaneitatea și prospețimea imaginii, pictura Georgetei Năpăruș își adaugă acum și o evidentă dimensiune speculativă. Și ea poate fi urmărită, în recenta expoziție, pe trei mari coordonate care, de altfel, îi dau atît unitatea plastică, expresivă, cît și pe aceea spirituală, de substrat. Primul nivel ar putea fi plasat sub semnul eposului, al grandorii poetice și al nevoii de a pune în mișcare lumi inepuizabile. Dar Georgeta Năpăruș nu povestește în accepțiune curentă. Deși ea pune în mișcare o lume, lumea ei nu se mișcă. Este o lume statică, încrămențată pentru a-și conserva frumusețea, trăind deasupra efectului spectaculos, dar derizoriu, al mișcării propriu-zise. Lucrările sînt, astfel, un gen de polipectice miniaturizate sau, mai exact, variante de iconostase. Și hieratismul

formelor individualizate, de un rafinament aproape extrem-oriental, ordinea lor riguroasă în compoziție, sînt unificate, pînă la amestec, prin circulația imprezvizibilă a culorii, prin transparențe și densități, prin opacitatea culorilor de pămînt și prin lumina interioară a foiței de aur. Dintr-una potențial ascetică și enunțativă, lumea Georgetei Năpăruș ajunge la vitalitatea barocă a basmelor orientale. Asceză și voluptate, interjecție și mărturisire, iată aparentele paradoxuri pe care se sprijină *eposul* Georgetei Năpăruș.

Cea de-a doua coordonată a acestei picturi, la fel de pregnantă ca manifestare, dar mai restrînsă ca problematică, este cea a *etnosului*, a sumei de repere născută din specificul local. O întreagă civilizație etno-folclorică se adaugă stratului fabulatoriu. Reminescențe ale costumului popular, elemente ale unei ornamentici decontextualizate, accente cromatice desprinse din cîmpul lor denotativ firesc se întîlnesc și se redistribuie în altă ordine formală. Luate separat și așezate apoi într-o altă sintaxă, aceste elemente nasc noi morfologii. Ele devin parte a unei nesățioase vocații epeice, în cea mai pură accepțiune homerică. Ceea ce ar fi putut eșua în simplă *povestire*, în irrelevant scenariu exterior, devine aici o formă înaltă de restaurare și prezervare a unei întregi *civilizații*. Care este privită în perspectiva etnografică și arheologică fără nici un fel de crispăre didactică. De la epeic și etnografic,

Georgeta Năpăruș ajunge, pe un logic traseu ascensional, la cea de-a treia coordonată a picturii sale: la proiecția livrescă și la referința culturală. Pe de o parte sînt rememorate modele culturale obișnuite, extrase din spațiul larg al culturii seculare - cum ar fi legendele, momentul Biedermeier etc. -, iar, pe de altă parte, sînt analizate - și performanța hermeneutică este aici remarcabilă - modalitățile expresive ale artei creștine, în speță ale icoanei. Prin finețea intuiției și prin rafinamentul execuției, artista ajunge acum la adevărate subtilități alexandrine. De la alegerea și prepararea suportului, la schematicul formal și la prețiozitatea cromaticii, în care aurul are un loc privilegiat, sau pînă la sugerarea dimensiunii temporale prin autoritatea patinei, Georgeta Năpăruș străbate spațiul fascinant al penitenței, dar și al demnității artistului care-și redimensionează contemporaneitatea. Credința, tandrețea și polemica se împletesc și intră în memorabile dialoguri cu spiritul unei civilizații și al unei arte care tînde să devină tot mai mult piesă de arhivă sau, cînd este preluat mimetic, model de complezență. Dar expoziția Georgetei Năpăruș, una dintre cele mai importante deschise în ultima vreme în București, este, printre altele, și o pildă de vitalitate în ceea ce privește relația cu formele artistice deja istoricizate.

Lista lui Schindler

ORICÎT AI FI de „documentat” și oricîte filme pe tema Holocaustului ai fi văzut, *Lista lui Schindler* nu poate să nu ți se pară de o noutate șocantă. Sentimentul este acela că, într-o vastă arheologie a memoriei, Spielberg a descoperit un document nou, de o importanță extraordinară. Și paradoxul (aparent, ca orice paradox) este că noutatea acestui film apare dublată de o stranie atemporalitate. Directorul de imagine al filmului, Janusz Kaminski, spunea, de altfel, că și-a dorit ca oamenii să poată vedea peste ani acest film și să nu poată spune cînd a fost făcut. Ceea ce se și întîmplă. Dacă n-ar ști că filmul a fost făcut în 1993 și tocmai de Steven Spielberg (alt paradox aparent), orice privitor ar fi inclinat să-l creadă un film european ieșit de sub mantaua lui Wajda; pentru că *Lista lui Schindler*, o

camera de filmat pe umăr (în multe secvențe), mulțimea de prim-planuri, fețele oamenilor, decupate luminos, fosforescent, în cadrul cenușiu – conferă filmului un aer documentar, de ciné-vere, ca și o trepidatie modernă (înruștată, de pildă, cu o înregistrare t.v. a unei explozii de violență). Acest mod de filmare amplifică senzația de real, de imediat, de adevăr obiectiv surprins în plină desfășurare. Semnificativ: scenograful Alan Starski a construit, pentru film, după planurile lagărului real, o copie a lagărului de muncă forțată Plaszow (34 barăci, 7 turnuri de pază, unul dintre cele mai mari decoruri construite vreodată în Polonia, totul cît mai funcțional și mai apropiat de realitate cu putință, așa încît Spielberg să poată filma din orice unghi, să aibă o totală libertate de mișcare.

La autenticitatea ireproșabilă se adaugă și abordarea inedită a subiectului. Personajul-ghid al infernului, personajul de prim-plan nu este o victimă, ci un „paradox-viu” numit Oskar Schindler, personaj fabulos, plin de contradicții, aventurier, membru al Partidului nazist, îmbogățit de război, care și-a convins prietenii din S.S. că iubește doar femeile, banii, băutura, și, înainte de orice, persoana sa; dar iată-l pe același Schindler renunțînd la toată averea lui ca să salveze peste 1000 de oameni condamnați la moarte! Rămîne un mister ce anume, ce tip de acumulare psihologică l-a determinat pe afaceristul german ca, în loc să se retragă la căderea cortinei, cu valizele pline de bani – mai mulți bani decît ar fi putut el cheltui într-o viață – să renunțe la tot și să riște totul ca să-și salveze „muncitorii” (printre ei și rabini, orfani, oameni care nu știu să facă nimic!). „Lista lui Schindler” a însemnat viață, atunci cînd totul în jur însemna moarte. «Toate documentele cercetate,» spune Spielberg, toți oamenii cu care am vorbit, nu m-au făcut să răspund la întrebarea „De ce a făcut Schindler ceea ce a făcut?” Asta mi-a plăcut!...

Personajul lui Schindler și-a găsit interpretul ideal în Liam Neeson (actor de origină irlandeză) la care regizorul a descoperit ceva din înfățișarea și spiritul „modelului”: prezența impunătoare, prestața, vocea marcată de tutun și coniac, farmecul, sex-appeal-ul, distincția. În portretizarea acestui om plin de slăbiciuni, de defecte și de contradicții, Spielberg a pus în valoare calitatea lui fundamentală: bunătatea, capacitatea de a deosebi – chiar și prins într-o vîltoare turbure, – binele de rău, și de a reacționa în consecință, felul firesc în care a reușit

Schindler și oamenii lui (Liam Neeson, interpretul principal al filmului lui Spielberg, distribuit la noi de MediaPro).

Adevăratul Oskar Schindler (1908-1974)

recunoaște și Spielberg, are „ritmul, logica și gustul european”. După 15 filme hollywoodiene de mare montare, Spielberg, cel mai celebru cineast „fantezist” de la Disney încoace, părintele lui E.T. și al lui Indiana Jones, maestrul loviturilor de casă, beneficiarul unor încasări fabuloase (gase sute milioane de dolari, în contul personal, la această oră), Spielberg, specialistul în a face filme pe gustul publicului exact cum se „coace un hamburger la comandă” (ultimul hamburger, cu dinozauri, *Jurassic Park*, devenind campionul absolut al box-office-ului din toată istoria cinematografului), tocmai Spielberg părăsește lumea fanteziei și California tuturor posibilităților ca să plece undeva, în Europa, în Polonia, în căutarea autenticității și a confruntării cu o realitate pentru care regizorul se pregătea de 10 ani încoace, dar pe care nu se simțea destul de matur ca s-o abordeze: realitatea Holocaustului.

Astfel, Spielberg, prin *Lista lui Schindler*, oferă „opera maturității”, dar și imaginea unei filmografii ajunsă în punctul ei de maximă antinomie: de la monștrii preistorici, dinozauri pitorești, condiționați de toate reflexele hollywoodiene, la un film de o sobrietate halucinantă, cu alură documentară, despre o malformație a istoriei secolului nostru. „Chiar și după ce am făcut acest film, declară regizorul, nu am înțeles cum a putut să se întîmple așa ceva. Această nebunie nazistă, delirul acestei implacabile mașini sînt la fel de abstracte pentru mine ca și un tablou de Jackson Pollock...” Și, într-adevăr, tot ceea ce se vede pe ecran e absolut incredibil: un coșmar de un fantastic sordid al degradării „speciei”, un spectacol pe care rațiunea refuză să-l omologheze unei realități istorice de la care au trecut doar 50 de ani.

Cînd Spielberg a citit cartea de la care a pornit scenariul, el, asul fanteziei, a declarat că a înțeles „povestea cea mai incredibilă pe care am avut-o vreodată sub ochi”. Cartea inspiratoare e concepută ca un mare reportaj, sec și detașat, departe de orice melodramă, ca o „vedere de deasupra a banalității diabolului”. În aceeași cheie a gîndit Spielberg și stilul propriului film; regizorul, din start, și-a propus, în mod declarat, să fie mai mult un ziarist care înregistrează o „recreare a istoriei” decît un realizator de film care urmărește să mărească suspensul acțiunii sau al sentimentelor. Povestea adevărată, personajele de inspirație reală, distribuția europeană anti-star, decorurile redescoperite sau reconstituite minuțios la fața locului, personajele țîșnite parcă din fotografii de epocă, imaginea în alb-negru,

să rămînă om în împrejurări potrivnice. Schindler e flancat, în film, de două personaje, cum se spune, diametral opuse. Contabilul Itzhak Stern, (magistral interpretat de Ben Kingsley) cel fără de care Schindler n-ar fi făcut nici un ban și nici n-ar fi intrat în istorie – pentru că Stern, cu discreția, demnitatea și eficiența lui, cu aerul lui blind muștrător, a avut o mare putere de influență. La polul opus, un geniu al răului, comandantul nazist Amon Goeth (cel care obișnuia să se distreze, la micul dejun, omorînd prizonieri la întîmplare, cu o pușcă de vînătoare, din balconul vilei) interpretat cu clasă de Ralph Fiennes (Royal Shakespeare Company).

„Nu a existat nici o singură zi în timpul filmărilor în care să nu mă gîndesc că în acel loc, cu 50 de ani în urmă, a fi evreu însemna automat condamnarea la moarte”, povestește Spielberg, care a crescut în Cincinnati, Ohio, într-un mediu evreiesc, cu bunici care povesteau în mod curent despre Holocaust, pe care ei nu îl trăiseră (dar cel puțin o duzină dintre rudele noastre muriseră între 1938-1945). Unul dintre supraviețuitorii masacrului, veniți în America, și pe care bunica lui Spielberg îl învăța engleza, îl fascinasese pe micul Steven, arătîndu-i numărul tatuat în lagărul de concentrare, care se transformă în mod magic: la o simplă întoarcere a brațului 6 devenea 9! Așa a învățat Spielberg cifrele... În acest sens, declară regizorul, „m-am pregătit pentru acest film toată viața mea”.

Filmul evită privirea lucrurilor din punctul de vedere al victimelor, evită accentele melodramatice, evită patetismul lacrimogen. Ba mîi mult, printre atîtea orori, descoperim în film, în foarte multe secvențe, scăpărări de umor. Stăpînirea „efectelor” de orice tip lasă cale liberă unei senzații copleșitoare de intensitate, de forță, de non-ficțiune în mers. Rezultatul e memorabil. În cele peste 3 ore de proiecție, care trec fără să le „simți”, există o

serie de secvențe antologice: popularea și evacuarea ghetoului, strigarea listelor, vînătoarea de oameni pe străzile Cracoviei, ploaia de cenușă, plecarea camioanelor cu copii, femeile țîpînd și alergînd după camioane, plecarea vagoanelor spre Auschwitz, imagini ale iadului pe pămînt, colorate de cinismul – mai vesel sau mai trist – al slujbașilor morții, deshumarea și arderea cadavrelor, printre care zărim, o clipă, odată cu Schindler, un pardesiu roșu de copil, fost cîndva fetiță-blondă-cu-pardesiu-roșu, unică pată de culoare, „atom marcat” în mulțimea cenușie a ghetoului și altele încă de anvergură. Tot acest film e lucrat și cu o mare finețe a detaliului, rezultat al aceleiași documentări masive.

Epilogul color, vizibil lipit și deliberat convențional, iese din universul artistic al filmului, nu însă și din logica lui. Există o singură secvență ratată: despărțirea lui Schindler de oamenii pe care i-a salvat, lamentația că n-a salvat mai mulți, secvența care are în ea ceva excesiv și, oarecum, didactic.

De un umor amar e dialogul evreilor cu solul care aduce vestea: „armata sovietică v-a eliberat!”. Și acum, încotro? „N-aș lua-o spre Est, cei de-acolo vă urăsc. În locul vostru, nici spre Vest n-aș lua-o!”...

Va mai trece multă vreme pînă cînd povești ca aceasta vor deveni istorie. Mi-e teamă că, indiferent de anul cînd va apare filmul, el va fi de actualitate undeva, în această lume (Ben Kingsley dixit).

Nimeni nu poate face nimic pentru a repara trecutul. El este ceva care s-a petrecut deja – spunea Spielberg. „Dar pentru mine tragedia constă în primul rînd în faptul că oamenii nu au învățat nimic din acest Holocaust. În orice caz, nu destul pentru a construi o conștiință a lumii împotriva agresiunii”.

După ce, ca de atîtea filme Spielberg și-a invitat spectatorii să se distreze, iată că de această dată, îi invită „să se informeze și să se schimbe”.

Un pariu cîștigat

LA ORA cînd revista noastră intră în tipografie încă nu se știe cîte din cele 12 Oscaruri pentru care a fost nominalizat vor fi atribuite filmului *Lista lui Schindler* al lui Stevan Spielberg. El este favorit în competiția pentru cel mai bun film, cea mai bună regie, cea mai bună imagine, cel mai bun scenariu (Stevan Zaillian), cel mai bun actor, cel mai bun rol secundar etc.

Cîteva date despre cartea ce a stat la baza scenariului și despre tribulațiile care au făcut ca astăzi, la 20 de ani după moartea lui, numele lui Oskar Schindler să fie, datorită lui Spielberg, pe buzele tuturor. Cine a fost Schindler? Un afacerist neamț, născut în 1908, cam escroc și prieten de chefiuri al naziștilor, ajuns în 1939 cu trupele de ocupație la Cracovia. Acolo deschide o uzină de vase emailate, necesare armatei, folosind mîna de lucru gratuită a evreilor din ghetou. Profitorul și cinicul Schindler se încapățînează însă să-și considere pe sclavii săi ființe umane și nu precupește nimic - energie, relații, avere, corupție și înșelătorie - pentru a salva 1298 de oameni de la moarte sigură.

Povestea cărții *Lista lui Schindler* (apărută în Europa cu titlul *Arca lui*

Schindler) începe într-o zi de la sfîrșitul anilor '70, cînd scriitorul australian Thomas Keneally a intrat într-o prăvălie din Beverly Hills să-și repare o valiză. În timp ce cartea de credit australiană îi era verificată, proprietarul magazinului, unul din evreii polonezi salvați de Schindler, i-a povestit episodul acesta puțin cunoscut din timpul războiului. Incitat, Keneally a reconstituit aventura lui Schindler, pornind de la mărturiile supraviețuitorilor și ale soției lui. Cartea, apărută în 1982, a obținut Booker Prize (fără să fie un succes de librărie) iar MCA Universal a cumpărat drepturile de ecranizare pentru Spielberg. Patru scenariști au încercat să o adapteze și doar unul dintre ei, Zaillian, a reușit să structureze povestea cu mii de personaje pe relația dintre Oskar Schindler – neamțul petrecăreț și afacerist, Itzhak Stern – evreul intelectual care-i administra uzina și Amon Goeth – comandantul lagărului de la Plaszow, un criminal sadic.

Dar producătorii de la Hollywood se arătau circumspecți: un film alb-negru despre Holocaust, nu putea fi un succes comercial din cele cu care îi obișnuise Spielberg, gen *E.T.* sau *Jurassic Park*, iar investiția de 23 de milioane de dolari nu părea

recuperabilă. „Mai bine am face o donație în bani Muzeului Holocaustului, am economisi astfel cîteva milioane”, ar fi spus, neîncrezător, unul din patronii studioului. Spielberg, după ce părea că renunțase, a revenit în 1992, considerînd că turnarea filmului e o urgență: în Iugoslavia mor oamenii din cauza absurdei idei a purificării etnice, deci se simte obligat să atragă atenția că istoria se repetă. În ciuda scepticilor, el s-a apucat, cu toate riscurile, de lucru, considerînd miza mai importantă decît beneficiile materiale. „Sînt în situația fericită, acum, să filmez, dacă am chef, și cartea de telefon. Considerați că *Lista lui Schindler* e cartea mea de telefon”. Și iată că, la patru luni de cînd a ieșit pe ecrane, filmul se dovedește un mare succes al cinematografului american, un triumf artistic (însoțit și de unul de încasări - 50 milioane dolari rețeta brută, pînă acum, numai în America). Iar numărul premiilor Oscar – care pînă la apariția revistei noastre va fi cunoscut – va veni să încununeze pariul cu miză atît de mare cîștigat de Steven Spielberg, dar și de acel „drept al popoarelor” care a fost Oskar Schindler. (A.B.)

TELEVIZIUNEde Cristian
Teodorescu

Cavoul conștiinței

FILMUL despre case naționalizate care l-a făcut pe Vadim să ceară drept la replică în toiu noptii dovedește cât de complicate sînt lucrurile la noi. Căsuțele astea care au fost ale unora, iar acum sînt locuite de cu tdtul altii, mi le imaginez ca pe niște mici redute. Locuitorii lor au un punct de vedere. Cel dinăuntru, ca să zic așa. Proprietarii lor, care s-au văzut pe dinafară, îl au pe al lor. De ce sînt lucrurile complicate? Fiindcă Bucureștiul, la ora asta, nu e un oraș în care să găsești cu ușurință o locuință mai acătării. În '90, puterea cea nouă i-a silit pe reprezentanții puterii celei vechi să-și ia tălpășița de prin vile, ca să le ia locul. La Șosea s-au consumat tragedii locative care i-au făcut pe cei care s-au trezit aruncați din funcții să-și dea seama ce au pierdut. După mine, apariția citorva partide e direct legată de mofluzirea unora și-a altora din vechea putere.

Dacă la PSM în frunte e un om reprezentativ, din acest punct de vedere, la PRM lucrurile stau cu totul altfel. Vadim Tudor care tună și fulgeră împotriva profitorilor de după '89 e unul dintre ei. Locul lui real nu e alături de cei care-l jelesc pe Ceaușescu, ci de partea celor care au avut de câștigat prin înlăturarea lui. Dacă structura lui iremediabil slugarnică și lipsită de măsură n-ar fi făcut din el un pion al vechiului regim, C.V. Tudor și-ar fi făcut un partid de opoziție personală sau ar fi intrat în FSN și ar fi spumegat împotriva lui Ceaușescu și a comunismului. Sub comuniști unul ca el n-ar fi văzut în vecii vecilor, decît cel mult pe dinafară, casa în care locuiește acum. Ar fi stat la bloc și-ar fi dat telefoane, la foruri, pentru o cameră în plus. N-ar fi fost singurul.

Asemenea ambiguități și altele de același soi sînt cauzele tulburării politice de noi. Un Vadim, justițiar de Obor, învîrte afaceri, cumpără pămînt ca un autentic om cu convingeri de dreapta, iar politic se dă de ceasul morții de mila „oamenilor din popor”. El amestecă sfintele pile comuniste cu amenințarea de tranziție. Pe de o parte cade în genunchi în fața președintelui Iliescu, pe de alta încearcă să-l ia

de guler și-l amenință pe față că-i va face și-i va drege. Asta în funcție, probabil, de dispozițiile de moment.

El îl declară pe generalul Spiroiu, „cel mai mare patriot pe care l-a avut armata română”, după care îl face cum îi vine la condei. Dacă n-ar fi mărturia camerei video care l-a surprins pe CVT linguşindu-l pe ministrul apărării, el ar putea spune că realizatorii emisiunii armatei încearcă să-l doboare cu lovituri pe la spate. Dar cel care-și dă cel mai eficient la cap e chiar CVT. Chiar dacă explicația pe care o dă el „că n-a știut cine e generalul Spiroiu” ar fi adevărată, lucrurile nu ies mai bine. Dacă laudă cu lacrimi în ochi persoane pe care nu le cunoaște e mai rău decît dacă ar face-o din ticăloșie oportunistă. Fiind șef de partid el poate tîrî în aventurile sale nebunești pe cei care-l cred, cîți or mai fi aceștia.

Întorcîndu-mă la filmul despre casele naționalizate, lucrurile sînt cum nu se poate mai triste. Orice s-ar spune, luxul unei locuințe nu merită chiar orice sacrificiu. Să-ți transformi casa în redută împotriva celor cărora le-a aparținut îți reduce considerabil confortul. Casa cu pricina, oricît de bine întreținută, începe să semene a cavernă. Există suficiente metode care te pot ajuta să-ți adormi conștiința în cazuri din astea. Și poți găsi nenumărate justificări cînd îți însușești bunurile altuia, dar ele transformă și cea mai luxoasă reședință într-un Cavou al conștiinței. Îi dau o urciune iremediabilă, oricît de des ar fi ea zugrăvită. Nu poți fi ospitalier într-o casă pe care o simți, măcar din cînd în cînd, străină. Nu te poți gîndi la lucruri cu adevărat temeinice cînd ai un astfel de adăpost. Obsesia lui Ceaușescu de a reconstrui Bucureștiul spune multe despre subconștientul lui. Clădiri noi, cele din centrul civic, au un aer bătrînicios. Fiindcă, de fapt, ceea ce voia Ceaușescu nu era un oraș modern, ci unul care să-i legitimeze pretențiile. Bucureștiul lui trebuia să pară vechi, încît nimănui să nu-i treacă prin cap să-l întreb de unde i se trag pretențiile de părinte al patriei.

RADIOde Antoaneta
Tănăsescu

MĂ URMĂREȘTE o imagine, imbiatoare și înspăimîntătoare în același timp, o imagine găsită într-un manual dedicat tinerilor jurnaliști: „congelarea materialului scris”. Ceea ce înseamnă că, o dată redactarea încheiată, textul trebuie lăsat „să se răcească”, în calcul neintrînd, evident, simpla și vizibila modificare de temperatură, ci cu totul altceva. Este vorba despre cîștigarea unei distanțe emoționale a subiectului față de obiect, adică a autorului față de articolul pe care urmează să-l semneze. Cine poate (măcar) aproxima durata unui asemenea imprezibil proces de evaluare și reevaluare? Deplasînd discuția la nivelul receptării, Eco observa importanța „perioadei de carantină” între recitirile aceleiași cărți, între reascultările aceleiași partituri muzicale. Nimic din toate acestea nu prea e valabil în munca unui redactor radiofonic specializat în realizarea de

emisiuni informative. Pentru el, timpul nu are cum să aștepte, pentru el, cele cîteva clipe care despart redactarea știrii de predarea (difuzarea) ei sînt un vis mai totdeauna interzis. Ce să mai spun de perioada „de carantină” a ascultătorului și ea pură utopie căci transmisiunea are loc în direct și este repede absorbită de hăul eterului. În fond, Radiojurnalul nu poate trăi decît sub presiunea minutului, știrile mai vechi de o oră îmbătrînind brusc și tot atît de brusc devenind neinteresante, astfel încît, cu cît noul e mai nou cu atît el este mai vulnerabil. Iar redactorul realizator? Trebuie să recunoască, el are nevoie de o mare stăpînire de sine și de o mare înțelepciune pentru a nu fi nimicit de repede cascada a evenimentelor al căror cronicar este în ultimă instanță. Indiscutabil, astăzi, în 1994, acest sector radiofonic înregistrează un vizibil pas (profesional) înainte față de trecut. Și totuși, la Radio București,

exigențele formulate în *Manualul de stilistică pentru radioteleviziune* editat de United Press International (corectitudine, claritate, concizie, culoare) nu sînt în egală măsură și de toți respectate. M-aș referi la neîndemînarea, încă persistentă, a unor redactori de a manevra mai multe perspective asupra aceluiași subiect, ceea ce ne-ar duce mai aproape de idealul informării ample (complete?), calea cea mai sigură de a ajunge la o opinie personală. În posesia mai multor puncte de vedere, ascultătorul și-l poate defini, tocmai de aceea, pe baze raționale, pe al său. La BBC, această lege este de aur și deși Londra este destul de departe de București se folosesc toate soluțiile cu putință ca evenimentul să fie prezentat nu prin etichete sau linear, ci sub semnul confrutării, cu multe cărți pe masă. Ajungem, apoi, la un alt aspect: selecția, mai exact, punerea în undă a

informațiilor. Nu există nici o urmă de trac, nici o ezitare în a ataca cele mai importante, chiar dacă cele mai dificile și controversate chestiuni la ordinea zilei, există chiar un orgoliu al priorității de difuzare iar ascultătorul BBC purtat de acest curent năvalnic, ofensiv, este cu adevărat bucuros de a afla atîtea lucruri cel dintîi, cu cîteva ore, mai grav, cu multe ore înaintea ascultătorului de la Radio București. Mă gîndesc la BBC, pentru că acesta este postul de radio pe care-l ascult de mai multă vreme dar observația se poate extinde și asupra altor radiojurnale transmise de departe. În acest condiții, să ne mai mire faptul că pînă și sondajele IRSOP recunosc înalta cotă de audiență a posturilor străine, acum, cînd cenzura s-a pulverizat, cînd dreptul la opinie a triumfat și steagul adevărului s-a înălțat?

SIMULACRELE NORMALITĂȚIIde Eugen
Negrici

Deschideri tactice

NU ȘTIM cîți dintre viclenii noștri culturnici au putut să prevadă consecințele nevinovatelor libertăți permise, la începutul anilor '60 pentru sugerarea normalității.

Ce s-a întîmplat cu sistemele totalitare, închise, care execută minuscule deschideri tactice în numele unei strategii de durată a avut loc, în mic, și în cadrul restrîns al subsistemului literar.

În chiar spiritul „dialecticii” lor de partid, după o vreme, strategia avută mereu în vedere a fost măcinată și, fatalmente, compromisă de către aparent neînsemnatele concesii tactice care, prin amplificare treptată, au schimbat centrul de greutate și datele ecuației, configurîndu-se, anunțîndu-se, ca posibilă nouă strategie.

Pe nesimțite, în mai puțin de un cincinal, literatura scrisă în deceniul '50 a început să ni se pară ușor ridicolă și, grație curajului pe care l-am căpătat prin tezele din aprilie 1964, chiar oribilă.

Pentru că trebuia distrus cultul, încă puternic, al predecesorului, N. Ceaușescu a favorizat tendința noastră de schimbare integrală a codului estetic care a transformat și literatura dejistă în termenul negativ al comparației și, pînă la urmă, într-un vis urît.

Între 1965 și 1971, a existat un răstimp de cîteva luni cînd, spre deosebire de oricare alt loc din Est, aici s-ar fi putut publica lucruri realmente îndrăznețe dacă am fi avut ce și dacă sertarele noastre nu ar fi fost aproape goale, ca și în 1990. „Tînărul” secretar general trudea la alcătuirea portretului său luminos, noi ne lăsam înșelați, occidental nu mai puțin. Inza se străduia să se întremeze, fie reluînd, adoptînd și adîncînd, după puteri, tradiția interbelică, fie reluînd și adaptînd superficial, la repezeală, inovațiile, deja perimate, ale „noului roman”.

Poezia făcea marile ei experiențe și profita, ca niciodată în istoria genului, de acest răgaz în care a fost înregistrat un număr incredibil de debutanți. Pentru regim ei erau nebunii inofensivi. Noua generație de critici reușise să creeze un curent de opinie estetizant. Și, cum se va dovedi nu după mult timp (1971), ireversibil estetizant.

Și cine știe în ce fel am fi evoluat dacă mintea ageră a secretarului, stimulată de sugestii coreeano-chineze și de drogul puterii, nu ar fi intuit ce poate stîrni acumularea aceasta de „libertăți” formarea unor noi elite politice și intelectuale nepătate de vreun trecut „dubios”, dificil de manevrat și de supus și din mijlocul cărora scînteia e gata oricînd să țîșnească.

De atunci de cînd s-a hotărît să declanșeze contraofensiva și să recîștige supremația ideologică, de cînd a decretat reîndoctrinarea, bulversarea continuă a ierarhiilor politice și intelectuale, s-au născocit noi subterfugii, au început să se ivească formulele stilistice defensive.

Trecutul realist-socialist continua să fie o amintire stingheritoare, penibilă, impulsiv spre normal al literaturii, - de nestăvilit. Mișcarea ei inertială spre idealul artistic nu spre cel ideologic putea fi doar moderată prin cenzură sau întrucîva deturnată prin provocări și diversiuni. Nemaigăsind executați frenetici, neînduplecați, printre criticii de prestigiu, nici măcar printre cei folosiți în „operații speciale” în anii '50, minirevoluția culturală dîmbovițeană s-a împotmolit curînd în compromisuri, îmbogățind încet-încet inventarul speciilor bizare, de supraviețuire în regim de presiune. Imaginea spectrală a „păcatului originar” al literaturii tragicului deceniului bîntuia, ca amintirea unei boli rușinoase, conștiința tuturor, nu mai puțin a directorilor, redactorilor-șefi, redactorilor și cenzorilor de toate rangurile, persoane școlite acum, bine educate, și de multe, foarte multe ori bine intenționate. Referatele de carte trimise către mai marii aparatului de partid erau redactate - și nu fără efort - în limbajul rudimentar și ideologic dorit, nu cu mult diferit de cel din anii '50. Dar cu excepția marilor și micilor refulați la care rigoarea partinică este totdeauna invers proporțională cu reușita intelectuală și funcția gonadică, redactorii își făceau un titlu de glorie în a se preface că nu văd cînd cei de pe pluta în derivă lansau mesajele lor disperate și confuze spre cititori. Constatînd că mesajul lor - oricît de învăluit - este perceput ca o mică dar izbăvitoare răzbunare pe mizeria vieții și minciuna zilnică, scriitorii au plusat, urmărind efectul imediat și succesul. Dorința de a nu pierde avantajele - cîte erau - ale statutului oficial de scriitor, dar de a-i depune, totuși, mărturie, de a face - în spatele Fiarei - semnul negării, spre a fi văzut și admirat pentru proba ta de cutezanță - a intrat într-o anume *contradictio*, cu însăși ideea curentă de „curaj și demnitate”. *Tendința* a jucat din nou, ca de atîtea ori, un renghi literaturii care și-a asumat, ca odinioară, în vremea pașoptiștilor, sarcini jurnalistice. „Adevărul” - moral sau politic - cere claritate, direcitate și firesc. Or, adevărul adus la jumătate, la sfert, la o șesime, sau, poate, întreg, dar drapat sub faldurile aluziei, pus în decor abundent ori dezvoltat în parabole, devine odios și malign.

Mugur D. VALAHU

„Căzut pentru patrie“

Însăngerată, m'am sbatut să scot din buzunarul drept al mantalei, una din grenadele pe care le aveam, ca să mi-o pun la cap, la ceafă, odată dezamorsată. Mi-a fost imposibil. Eram culcat pe spate. Brațul mă durea și buzunarul era prea departe. Un soldat a sărit să mă ajute și să mă ridice în picioare. M'a luat de brațul valid, de șold și împreună am coborât creasta, căutând postul sanitar de prim ajutor care se găsea la câteva sute de metri, în vale, în spatele liniei noastre de atac. După câțiva pași, i-am smuls din mână carabina și mi-am pus tâmpla stângă pe gura țevii, apăsând pe trăgaci. Carabina ostașului avea siguranța pusă iar bravul om a înțeles imediat ce intenții aveam, mulțumindu-mi-o, la rândul lui, furios: – Dom'le Sublocotenent! Dom'le Sublocotenent! Ce faceți! Nu se poate asta! ...

Disperat dar hotărât să mor, am continuat drumul până la postul de prim-ajutor, spunându-mi, rugându-mă chiar ca în ploaia de obuze de mortier și de gloanțe să fiu atins, de astă dată, mortal. Pe drum, pe câmp, o puzderie de pepeni sau de dovleci mici cât pumnul, verzi, necopti. Mi-era o sete nemaipomenită. Buzele uscate, arse. Am strivit cu cisma un pepene, doi, poate, și i-am înghițit pe nerăsuflăte, cu coaje cu tot. Am dat însăfârșit peste sanitari și peste un doctor, maior care mă cunoștea. S'a uitat la mine, la răni, la sângele care curgea și bandajându-mă, examinându-mă, se lamenta: „Bietul Valahu, bietul băiat! Nu pot să fac nimic. Și-a pierdut tot sângele și eu n'am un strop să-i fac o transfuzie. Uitați-vă la el, e alb ca varul. Suiți-l pe brancardă, duceți-l la spital.“ ... Și doi ostași m'au pus pe o targă într-o căruță mititică, o trăsuriță cu un cal și două brancarde suspendate, alături de un alt rănit. Abia pornise calul că aud clar pe doctor, adresându-se celor din jur: „e pierdut săracu Valahu, n'ajunge la spital.“ Și de-odată, auzind că sunt pe moarte, pierdut, mi-am spus: dacă Dumnezeu a vrut să trăiesc până acum, dacă n'a vrut să mor, nu voi muri...

Și Dumnezeu mi-a dat zile de trăit fără îndoială, cu pepeni pe care mi-i pusese în cale. Apa din pepeni mi-a potolit și setea și mi-a refăcut sângele pierdut.

M'am trezit pe masa de operație a Spitalului din Severinovka, gol, înfășurat într'un cearceaf aspru, milităresc. Doctorul Mateescu se pregătea să mă opereze, să mă panseze, să mă adoarmă. Eram prieteni în urma vizitei pe care o făcusem spitalului, cu vreo zece zile înainte. Conștient i-am spus înainte de a mă adormi: „Doctore, nu tăia prea mult din braț. Lasă-mi ce este încă bun.“

– Nu te îngriji Domnule Valahu. Voi face tot ce pot, să-ți salvez brațul.

M'am trezit într'un avion bi-motor „Heinkel“ sanitar, cu încă vreo 12 răniți grav, întinși pe jos, pe târgi. La Tiraspol, mă aștepta un avion micuț, mono-motor, al Crucii Roșii. Am fost suit în el, alături de un alt rănit rău la stomac care urla de durere, amândoi în spatele pilotului în haine militare și care încerca să mă încurajeze, spunându-mi mereu că vom fi la București repede.

Pe aeroportul Băneasa, după vreo 15 ore sau mai mult, sunt luate în primire de o prietenă, Simona Butculescu, voluntară în serviciul Crucii Roșii. Cu ambulanta pe care o conducea, am ajuns la Spitalul St. Vincent de Paul, clinică cu infirmerie, surori catolice, unde am fost internat imediat. Spălat, pansat, hrănit și instalat într-o cameră cu alți trei răniți, unul la picior, altul la cap iar camaradul meu din stânga, un maior de infanterie, Agapieșcu, și el cu un braț făcut ferfeniță. Între timp, Simona anunțase la telefon pe părinții mei că sunt la St. Vincent dar „foarte ușor rănit“.

Fișe de lucru

... **P** RINTRE demonii acestei filiații (a lui Cain) se găsesc, din când în când, unii groaznici, vast organizați, care rezumă toate forțele umane și care seamănă cu acele febrile animale ale deșertului a căror viață cere spații imense... Când vrea Dumnezeu, aceste ființe misterioase sînt Moise, Attila, Carol cel mare, Mahomed sau Napoleon; dar, când Dumnezeu lasă să ruginească în adîncul oceanului una din generațiile acestor gigantice instrumente, ei nu mai sunt decît...

Balzac înșiră cîțiva monștri, aproape necunoscuți. Când noi avem galeria inimaginabilă a secolului nostru. Comparați-l pe Pugaciov (citat de Balzac) cu Stalin. Sau pe abatele Carlos Herrera cu Beria...

De monștrii mai mici, uităm; istoria-i uită repede, deși ei asigură baza prinților întinericului, fiind executorii lor cei mai fideli, printr-o solidaritate constrînsă, nemărginită...

***

FĂRĂ biografie, anonimi, – cu mici excepții – un rol ocult și decisiv îl joacă și călăii. Au fost călăi căiți. Călăi care au intrat la mănăstire. Călăi umaniști, copiind texte sfinte. Nu destui, totuși, pentru ca profesiunea lor exercitată la maximum, să-i tragă prin criza conștiinței spre bine.

Călăul apoi, era, în exercițiul funcției sale, un neutru, el purta o cărpă neagră pe cap, deși, după, avea viața lui de familie tihnită, copii, respectul celor din jur care nici nu-și închipuiau cu cine au de a face. În timpul revoluției franceze, individului cu cagulă pe cap i se spunea, cu o politețe înspăimîntată, MONSIEUR...

Dar, este o exagerare aici? Diavolului suprem nu i spune MESSIERE?... Iar politețea, la temelie, n-are și ea o doză de frică?...

***

CEI MAI INTERESANȚI – literar vorbind – sînt călăii evoluției oarecum artiști, oarecum filosofi. Inși complexați, setoși de putere și neaflînd puterea decît în faza ei cea mai de jos, – execuția, nu morală, execuția propriu zisă deși sînge nu trebuie musai să curgă... Acum, noi, românii, cînd executăm, împușcăm. Ceva curat și de la distanță. Nu ștreang, nu secure, nu ghilotină (un soi de tăiș cartezian, tipic, à la française) – de curent electric, de electrocutare, nu mai vorbim, nu ne lasă inima, noi nu sîntem niște puritani reci, ca americanii, noi sîntem calzi ortodoksi...

Mă obsedează, ca observator împătimit al caracterului omenesc, mereu și mereu imprevizibil, așel fin umanist, puțin și poet, care a condus, practic, execuția, înregistrată și pe un aparat mic de 16 mm., cu alea de filmezi *Nôtre-Dame*, ... *San Pietro*, ... *San Marco* etc., ca turiștii. Posteritatea trebuie să vadă și ea. Documentul este document. Numai că *aceia*, mult timp după, seriile, la dînsul acasă, de zeci, dacă nu de sute de ori, „pune“ filmul, să revadă scenele execuției. Ca și cum, din tot ce a realizat dînsul în viață, aceasta ar fi isprava cea mai importantă. O manie. Alții, ca autori, nu-și citesc cărțile?... Pariez că, martor al execuției fiind, dînsul n-a prins toate amănuntele, de emoție – emoția umanistă – din spirit de ordine și de datorie, cu atîția trupeți zăpăciți, în premieră absolută. Dă încolo și-ncoace pelicula, și se crucește. N-a văzut nimic. Tocmai el, care fusese pus anume, acolo, să vadă. Filmul pare o plăsmuire. O ficțiune... Eisenstein, ... Bunuel. Totul dă impresia a ceva ieșit doar din imaginația unui regizor, de geniu... Osînditul, care voia marmoră peste tot, de nu mai avea omul de-o cruce, e pus cu spatele la zid, dacă zid i se poate spune unei plăci de paiantă. Care alt material se sfarmă mai repede făcîndu-se praf și pulbere sub o rafală de gloanțe decît paianta, paiantă, – discursurile festive, directivele, planurile bezmetice, cifrele false, butaforia...

***

ȘI, ÎN TIMP CE împușcăturile se întetesc, speriate și ele, și cu mult peste ce era necesar, praful albicios al paiantei pulverizate se lasă peste cadavrele ce par niște irozi mascați, niște histrioni pudrați cu acea feliniană tușă groasă a machiajului care ne obligă să nu uităm că existența, totuși, nu e decît o comedie. Dovadă, cei doi doborîți, ca pe o scenă de teatru, și care parcă trag cu ochiul spre publicul din sală ce ovaționează în delir, în sensul: ce dracu' fac mașiniștii ăia, lasă ori nu o dată cortina?!

Intră mama cu lacrimile curgînd pe obraji, urmat de tata, și el cu ochii înroșiți. Eu bandajat, ceilalți la fel în jurul meu. Spectacolul pentru ai mei a fost desigur înspăimîntător. Nici n'am lăsat-o pe mama să deschidă gură și i-am spus rîspicat și sigur pe mine: „N-am nimic mamă, nu te speria. Sunt în viață, nu sunt mort, nu plînge.“ Tătal meu, strigă aproape: „Ești mort băiatule“ și îmi întinde un ziar. Pe prima pagină a ziarului „Universul“ din 1 Septembrie 1941, văd într'un chenar negru, cum se cuvine oricărui anunț mortuar: LISTA DE OFIȚERI CĂZUȚI PENTRU PATRIE PE CÂMPUL DE ONOARE, poate. Între cei 15 morți „onorabil“ eram și eu. „SLT MUGUR VALAHU Reg. 3 Roșiori, decorat, Post Mortem“ cu... etc. etc.

Doctorul Major dela primul post sanitar, sigur de diagnosticul lui, sigur și de pronostic, convins că murisem pe drum spre spital „exsangue“, m'a înscris

ca „mort“ în condica lui de morți și răniți. Mort? Din nou? A cătea oară??!

Dar din clipa în care mi-am văzut părinți în lacrimi, săracii de ei, distruși de tragedia mea, mi-am jurat că voi trăi și mai bine decît toți cei cu două brațe, cu două picioare, cu doi ochi, cei sănătoși tun, cei siguri de viața și de viitorul lor. Și Dumnezeu m'a ajutat. Am supraviețuit. Am scăpat din ghiara Rușilor și ai slugoilor comuniști, și m'am bucurat o jumătate de veac și mai bine de o viață plină de satisfacții fără doar și poate, mai fericită decît a multor semenii de-ai mei, întregi și teferi.

Ianuarie 1944

Bormes-les-Mimosas, Var, France.

N.R. Titlurile sub care au apărut fragmentele Jurnalului de război... aparțin redacției.

23 August 1941. Orele 5 după amiază.

AM FĂCUT număratoarea ostașilor. 415 oameni valizi, 8 ofițeri, 1 căpitan, 2 sub-locotenenti, eu și Fufu 3 locotenenti și superiorii noștri: Col. Negoiescu, Lungu și maiorul Chirvăsută.

Am ocupat pozițiile rusești de ieri și suntem cam la 2 kilometri de litoral, în stînga noastră. Rușii sunt în vale, într'un sat sau în împrejurimile lui. Cu binoclu, văd, vag la marginea satului ceva care se mișcă. Sunt probabil aceleași unități care ne-au combătut și care au fost forțate să părăsească creasta, de către tanchetele noastre. Am mâncat o ciorbă caldă cu carne de vacă. Am răsuflat puțin. Am ațipit chiar o jumătate de oră.

Stăm pe marginea colinei, în fața unei văi, largă de câțiva kilometri. Restul regimentului nostru, era să spun rămășițele lui trebuie să înainteze și să atace pe un front de un kilometru și ceva, de larg. Cam mare linie de front pentru 2 escadroane. Așteptăm artileria și tirul de pregătire de atac. Colonelul spune că ordinul e iminent. Al cătelea atac este? Al șaselea, cred. Mi-e dor de tine R, de voi toți cei iubiți.

Atacăm fără sprijinul artileriei. Cu Dumnezeu înainte.

P.S. 10 Ianuarie 1994

JURNALUL MEU DE RĂZBOI se oprește azi, în ziua de 29 August, după orele 5 după amiază. Peste o oră sau două, coborînd în vale cu cei 415 ostași și 8 ofițeri, sub comanda colonelului Negoiescu, eram grav rănit. O schijă îmi sfărteca brațul drept iar un glonț îmi străpungea umărul drept. Pierdeam astfel mîna dreaptă cu care scrisesem în carnetul meu de Sub-Locotenent al Reg. 3 Roșiori, impresiile, bucuriile și momentele triste de combatant și student.

Epilog

CARNETUL meu de război, de Sub-Locotenent de rezervă, scris pe front în 1941, mi-a căzut în mînă, cum spuneam în introducerea mea, după 53 de ani. Uitasem cu desăvîrșire și de existența lui dar mai cu seamă de faptul că l'ași fi scris eu în condițiile în care mă găseam. Combatant de 21 de ani, fără veleități de istoric sau de scriitor.

Niciodată nu-mi voi putea explica așadar amnezia ciudată, de necrezut pe care am constatat-o în momentul în care am primit acest fragment din viața mea de soldat, fragment care a durat totuși câteva luni de însemnări zilnice. Faptele petrecute și descrise de mine, mi-au rămas în cea mai bună parte, încrustate în creier și în inimă dealungul atîtor decenii, împreună, lucru curios, cu tot ce-am simțit imediat după ce am fost rănit, adică clipa în care am văzut că pierdusem mîna dreaptă și că sângele țâșnea din vinele sfărtecate de schije de obuz. Mă revăd, astfel și cu o luciditate deosebit de vie, cum mutilat și înspăimîntat de gravitatea rănii dar mai ales de tragicul viitor care mi se deschidea, am încercat să mă sinucid, și nu odată, în acele momente.

Foarte conștient și foarte decis, cu mîna stîngă și ea atinsă superficial,

Machiavelli și Mătrăguna

Continuându-mi planul de a prezenta cititorilor *României literare* ipostaze mai puțin cunoscute ale unor scriitori anglo-americani, consemnez împlinirea a 120 de ani de la nașterea lui William Somerset Maugham (25 ianuarie 1874, Paris - 16 decembrie 1965, Cap Ferrat, Coasta de Azur) - romancier, nuvelist, dramaturg, memorialist și eseist (spre deosebire de majoritatea covârșitoare a scriitorilor englezi n-a debutat ca poet și n-a publicat niciodată versuri).

Încă dinaintea celui de-al doilea război mondial, cititorii români au îndrăgit romanele lui inspirate de viața englezilor, americanilor - precum și a pictorului Gauguin - în ținuturi sau insule îndepărtate (Jul Giurgea a tradus o duzină din ele), nuvelele lui, predominant tot cu fundal exotic, schițele de o mare concentrare și finețe stilistică, melodrama *Flacăra sacră* (în care a debutat în 1940 Irina Răchișteanu) și, mai de curând, comediele *Care-i soțul meu?* (*Moda căsătoriilor*) și *Penelopa* precum și unul dintre volumele de însemnări literare și autobiografice - *Recapitulare*.

Dar acest prozator și dramaturg care a făcut efectiv înconjurul lumii, - iar cărțile lui continuă să-l facă (în Statele Unite este romancierul european - iar în multe țări scriitorul englez cel mai citit pînă în zilele noastre), are o operă inepuizabilă. În numărul de față îmi propun să ilustrez valoarea și actualitatea romanelor lui istorice, prin câteva pagini, după părerea mea neperisabile, din *Then and Now*, 1946, care va apărea la Editura Viitorul Românesc sub titlul *Machiavelli și Mătrăguna*.

MACHIAVELLI îl urmase pe Ducele Cezar Borgia, supranumit Duca Il Valentino, pînă la Sinigaglia. Petrecu o zi neliniștită. Era primejdios să umbli singur sau neînarmat și cînd se vedea silit să părăsească hanul nenorocit unde se refugiase avea grijă să fie însoțit de Piero și de slugile lui. N-avea cîtuși de puțin dorința să se lase omorît de gasconii tulburați mai ales din cauza băuturii.

Pe la opt, în seara aceea, Ducele trimise după el. Cu alte prilejuri cînd îi acordase audiențe lui Machiavelli, o făcuse în prezența altora - secretari, clerici sau oameni din suita lui. Dar de data aceasta, spre surprinderea lui Machiavelli, ofițerul care-l pofti într-o încăpere unde era așezat Ducele, se retrase imediat și pentru prima oară pînă atunci rămaseseră singuri.

Ducele era foarte bine dispus. Cu părul lui castaniu și barba bine îngrijită, cu obrăji îmbujorați și ochii strălucitori, arăta chiar mai frumos decît îl văzuse vreodată Machiavelli. Avea siguranță pe chip și maiestate în purtări. Se prea poate să fi fost el copilul nelegitim al unui preot ticălos, dar avea purtări regești. Ca de obicei, merse de-a dreptul la chestiune:

- Ei bine, le-am făcut stăpînilor dumitale un mare serviciu scăpîndu-i de dușmanii lor, începu el. Te-aș ruga acum să le scrii să-și strîngă pedestrașii și să-i trimită împreună cu cavaleria lor pentru ca să putem mărșălui împreună fie împotriva orașului Castello, fie împotriva Perugiei.

- Perugia?

Fața Ducelui se luminează de un zîmbet vesel.

- Baglioni refuză să semneze tratatul cu ceilalți și i-a părăsit spunîndu-le: «Dacă Cezar Borgia mă vrea n-are decît să vină și să mă ia de la Perugia, și să vină înarmat». Ei bine, exact asta îmi propun să fac.

Machiavelli se gîndi că semnarea tratatului nu le adusesese celorlalți nici un bine, dar se mulțumi să

zîmbească.

- Ca să-l zdrobească pe Vitellozzo și să-i distrugă pe Orsini, Senioria ar fi trebuit să cheltuiască o mulțime de bani și nici atunci n-ar fi putut s-o facă așa de frumos cum am realizat-o eu. Nu cred că Senioria să se arate nerecunoscătoare.

- Excelența Voastră, sînt convins că așa va fi.

Ducele, încă zîmbind dar cu o sclipire vicleană în ochi, îl fixa cu privirea pe Machiavelli.

- Atunci să-și arate mărinimia. Pînă acum n-au mișcat un deget și ceea ce am făcut eu pentru ei merită o sută de mii de ducăți. Obligația nu este juridică ci tacită, dar ar fi bine dacă ar începe să și-o plătească.

MACHIAVELLI știa foarte bine că oamenii Senioriei or să fie scandalizați de o asemenea cerere și nu dorea cîtuși de puțin s-o transmită tocmai el. Se bucura mult că era o cale de scăpare.

- Ar trebui să-i spun Excelenței Voastre că am cerut guvernului meu să mă recheme. Am arătat că ar trebui să aibă aici un trimis mai important și cu puteri depline, nu ca mine. Excelența Voastră ar putea discuta mai cu folos chestiunea cu succesul meu.

- Ai dreptate. M-am plictisit de veșnicile amînări ale guvernului dumitale. A sosit vremea să ia o hotărîre, să spună clar dacă este cu mine sau împotriva mea. Ar fi trebuit să plec astăzi de aici dar dacă aș fi făcut-o orașul ar fi fost prădat. Andrea Doria urmează să predea mîine dimineață citadela și atunci am să pornesc către Castello și Perugia. După ce-mi rezolv treburile acolo îmi voi îndrepta atenția către Siena.

- Dar oare Regele Franței ar consimți să ocupați orașe care se află sub ocrotirea lui?

- Nu, n-ar face-o și nu sînt atît de prost încît să mă gîndesc la una ca asta. Îmi propun să le iau în numele bisericii. Nu vreau altceva pentru

mine decît propriul meu stat, Romagna.

Machiavelli oftă. Fără voia lui îl umplea de admirație acest om al cărui spirit era atît de focos și care se încredea atît de mult în puterea lui de a obține tot ce dorește.

- Nimeni nu se poate îndoi că sînteți favorizat de noroc, Excelență, spuse el.

Ducele rîse.

- Îmi placî, Domnule Secretar. Ești un om cu care se poate vorbi. O să-mi fie dor de dumneata. Făcu o pauză și vreme destul de îndelungată îl scrută cu ochi pătrunzători pe Machiavelli. Aproape că aș dori să te afli în slujba mea.

- Excelența Voastră este foarte generoasă, dar eu sînt destul de mulțumit să servesc Republica Florentină.

- Bine, bine, dar ce avantaj ai? Salariul pe care-l primești este atît de mizerabil încît ca s-o scoți la capăt trebuie să te împrumuți de pe la prieteni.

ACESTE VORBE îl făcuseră pe Machiavelli să tresară, dar apoi își aminti că Ducele trebuie să știe de cei douăzeci și cinci de mii de ducăți împrumutați de Bartolomeo.

- Nu prea țin la bani și sînt cam mîlnă spartă, răspunse el, cu un zîmbet agreabil. E vina mea dacă cînd cînd depășesc limitele mijloacelor de care dispun.

- Asta nu ți s-ar mai întîmpla dacă ai fi în serviciul meu. E foarte agreabil să poți da unei doamne frumoase un inel, o brățară sau o broșă cînd dorești să-i obții favorurile.

- Mi-am făcut o regulă din a-mi satisface dorințele cu femei fără virtute și cu pretenții modeste.

- Da, e o regulă destul de bună dacă ți-ai putea ține în frîu dorințele, dar cine poate spune ce feste ciudate îți mai joacă dragostea? N-ai descoperit niciodată, Domnule Secretar, ce cheltuieli trebuie să faci cînd iubești o femeie virtuoaasă?

Ducele îl privea cu ochi batjocoritori și o clipă Machiavelli se întrebă cum neliniștit dacă era cumva posibil să știe de patima lui nesatisfăcută pentru Aurelia. Dar nici nu-i venise bine în minte acest gînd că-l și alungă. Ducele avea treburi mult mai importante de care să se ocupe decît idilele trimisului florentin.

- Sînt dispus să iau lucrurile așa cum sînt și să las atît plăcerea cît și cheltuielile pe seama altora.

Ducele îl privi gînditor.

- Aș fi zis că ești un om prea inteligent ca să te mulțumești să rămii tot restul vieții într-o poziție de subaltern, îi spuse el.

- Am învățat de la Aristotel că cea mai mare înțelepciune este să cultivi mediocritatea de aur.

- Dar e oare posibil să fii total lipsit de ambiție?!

- Departe de asta, Excelență, zîmbi Machiavelli. Ambiția mea este să-mi slujesc cît pot mai bine statul.

- Tocmai asta nu ți se va îngădui s-o faci. Știi mai bine ca oricine că într-o republică talentul devine suspect. Un om ajunge la un post înalt pentru că mediocritatea lui îl împiedică să reprezinte o amenințare pentru tovarășii săi. Tocmai de aceea o democrație nu e condusă de oamenii care sînt cei mai competenți s-o guverneze ci de indivizi atît de insignifianți încît nu pot stîrni temerile nimănui. Cunoști dumneata cancerile care rod însăși inima unei democrații?

Se uită la Machiavelli de parcă ar fi așteptat un răspuns, dar acesta nu zise nimic.

- Pizma și teama. Oamenii mărunți ajunși la diverse dragătorii se tem de tovarășii lor, îi invidiază și, ca nu cumva vreunul din ei să capete o oarecare reputație, îl vor împiedica să ia orice măsură de care depinde siguranța și prosperitatea statului. Și ei se tem pentru că știu că de jur împrejurul lor sînt alții care nu se vor da înapoi nici de la minciuni, nici de la înșelăciune pentru a le lua locul. Și atunci unde duc toate astea? Rezultatul este că au mai mult teamă de a nu greși decît zel de a face ceea ce trebuie. Se zice că dulăul nu mușcă alt dulău. Ei bine, oricine va fi inventat acest proverb nu trăise niciodată o guvernare democratică.

Machiavelli rămase tăcut. Știa el prea bine cît de mult adevăr e în ceea ce spune Ducele. Își aminti cît de aprinsă fusese lupta chiar și pentru propriul său post minor și cu cîtă amărăciune primiseră rivalii săi învinși numirea. Știa că are colegi care-i pîndesc fiecare pas, gata să se năpustească asupra lui la orice greșeală pentru a influența Senioria să-l dea afară.

Ducele reluă:

- Un prinț aflat în situația mea este liber să-și aleagă oameni care să-l slujească după capacitatea lor. El nu e obligat să acorde un post unui om incapabil doar pentru că are nevoie de influența lui sau pentru că îndărătul lui se află un partid ori un grup ale cărui servicii trebuie să le recunoască. El nu se teme de nici un rival pentru că este mai presus de rivalitate și astfel, în loc să favorizeze mediocritatea - care este blestemul și otrava democrației - caută talentul, inițiativa și inteligența. Nu e de mirare că lucrurile merg din rău în mai rău în Republica dumitale. Capacitatea nu constituie decît ultima rațiune pentru care cineva obține o dregătorie.

Machiavelli zîmbi subțire:

- Rog pe Excelența Voastră să-mi îngăduie să-i amintesc că favorurile prinților sînt nesigure, după cum știe toată lumea. Ele pot să-l ridice pe un om la cea mai mare înălțime, dar pot totodată să-l și arunce în fundul abisului.

Traducere și prezentare de Andrei Bantaș

Anthony Burgess, profesionistul

DESPRE scriitorul britanic Anthony Burgess, dispărut la sfârșitul anului trecut, se poate spune că nu a refuzat niciodată vizita muzelor. A lăsat în urmă peste cincizeci de volume de proză și versuri, monografii și eseuri literare. A fost romancier, libretist, compozitor, autor de scenarii, cronicar literar, profesor. Un termen care-l poate caracteriza ar fi acela de *autorship*, într-o traducere aproximativă, *autorlful*. Dimensiunea peiorativă a cuvântului nu a scăpat neobservată, pentru că s-a spus despre Burgess că a scris atât de mult și atât de des, încât, într-un fel, cărțile sale ies singure din orice determinări canonice. Și totuși, a fi scriitor a fost pentru el un mod de a trăi pur și simplu, purtat în voia cuvintelor. Atunci când nu și-a finalizat proiecte mai ample, „biblioteca” Burgess s-a umplut de cronici și recenzii. Într-un atare context, Lorna Sage afirma imediat după moartea lui că omagiul cel mai autentic ce i se poate închina ar fi gestul de a lăsa o vreme goale paginile din *Observer* sau din *Independent*, unde el a scris ani și ani de zile.

Când i s-a cerut la un moment dat să explice cauzele polifecității sale, Anthony Burgess a expus mai multe: prima că și-ar fi convertit dorința paternă în artă („în loc de copii, cărți”); a doua, aceea că, în 1959, un oarecare John Wilson a primit diagnosticul medical de tumoare pe creier inoperabilă; în consecință, el s-a transformat de-a-tunci înainte în Anthony Burgess, nevoit să scrie pentru a câștiga bani pe care să-i lase viitoarei sale văduve. „Nu am reușit să realizez mai mult de cinci romane și jumătate când a expirat termenul de un an care mi se dăduse. Totuși am fost foarte aproape de ceea ce a reușit E.M.Forster într-o viață foarte lungă”, spunea Burgess, lecuit, nu se știe cum, de maladia necruțătoare, dar rămas cu „sechele” creatoare. El a devenit scriitor *full-time*, profesionist, în 1960, după ce publicase până atunci trei romane și o istorie a literaturii engleze. Mult mai târziu, în 1988, analizând Istoria literaturii americane editate la Columbia Press, Burgess face o afirmație profitabilă pentru înțelegerea preferințelor sale: „Astfel, eu însumi, care m-am născut în Marea Britanie, deși trăiesc acum în Europa și am fost odată new-yorkez adoptiv, am în față o literatură care mi-a modificat sensibilitatea probabil la fel de mult ca literatura țării mele natale - în unele privințe, mai mult chiar, deoarece mă consider a fi un răzvrătit împotriva *establishment*-ului britanic.” Jocurile de cuvinte, descrierea unei anxietăți epistemologice care să reveleze lipsa de sens a lumi, glumele poliglote sau aluziile fără perdea au constituit apanajul tuturor cărților sale, în care a luat în deridare bunele maniere.

Totuși, Burgess nu și-a ascuns intrigile romanești sub văluri epice groase și nici nu s-a aflat undeva „în sfere înalte” ca americanii Gaddis

sau Pynchon, deși a fost așezat împreună cu ei sub același semn al postmodernității. Mai degrabă, el este aproape de prietenul său de-o viață, Gore Vidal. Deși Vidal păstrează mai mult limitele între diversele tipuri de texte (istoria este relatată într-un stil lucid, ironic, discursiv, iar satirele sînt suculente și amurale), amîndoi aparțin tradiției aventurilor carnavalesci, continuînd seria celor ieșiți de sub „mantaua” lui Petronius, Apuleius, Rabelais și Sterne. De cele mai multe ori, acest tip de literatură comic-serioasă nu definește altceva decît parodia, genul jurnalistic al Antichității, după cum afirmă Bahtin în *Poetica lui Dostoievski*, „plin de polemici fătuse și ascunse cu diversele școli filosofice, religioase, ideologice și științifice, căutînd să evalueze spiritul general și direcția de evoluție a vieții contemporane”.

Deci, ce este *A Clockwork Orange* (*Portocala mecanică*, 1962), cunoscută nouă doar prin medierea filmului lui Stanley Kubrick, nu și a traducerii? Povestea în care adolescentul de 15 ani, Alex, redă într-un argou greu de urmărit cum din cauza exceselor și a delinvențelor este închis și supus unui experiment teribil - „Tehnică lui Ludovico”. O farsă *horror*, o profecție socială, un studiu despre opțiunea umană între bine și rău...

Sau *Enderby*, o trilogie a cărei parte a treia poartă titlul *Testamentul portocalei mecanice*, avîndul ca personaj principal pe poetul anarhist, analist furibund al vremurilor sale, care-și compune cea mai bună parte a operei în baie și asupra căruia *la dolce vita* de la Roma, în brațele unei soții ferme-cătoare, are un efect devastator...

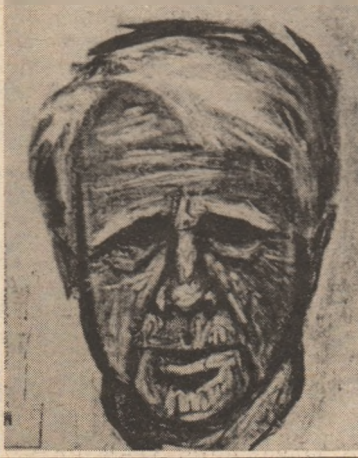
Urmînd ideea lui Bahtin, „carnavalul” din *The End of the World News* (*Nu se mai transmit știri internaționale*, 1982) are totuși un gen. Această mixtură tripartită (=ragbag) este alcătuită din povestea lui Freud în pragul morții, exilat la Viena, un *musical* pe Broadway despre viața lui Troțki la New York și un *sci-fi* pe Terra anului 2000. Cele trei teme - psihanaliza, socialismul internaționalist și Marele Sfârșit, aparent fără legătură, se îmbină aici într-un veritabil foc de artificii.

Pentru Burgess, o fuzionare între literatură și muzică însemna adevăratul viitor al romanului. În așteptarea acestuia a scris *Simfonia lui Napoleon* (1974), în care a încercat să ajusteze *Eroica* lui Beethoven pe coordonatele carierei împăratului francez, sau, pe de altă parte, *Trandafirii din Dublin* (1982), versiunea muzicală pentru *Ulise* al lui James Joyce. Acesta a fost, de fapt, marele său mentor, deși în cea de-a doua parte a autobiografiei sale, *You've Had Your Time* (*Pe vre-*

mea voastră, 1990) Burgess se întreba totuși dacă i-a mai rămas fidel lui Joyce pe care îl alătura Virginiei Woolf, care nu i-a plăcut niciodată: „Probabil că romanul este o expresie a clasei mijlocii și atât Joyce, cât și Virginia Woolf au luat-o pe un drum greșit”. Iar Joyce a fost un „profitor”, fiindcă a considerat că poezia și trebuie să produci literatură mare pentru bani, în stilul lui Herman Wouk, al lui Shakespeare sau chiar al lui Mozart. Burgess l-a admirat pe acesta din urmă, tot așa cum a ironizat aristocratismul și stilul „costisitor” al grupului literar de la Bloomsbury (într-un omagiu mascat intitulat *Mozart și trupa Woolf*). Predecesora sa literară și anturajul ei au reprezentat exact modelul de care Burgess a dorit să se îndepărteze; l-au deranjat, după cum a afirmat, reverența lor mistificatorie în fața Artei, resentimentele lor snoabe în privința publicului și, mai ales, înfumurarea lor de *highbrow* pe care a numit-o nici mai mult, nici mai puțin decît „constipație”. Nu contează valoarea de adevăr a opiniilor lui Burgess, ci faptul că el a manifestat modestia celui pe care-l deranjează cei care se iau prea în serios. Ni-l putem imagina acum alături de confrății săi de la Bloomsbury, disputîndu-și argumentele literare în fața eternității.

Cosana Nicolae

NEW ENLARGED POCKET ANTHOLOGY OF
ROBERT FROST'S POEMS
With an introduction and commentary by LOUIS UNTERMEYER

Versuri de Robert Frost

Pe nici un drum vreun călător străin.
Mi-am zis: pe primul nu voi merge
chiar acum!
Dar orice drum, știam, naște alt
drum
Și mă-ndoiam că am să mai revin.

O diră ca de bidinea,
De nor sau fum, se întindea
Pe cer din nord spre sud; o stea,
Arzînd albastrul, răsărea.

La drum !

Voi povesti acestea cu-n oftat,
Hăt peste vremuri, undeva, odat':
Din două drumuri, eu am apucat
Pe cel ce mi-a părut mai neumblat
Și de aici s-a tras tot ce-a urmat.

Acum că am lăsat
Deșertul lumii,
Nu mă mai bat
Nici gheata, nici colțunii.

Căutînd iarna pasărea asfințitului

Pierea-ncet auru-n apus,
Suflul pierrea, de ger răpus,
Și cum pășeam pe drumul nins,
Parcă o pasăre-a descins.

În urma mea
Prietenii am lăsat,
Ce vin vor bea
Și-or să se culce-n pat.

Drumul pe care nu am mers

Toamna-n pădure drumu-n două
se desparte.
Trist că pe două drumuri nu pot
merge
Tot unul rămînînd, am stat deoparte
Și am privit pe-un drum pînă
departe
Cum face-un cot și în desiș
se șterge.

Să știți însă că n-am
Plecat în bezna rară
Ca Eva și Adam
Goniți din Parc afară.

Apoi pe celălalt am apucat,
Zicînd că-i mai cinstit să merg pe el,
Căci tare-i năpădit și neumblat;
Deși de-ar fi să spun adevărat,
Erau umblate ambele la fel—

Acolo, vara, ca-ntr-un joc,
Privind în sus am stat pe loc.
O pasăre cu-angelic har
Îmi picura-n auz nectar.

E doar un mit,
Pentru că eu
Ce-am de-mpărțit
Cu dumnezeu?

Acum eu pasări n-auzeam.
O frunză, singură pe ram,
Mai rămăsese-n pomul gol—
De două ori i-am dat ocol.

De nu mă-nșel,
Urmez acum
Un cîntecel
Numit „La drum!”

De pe-nălțimea unui deal
Gîndeam că gerul de cristal
Va polei zăpada doar
Precum un meșter aurar.

Și poate-am să revin
Dacă-s nemulțumit
C-am învățat puțin
Din faptul c-am murit.

Nu își lăsase urma ca un scrum

În românește de Florin Bican

Al XIV-lea Salon al Cărții

● Anul acesta, a XIV-a ediție a Salonului parizian al Cărții nu se va mai desfășura ca de obicei la Grand Palais, din cauza unor lucrări de renovare. Între 23 și 27 martie, tradiționala manifestare va fi găzduită la Porte de Versailles, hala nr. 1. Personajele principale ale târgului de carte vor fi Voltaire la tricentenarul nașterii (conferințe, dezbateri, mese rotunde) și

Italia (autori, editori și critici - între care Umberto Eco, Claudio Magris, Carlo Fruttero - veniți să se prezinte personal publicului francez). Organizatorii estimează că numărul amatorilor și profesioniștilor din toată lumea ce vor vizita standurile va fi de 250.000 de persoane (față de 150.113, anul trecut). Alte trei manifestări paralele - *Musicora* (consacrată muzicii clasice), editorilor ei, importatorilor de instrumente și instituțiilor muzicale naționale), *Découvertes '94* (prime expoziții ale unor artiști necunoscuți) și *Saga* (ce va propune publicului ediții recente de grafică, sculptură și obiecte artistice) - vor însoți Salonul Cărții, biletul de intrare fiind valabil pentru toate patru.

Timpul sensibil

● Poetician, filosof, lingvist și psihanalist, Julia Kristeva își folosește toate aceste calificări în noua sa carte - *Timpul sensibil. Proust și experiența literară* (Editura Gallimard). Relectura propusă de Kristeva este "impresionistă", granițele dintre imaginație și sensibilitate fiind șterse.

„Drumul spre San Giovanni“

● Lucrarea lui Italo Calvino (1923-1985) cu titlul de mai sus, publicată postum, este o carte alcătuită din cinci "exerciții de memorie", așa cum le-a numit autorul. Cititorul poate să traseze originile lucrărilor importante ale lui Calvino în câteva din aceste exerciții. Din

punct de vedere stilistic, ele se situează între realitate și ficțiune; pe de altă parte, sînt niște fragmente autobiografice cu tentă romanescă. Ele au fost scrise între 1962 și 1977. Volumul a fost tradus în limba engleză și a fost publicat recent de *Pantheon Books*.

Revoluție polară?!

● La Bibliografia din "La Quinzaine littéraire" nr. 639, la secțiunea "scriitori de limbă franceză", înflinim și pe Jean Parvulesco, autor al romanului *Steaua imperiului nevăzut* (Editura Guy Trédaniel). Cartea e prezentată astfel: "În spatele fațadei unui hotel particular din Paris, o conspirație a marilor inițiați pregătește o «revoluție polară».

Disney nu era un sfînt

● Pentru a-l înțelege pe artist - susține Marc Eliot, autorul unei biografii complete a lui Walt Disney, subintitulată comercial

Fața ascunsă a prințului Hollywood-ului - trebuie să cunoaște omul. Între alte fapte surprinzătoare din viața "unchiului Walt" se relevă și colaborarea sa cu FBI, începută în 1940. Cum Disney (în imagine) nu și-a găsit niciodată actul de naștere și se îndoia de propria origine, a cerut ajutorul FBI în investigațiile sale, adăugînd în schimb cîteva nume din Hollywood pe lista neagră a macca-thysmului. El considera "misiunea" de turnătorie ca o obligație de mare valoare morală!

Părinți celebri

● Fiica Simonei Signoret, Catherine Allégret, a publicat de curînd o carte autobiografică, *Amintirile dar și regretele...* (Editura Fixot) în care personaje principale, sînt, firește, mama sa și tatăl vitreg, Yves

Montand. Amintiri povestite cu o tandrețe sobră, fără revelații șocante, despre viața fericită alături de două mari personalități artistice care erau - lucru mai rar - și părinți afectuoși. În imagine, mama și fiica.

Din nou împreună

● După ce în vara lui 1990, celebrii tenori José Carreras, Plácido Domingo și Luciano Pavarotti au cîntat la Termele lui Caracala din Roma, cu prilejul campionatului mondial de fotbal, ei au anunțat că vor fi din nou împreună pe scenă la 16 iulie 1994, în ajunul încheierii la Los Angeles a noii ediții a campionatului mondial de fotbal.

„Frate somn“

● Austriacul Robert Schneider (32 de ani) este considerat un povestitor fabulos, comparabil cu García Márquez și Patrick Süskind. Debutul său cu romanul *Frate somn* a fost deosebit de dificil, nu mai puțin de 23 de editori respin-

gîndu-i manuscrisul pe motiv că e "prea clasic", "prea romantic", "prea dens" etc. Dar, odată apărută, cartea se dovedește un best-seller, fiind tradusă și în franceză, la Calmann-Lévy. Acțiunea se petrece la începutul secolului 19, iar eroul, un muzician supradotat, ignorat de semenii, moare la 22 de ani, după ce decisese, din iubire pentru o fată, să nu mai doarmă deloc și să-și exprime trăirile doar prin muzică.

Turneu

● *The Royal Shakespeare Company* din Londra întreprinde mai multe turnee internaționale, petrecînd cel puțin 15 săptămîni în Statele Unite și 9 săptămîni în Europa continentală, vreme de trei ani, începînd de la 1 martie. Turneul de anul acesta a început cu o nouă producție a piesei *Poveste de iarnă* de Shakespeare care va poposi în Noua Zeelandă, Japonia și Statele Unite.

Fluturii lui Nabokov

● Cînd Vladimir Nabokov (1899-1977) a murit în Elveția, a lăsat moștenire Muzeului de entomologie din Lausanne colecția sa de fluturi - 4.323 exemplare strînse în 43 casete. Acest muzeu a organizat recent, la Biblioteca Cantonală a Universității din Lausanne, expoziția *Nabokov și fluturii săi*. După ultimul său roman, *Ada*, și traducerea de către el în limba rusă a romanului *Lolita*, Nabokov a fost ocupat cu cercetarea "Fluturilor în artă", înainte de sfîrșitul său în 1977. În imagine: Vladimir Nabokov fotografiat de Karsh din Ottawa.

Ne-a parvenit de la Paris știrea tragică a sinuciderii lui Gherasim Luca. Născut la 23 iulie 1913 la București, poetul a făcut parte din ultimul val al suprarealiștilor români, alături de Gellu Naum, Trost, Paul Păun și Virgil Teodorescu. Dintre volumele sale publicate în țară și în Franța, menționăm: *Roman de dragoste* (București, 1933), *Fata Morgana* (Craiova, 1937), *Quantitativement almée* (Éditions de L'Oubli, Paris, 1944), *Le Vampire passif* (Ed. de L'Oubli, Paris, 1945), *Un lup văzut printr-o lupă* (Ed. Negația negației, București, 1945), *Inventatorul lubrilii* (Ed. Negația negației, 1945), *Les Orgies de Quanta* (Ed. de L'Oubli, 1946) *Amphitrîte* (Infra-Noir, 1947), *Le Secret du vide et du Plein* (Infra-Noir, 1947), *Héros-limite* (Le Soleil Noir, 1953).

Reproducem din ziarul „Le Monde“, 11/12 martie 1994, necrologul semnat de André Velter.

Ilustrație (vaporizare) de Trost la *Un lup văzut printr-o lupă*

DISPĂRUT de o lună, Gherasim Luca se pare că a optat să părăsească „această lume în care poeții nu-și au locul“, așa cum mărturisește ultimul său mesaj din 9 februarie 1994, la miezul nopții. Să-și încredințeze soarta aceluiași fluviu care l-a dus altădată pe prietenul său Paul Celan a fost, fără îndoială, unica salvare din marasmul său. Această ieșire în afara timpului, dispariția, oricît de tragice par, nu sînt în discordanță

GHERASIM LUCA incitatorul
Poetul de origină română a fost găsit mort în Sena, joi 10 martie

cu destinul celui care se voia un „erou-limită“ al poeziei trăite, o ființă într-o extremă tensiune, întotdeauna foarte izolat, întotdeauna polemic cu obișnuințele, conformismele, logicile instalate în capete și în cuvinte. „A fi în afara legii/ lată supliciu/ Și unica lovitură a căutării“, scria în ultima sa carte *La proie s'ombre* (Corti, 1991).

Născut în România în 1913, rezident la Paris din 1952, Gherasim Luca nu poate fi prezentat decît ca un apatrid de expresie franceză. Publica puțin și apărea rar în public. Totuși, fiecare din recitalurile sale se transforma într-un eveniment hotărîtor pentru cei care aveau norocul să participe. A-l asculta și a-l privi pe Luca însemna a redescoperi forța primordială a poeziei, puterea sa profetică, virtutea ei subversivă.

Chiar dacă este un poet tipărit cu cinci titluri în catalogul editurii Corti, Gherasim Luca era, mai ales, o prezență, o exprimare intensă, o siluetă întunecată care cu mîna stîngă își găsea sprijinul în vid. Recita fără emfază, fără alt efect decît absoluta dăruire de sine și a sufletului smuls din marea sonoră. Un recital la televiziune, unic în felul său, realizat de Raoul Sangla în 1989, a reușit să transmită această fascinație și acest farmec.

În poemele sale, Luca este omul care se izbește fără încetare de cuvinte, de parcă s-ar afunda din

capcană în capcană. El este măcinat de gîndire ca alții de gînduri negre dar în proferările sale există și loc pentru rîs, și pentru trăznet. Există loc și pentru dorință, dragoste, pasiune. Da, micul personaj întunecat care însuflețea tăcerea, prezicea prin efracție. Era oxigenul nervilor și inimii în vremea sufocării. Era un provocator care, cu simplitate, se înfățișa aidoma unui clopotar anunțînd: noi vom fi pradă umbrei.

André Velter

**Héros-limite, le Chant de la carpe, Paralipomènes, Théâtre de bouche, La proie s'ombre.*

Ilustrație de Jacques Hérold la volumul *Héros-limite* de Gherasim Luca

Noul muzeu din Grenoble

● La Grenoble s-a inaugurat recent Muzeul de artă, unul dintre cele mai interesante muzee regionale din Franța. Înființată în 1796, la trei ani după Muzeul Luvru, colecția de artă din Grenoble a început prin achiziționarea unor obiecte de la instituții religioase din această regiune alpină a Franței de răsărit. Muzeul s-a extins rapid în secolul al XIX-lea, în 1876 inaugurându-se o clădire în stil Napoleon III pentru adăpostirea lucrărilor, cele mai multe fiind donații. Un general de armată a prezentat patru Zurbaran. Dr. Albert C. Barnes din Philadelphia a oferit o lucrare a lui De Chirico reprezentând portretul colecționarului și negustorului de artă Paul Guillaume. Monet a donat una dintre lucrările sale. Criticul de artă Leo Stein, fratele Gertrudei Stein, a dat o natură moartă a lui Matisse. Muzeul prezintă, în general, într-un spațiu relativ mic, un bun exemplu al evoluției stilurilor în arta modernă. Colecția s-a extins cu lucrări de avangardă ale lui Tony Cragg, Bertrand Lavier etc. Nu lipsesc nici lucrări de artă etruscă și din antichitatea greacă și egipteană. De asemenea, mai sînt expuse lucrări de Veronese, Canaletto, Guardi, Claude Lorrain și Sisley. Noua clădire a muzeului din Grenoble a fost construită pe malul râului Isère.

Premiu

● Joan Brady a devenit prima femeie care a cîștigat premiul Whitbread din Marea Britanie pentru literatură cu un roman despre copii albi vînduți ca sclavi în timpul Războiului civil american. Joan Brady care s-a născut în America și care a trăit 20 de ani în Anglia a cucerit acest premiu pentru *Teoria războiului*, roman bazat pe viața străbunicului ei.

Donald Judd

● La New York a încetat din viață Donald Judd (65 de ani), unul dintre principalii plasticieni de după război și o figură importantă a mișcării de artă minimalistă. În vreme ce opera sa era considerată adeseori ca fiind direct influențată de arta conceptuală, Donald Judd a susținut că „arta este ceva la care se privește“.

Adevărul și legenda

● La începutul anului, Emmanuel Chadeau a publicat la Editura Plon o biografie cam iconoclastă a lui Antoine de Saint-Exupéry. Nepotul scriitorului a cerut oprirea difuzării sub motiv că biograful a folosit arhivele fără autorizația familiei. De fapt, l-a

supărat portretul unui Saint-Ex. agnostic, antigaulist și afemeiat - ceea ce contrazice legenda. Judecătorii se vor pronunța dacă trebuie să triumfe adevărul sau hagiografia. În imagine, una din ultimele fotografii ale lui Saint-Exupéry, datată 31.VII.1944.

Cea mai aclamată romancieră

● Astfel este socotită E. Annie Proulx (în imagine) din SUA, deoarece în 1993, numai în opt luni, a cîștigat patru premii. Primul a fost în primăvara trecută - Premiul PEN-Faulkner pentru romanul *Postcards*. În septembrie, romanul ei *The Shipping News* a cucerit Premiul Heartland dat de „Chicago Tribune“, apoi a venit Premiul pentru ficțiune al lui „Irish Times International“ și, recent, „Premiul Național al Cărții“, cel mai rîvnit, din SUA, în valoare de 10 000 de dolari și multe alte drepturi.

Cariera profesională a lui Shakespeare

● Cambridge University Press a pus la dispoziția cititorilor săi volumul *Cariera profesională a lui Shakespeare*, în care Peter Thomson spune povestea carierei de actor și de dramaturg a marelui Will, arătînd acomodarea remarcabilelor sale talente la circumstanțele vremii sale.

„Fima“

● Acesta este titlul celui de al unsprezecelea volum de ficțiune al romancierului israelian Amos Oz (în imagine) care va fi publicat în Statele Unite. Cele mai recente romane ale lui Oz - *Cutia neagră*, *Să cunoști o femeie* și, acum, *Fima* - se referă la personaje care trec

printr-o criză și au un copleșitor imbold spre reconciliere.

Turneul colecției Barnes

● Un judecător din Norristown (Pennsylvania) a anunțat că cele optzeci de capodopere ale artei impresioniste aparținînd Fundației Barnes vor putea fi expuse în alte două muzee, în timpul turneului prin lume. După ce a fost prezentată anul trecut în Washington și Paris, expoziția este deschisă acum pînă la 3 aprilie la Muzeul Național al Artei Occidentale din Tokio. Conform noii hotărîri, expoziția va fi prezentată în continuare la Muzeul de artă Kimbell din Fort Worth (Texas) și la Galeria de artă a statului Ontario din Toronto (Canada).

Rumănsk grammatik

Alf Lombard

Întîlnire cu Alf Lombard

PENTRU cei mai mulți dintre colegii mei de facultate, Lundul înseamnă, în primul rînd, orașul unde locuiește Alf Lombard. Iar Alf Lombard este, așa cum prea bine o știe toată suflarea filologică, autorul unor cărți de referință pentru filologia romanică, cercetătorul de anvergură europeană care a formulat, atît de plastic, adevărul că „romăna este al patrulea picior al mesei romanice“. Așadar, aflîndu-mă la Lund, i-am scris profesorului Lombard cu rugămintea de a-mi acorda o întrevvedere. Am pus scrisoarea în fanta pentru corespondență din ușa vilei sale cu fațada covîrșită de verdele boschetelor de rododendroni și, spre surprinderea și bucuria mea, profesorul a sunat în aceeași seară și mi-a fixat o întîlnire pentru a doua zi.

Alf Lombard s-a dovedit a fi o gazdă desăvîrșită. Înalt, masiv, cu ochi albaștri, intenși, cu privirea cercetătoare, învățatul filolog e un causeur de clasă. Francez după tată, profesorul Lombard practică cu dezinvoltură rafinata politețe a anilor '30, epocă aflată la ani lumină depărtare de tăvălugul democrației verbale și comportamentale de tip american al zilelor noastre.

- Cred că în România se știe cam totul despre mine. Mereu sunt vizitat de români; chiar ieri au fost aici doi compatrioți de-ai dumneavoastră, persoane oficiale - mi-a declarat de la bun început Alf Lombard. Am menținut continuu legătura cu toate cunoștințele mele de acolo - și-mi arată cu mîna teancul de scrisori și felicitări venite din România. În reviste au apărut diverse articole și interviuri despre mine, așa că nu cred că vă mai pot spune ceva nou și interesant. Poate doar faptul că, de curînd, Marius Sala m-a anunțat că ar dori să publice traducerea cărții mele despre limbile existente în lume.

Dar, în ciuda celor afirmate și fără a mai aștepta protestele mele, Alf Lombard a început să povestească despre studiile de la Uppsala, despre profesorul său de filologie romanică, Erik Staaff, care îl cunoscuse, la Stockholm, pe Ovid Densusianu. Și pentru că tînărul filolog Lombard se cam indoia de faptul că, dincolo de Adriatică, s-ar vorbi cu adevărat o limbă romanică, înarmat cu o scrisoare de recomandare către Densusianu, el s-a hotărît să meargă la fața locului, să se lămurească. Avea 32 de ani cînd a făcut, în 1934, prima călătorie în România. Nu știa prea multe lucruri despre gramatica românească așa că, la granița noastră, plăcuța de pe vagon, „Compania internațională a vagoanelor cu paturi“, i-a furnizat primul material de studiu asupra... genitivului. „După aceea, în toate cărțile mele am scris pagini întregi despre folosirea lui al, a, ai, ale - atît de caracteristică românei și pentru care nu există nimic corespunzător în celelalte limbi surori“, adaugă profesorul.

- Și cînd ați fost ultima dată la noi? reușesc eu să strecor o întrebare.

- În 1980, vine prompt răspunsul. De paisprezece ori am fost în România. O cunosc bine. Și, pentru că eu am dreptul să fac propuneri pentru premiul Nobel, am propus, în cursul anilor, și doi români: pe Mircea Eliade și pe Zaharia Stancu. Vă mirați, nu? - a ținut profesorul să sublinieze că mi-a observat reacția mult prea spontană. Zaharia Stancu a fost însă un scriitor admirabil! Dar să ne întorcem la prima mea călătorie. Atunci i-am cunoscut pe Ovid Densusianu, pe Iorga, pe Alexandru Rosetti. O lună întreagă, zi de zi, am făcut lecții de limbă română cu Augustin Z. N. Pop (Popescu - pe atunci). Cînd am revenit, în 1938, am fost invitat de Iorga la Universitatea populară de la Văleni și la vila sa de la Sinaia. Cred că, în epoca interbelică (vai, ce cuvînt imposibil - se plînge interlocutorul meu), Iorga a fost personalitatea cu cea mai mare autoritate în țară. Ei, România interbelică! M-a uimit și m-a bucurat atunci contactul spiritual al românilor cu Franța, atașamentul lor față de valorile culturii franceze. Îmi amintesc, printre altele, că am întîlnit un sofer de taxi care, în așteptarea clienților, citea nuvele de Maupassant în original. Tot în acea epocă, mai precis în 1936, ca docent la Uppsala, am inaugurat cursul de română, primul din Suedia, în saecula saeculorum. Au fost de față ambasadorul României, presa și un număr de 40 de studenți. În 1938 am început să predau la Universitatea din Lund. Și am rămas la aceeași catedră timp de 31 de ani.

- Domnule profesor, de ce s-a desființat secția de română de la Facultatea de limbi romanică din Lund?

- Pentru că, de fapt, pentru Suedia lumea romanică se oprește la Adriatică. Și pentru că, din păcate, deși teoretic nu mai există ceea ce s-a numit Cortina de fier, ea continuă totuși să fie resimțită ca atare. Dar eu am spus și nu obosesc să spun mereu că limba română e absolut necesară în studiile de filologie comparată. Acum, deși nu mai predau, am trei doctorande în specialitatea „limba română“. Regret că la Universitatea din Lund, cea mai mare universitate din întreaga Scandinavie și unde a existat o tradiție a predării limbii române, s-a renunțat la catedra de română. De aceea și biblioteca mea de specialitate și vă invit să o vedeți, o voi lăsa prin testament unei universități din vest, nu m-am hotărît încă din ce oraș european, unde se predă și româna.

L-am urmat pe profesor dar fără mare grabă, întîrziînd în fața rafturilor pe care luceau stins cotoarele aurite ale unor ediții princeps, mîngîind cu privirea finele porțelanuri englezești risipite pe mobile și aflînd povestea străbunicii, născută în anul revoluției din 1789 și moartă în alt an de înclăstări, 1848, ce ne privea ușor ironic și detașat din rama aurită a unui tablou. Am coborît apoi scara și am ajuns, într-un fel, acasă.

- Mobila, din paltin din Carpați, am comandat-o cînd am fost prima dată în România, iar cele două fote, cea de pe masă și cea de pe birou, sunt cadou de la Iorga - a precizat profesorul.

Ambianța românească e evocată și de cîteva scoarțe ca și de icoanele pe sticlă și lemn, din care unele datează din primele decenii ale secolului trecut. Am remarcat autenticitate și bun gust în tot ce a fost ales să ne reprezinte. Dar, de departe, valoarea cea mai mare o constituie cărțile ce se revarsă din bibliotecă, înstăpînîndu-se, în stive groase, înalte, pe podele și prin colțuri. Colecții complete din revistele de specialitate (*Limba română*, *Studii de lingvistică etc*), gramatici, dicționare, literatură de toate genurile, traduceri ale *Bibliei* și ale unor texte patristice - acestea din urmă, mai toate, cu dedicații scrise de înalte fețe bisericești.

Biblioteca reprezintă în același timp și o sui-generis arhivă pentru că, între copertile cărților, sunt păstrate și scrisori ale respectivilor autori. Mă întreb, oare cîți intelectuali - în vîntoarea de oameni și cărți prin care a trecut România în ultimii 50 de ani - și-au mai putut păstra volumele cu autografele lui Iorga, Sextil Pușcariu, Ovid Densusianu? Din nefericire, foarte puțini, probabil. Și iată că, la mii de kilometri depărtare, profesorul Alf Lombard ne poate arăta, cu îndreptățită mîndrie, dedicațiile semnate de mari făuritori de cultură românească. Am observat, cu această ocazie, că profesorul citește fără ochelari și că descifrează, fără dificultate, texte scrise în slavonă.

Înainte de a ne despărți, profesorul Lombard și-a amintit de una din întrebările peste care trecuse pentru că i se păruse, mi-o spusese pe loc, mai dificilă. „Dacă vreți să știți ce m-a legat definitiv de România, ce mi s-a părut mai deosebit la dumneavoastră, atunci aflați că oamenii mi s-au părut extraordinari. Cu mulți am rămas prieten, cu alții am colaborat doar sau i-am cunoscut întîmplător și cu totul pasager. Căldura și generozitatea lor mă încălzesc și astăzi“.

După aproape trei ore și jumătate de discuții - profesorul ne vorbește impecabil limba - am plecat de la Alf Lombard cu sentimentul unei răgăsi și nu al unei despărțiri. Și cu promisiunea fermă că îi voi trimite albume cu Săpînța și cimitirul ei vesel, despre care abia de-am apucat să-i spun cîteva cuvinte.

Mădălina Nicolau

Revista revistelor

Martorul ocular

● Vasile Băran e găzduit regulat în ziarul „de luptă națională, politică și socială” al familiei Păunescu, VREMEA, cu amintiri din vremea lui, dar - fie nu-l ajută țineră de minte, fie deprinderea de a minți a devenit o a doua natură - „mărturiile” lui sînt pline de inadvertențe și erori (inclusiv gramaticale - ceea ce constituie o marcă stilistică inconfundabilă).

În nr. 379, de exemplu, incitat de prezența lui Petru Dumitriu într-o emisiune televizată, își amintește în ce împrejurări l-a văzut pentru prima oară: „În vara anului 1956 (s.n. - o să vedeți de ce), cînd aveam exact 26 de ani, am luat parte ca reporter la redacția de reportaje pentru străinătate a agenției române de presă Agerpres, la cel dintîi Congres al scriitorilor care l-a ales ca președinte pe Mihail Sadoveanu, un uriaș cu ochi strălucitori...” etc. Emoția tinărului reporter, ni se spune, „era copleșitoare” fiindcă în sală se aflau „scriitori recunoscuți pînă atunci numai din cărțile lor fascinante” și înșiră, cu banale calificative de manual: Arghezi, Zaharia Stancu, Marin Preda, Camil Petrescu, George Călinescu, Victor Eftimiu, Horia Lovinescu („ieșit parcă teafăr și glorios din lumea piesei pe care numai ce-o văzusem la teatrul care acum se numește Bulandra” - piesa lui Lovinescu se jucase în 1954 la Teatrul Național „frumoasele Ioana Postelnicu și Cella Serghi, autoare de romane fermecătoare pentru adolescenți (?), nedespărțite în pauze de maestra lor Hortensia Papadat Bengescu (după cum știe orice candidat la bacalaureat, Hortensia murise în martie 1955, așa că i-ar fi fost mai greu martorului ocular de la Agerpres s-o vadă în iunie '56 fără metode aducute), în sfîrșit, „o mulțime de scriitori aducîndu-și cu ei lumea creată de unul singur, fiecare în cămăruța lui, se foiau atunci întîlnindu-se într-o atmosferă plină de bunăvoință și animați de neostoita curiozitate mereu spre tribună.” ● Dintre cei ieșiți din cămăruță și care se foiau în atmosfera plină de bunăvoință, unul i-a

atras atenția în mod special lui V.B.: „Unul dintre scriitorii cei mai impunători căruiia îi citisem două dintre operele sale fundamentale (apărute, deci, pînă la vîrsta de 32 de ani, cît avea în acea vară) era în fața noastră a reporterilor, dar și a confrăților săi din toate generațiile, prozatorul Petru Dumitriu. Impunător și prin statură, dar în primul rînd prin ale sale romane *Cronică de familie* și *Bijuterii de familie*” (s.n.). În primul rînd, *Bijuterii de familie* nu e un roman ci o navelă care a devenit apoi capitol din *Cronică* (partea a VI-a). În al doilea rînd, V.B. n-avea cum să fi citit în iunie '56 *Cronica*, din simplul motiv că ea a apărut în '57. ● Venind spre zilele noastre, memorialistul cu memorie lacunară enumeră cărțile lui Petru Dumitriu editate în țară după '89, afirmînd că *Euridice*, *Ne întîlnim la judecata de apoi* și *Zero sau punctul de pornire* sînt apărute toate trei la Editura Eminescu sub îngrijirea doamnei Adriana (sic) Fianu. Dacă și-ar fi cumpărat volumele autorului pe care-l admiră atît de mult („extraordinar reprezentant al literaturii române”), - nu zicem să le fi și citit, că e greu -, ar fi constat că doar *Euridice* a apărut la Eminescu, *Ne întîlnim la judecata de apoi* fiind editat la „Univers”, iar *Zero ... la „Viitorul Românesc”*. Colega noastră Adriana Fianu nu a îngrijit aceste ediții, dînsa e reprezentantul literar al lui Petru Dumitriu în România, ceea ce e altceva. ● Mulțumindu-se cu ceea ce a văzut la televizor, într-o noapte, tirziu, cînd era probabil obosit, Vasile Băran uzează de arta portretului din epitete („Petru Dumitriu e un bărbat Monumental: drept, suplu, viguros, cu o față rasată (...) Sprincenele stufoase arcuite și fața prelungă, luminoasă, iar în cîte o clipă de profundă aducere aminte, scînteietoare, îi dădeau o aură de distincție într-adevăr septuagenară, vîrsta înaltă spre care tindem cu gîndul la astfel de superbe modele”), o specialitate mai veche a sa, doar că pe atunci superlativul avîntat erau aplicate altui bărbat Monumental. ● În sfîrșit, iată și o mostră de stil tipic: „Vorbînd despre cărțile pe care acum le repudiază și față de care și-a arătat rezerve într-o formă posibilă încă înainte de a fi părăsit țara (...) Marele scriitor le explică apariția de sub pana sa poizhiței necesare cu care credea că avea să-și aperse adevărata sa operă izbucnită din profunzimile gîndirii și sentimentelor sale reale.” ● Luptînd astfel din greu în „Vremea” cu gramatica limbii materne, cu cronologia și logica, apreciatul (doar de către Valeriu Cristea) memoria-

SPORT

Un popă supus greșelii

CÎND jucam fotbal nu-i prea înghițeam pe arbitri. Tot timpul mi se părea că au ceva cu mine. Cînd pierdeam cîte un meci, prima explicație era că ne furase arbitrul. Uneori așa era. De cele mai multe ori, nu. Mai tîrziu, sînd pe marginea terenului, am băgat de seamă că arbitrul greșește ca oricare dintre jucători. Un luft sau un autogol înseamnă, de fapt, o treabă mult mai gravă decît un penalty fluierat din greșeală. Bătrînul regulament al fotbalului zice că arbitrul face parte din joc, cu o înțelepciune ca-n Biblie.

Arbitrul nu e Dumnezeu meciului, ci un biet popă supus greșelii. Cînd a dat Maradona acel gol cu mîna, la C.M., a găsit un arbitru mai slab de inger. În logica arbitrilor a precumpănit prejudecata. Aceea că un mare jucător nu se poate comporta ca un găinar. Drept care a zis că a fost un gol cinstit. Păgubit din treaba asta a rămas arbitrul. Maradona, în schimb, a făcut și declarații prin care și-a recunoscut cotcăria și n-a pățit nimic. Or, cîtă vreme răspunderea nu va fi împărțită și după meci, arbitrul va rămîne țapul ispășitor pentru toate porcăriile care au loc pe terenul de fotbal.

Toată lumea s-a repezit să-i ia gîtul lui C. Gheorghe pentru arbitrajul său din semifinala Cupei de la Tg. Mureș. A viciat rezultatul, i-a slujit pe bistrîțeni etc. Hai să ne trezim un pic. O lovitură liberă de la marginea careului nu e un capăt de lume. Iar golul bistrîțenilor n-a venit prin șut direct în poartă. Apărarea clujenilor putea să iasă cu fața curată de pe urma acestei lovituri libere, dacă ei ar fi fost primii la mingea centrată. În prelungiri, Bistrița a tocat mărunt Universitatea. După mine, asta e fotbalul. O chestie nițel cam irațională care, uneori, se transformă în balamuc. În semifinala de la Tg. Mureș, clujenii au pierdut pe barba lor, nu pe minăria arbitrilor. C. Gheorghe a greșit la o fază. Dar n-a acordat penalty, ci o lovitură liberă. Să-i iei gîtul pentru asta, cum vrea presa de sport de la noi, e ridicol. Și e periculos.

Tușier

Umor involuntar

„Anul 1993 a însemnat o cădere comparativ cu producția, dar o cădere pe fundalul analizelor corelațiilor în dinamica lor...”

„Să faci să meargă lucrurile mai bine este o problemă.”

„Influența externă încearcă să dea o duritate a oamenilor mai mare decît o au... Nu e normal să imprimi acestei durități și o altă duritate.”

„Lipsa de informații în ce privește veniturile este deformată...”

„Sigur că este ușor cînd ești pe margine și vorbești stînga-dreapta...”

„Nu vine nimeni să-ți ceară marfa decît dacă ai ceva deosebit, un ciment, o sticlă...”

„Adică, sunt niște treburi care au depășit niște lucruri, m-ați înțeles...”

Nicolae Văcăroiu, la ultima sa conferință de presă; selecție din selecția - memorabilă - realizată de George Pruteanu și publicată în *Evenimentul zilei* din 16 martie 1994.

list, reporter și umorist demonstrează că nu se poate dezbăr(ă)na de vechile sale obișnuințe nici atunci cînd vrea să laude, muind într-o „coloră ridiculă” chiar și un elogi.

Și Jirinovski e om

● Unul dintre cele mai proaste ziare care apar la noi, *VOCEA ROMÂNIEI*, bate șaua să priceapă *Dilema* că dacă e revistă bugetară, atunci trebuie să facă sluj. Așa cum face, de pildă *Vocea*... Oricum, cu ventrilocii de felul lui Mircea Bunea sau Ioan Adam și alții, ar fi grav dacă aceasta ar fi vocea României. Dar dacă nu e, în schimb costă. ● Apropo de costuri, la ora asta sînt destule reviste de cultură care ne fac concurență neloială, punîndu-și prețuri de nimic, din pricină că apar pe cheltuiala contribuabilului. Asta nu le prea ajută la tiraj, chiar dimpotrivă. Dar ca să nu se spună că ne bucurăm de răul altora, fiecare își pune prețul pe care crede că-l merită. ● „Atunci cînd nu retrasează harta lumii după propria-i viziune, sau nu călătorește în țări de unde, în cele din urmă este expulzat, ultranaționalistul Vladimir Jirinovski duce o viață normală, ca oricare alt rus - muncește, se relaxează, își reface forțele și se distrează.” Asta am citit în *TINERAMA*. N-ar fi stricac dacă autorul textului ne-ar fi spus, în sprijinul afirmației sale că și Jirinovski e om, că respiră, se hrănește pe gură și umblă în poziție bipedă. ● În *EVENIMENTUL ZILEI*, George Pruteanu ne oferă mai multe eșantioane din perlele de limbaj ale premierului Văcăroiu. Dacă premierul ar fi agramat, aproape că am fi tentați să-i luăm apărarea. Din păcate pentru noi toți premierul are un stil delirant, de o jenantă lipsă de logică. Și dacă se exprimă astfel, e greu de crezut că premierul gîndește mai acătării. Decît poate dacă ascunde în sine sa un Văcăroiu mai mic și mai isteț. ● O metaforă excelentă nimereste Ion Cristoiu spunînd despre ziarul zgomotos și de mic tiraj al lui Adrian Păunescu că ar fi „un Trabant al presei autohtone”. ● Cine se găsește să se indigneze că în parlamentul României s-ar afla informatori? Cine se alătură infamelor atacuri ale lui Păunescu îndreptate împotriva președintelui PNTCD, Corneliu Coposu? Nimeni altul decît unul dintre cei mai odioși turnători oficiali din istoria țării noastre, C.V. Tudor. În foaia lui care nu se mai desparte de teighelele vinzătorilor de ziare decît seara, cînd aceștia își string, marfa, CVT îi cîntă în strună lui Păunescu în pagina a doua a mizeriei lui. Numai că, nițel mai încolo, în textul în serial intitulat *Raderea în cap a maimuței* și scris de Barbu în 1980 se zice așa: „Primul care îndrăzni prima oară să treacă la elogiul direct fu poetul de curte *Au Pău*, cel mai nerușinat și cinic dintre lăudători (...) după care ceilalți versificatori mai modești și mai lipsiți de imaginație începură să-și scoabească mințile în căutare de alte invențiuni spirituale care să-l pună în umbră pe grăsunul și lacomul poet ce fusese consacrat *Dregător al literelor imperiale*.” Și asta tocmai cînd între cei doi foști lingăi ai lui Ceaușescu se înfiripase o idilă.

Madam frații Păunescu

● Mircea Dinescu are dreptate: „Conform moralei serialului *Dallas*, fetele cele mai mîhnite și mai lipsite de noroc din bazinul carpato-dunărean ar fi madam

Urzică, madam Stănculescu, madam Cataramă, madam Cărciog și madam frații Păunescu”. Am dat acest citat pentru „madam frații Păunescu”, cu care nu te întîlnești chiar în fiecare zi. (*ACADEMIA CAȚAVENCU*, nr. 121). În *CURIERUL NAȚIONAL* (nr. 914) aflăm că așa-numitul „prinț Paul de România” a făcut o donație spitalului Panduri, Centrul Dr.Hociotă, în valoare de fix 24.000 de dolari. Iar în *EVENIMENTUL ZILEI* (nr. 522) aflăm că același așa-numit prinț „Paul al României” a făcut o donație în valoare de aproape 30.000 de dolari. Chiar dacă calul de dar nu se caută la dinți, nouă suma de 24.000 de dolari continuă să ni se pară mai aproape de 20.000 decît de 30.000. Din *ORA* (nr. 411) aflăm că la Moscova, bolnavii, pensionarii și cei fără domiciliu consumă ca hrană zilnică un ajutor umanitar provenit din Statele Unite, și destinat cu prioritate „să hrănească pensionarii”. Toate bune și frumoase, doar că produsul respectiv reprezintă „o metodă delicioasă de slăbire”, e un produs pentru slăbit! Acum, sigur că e mai bine să slăbești decît să mori de foame, dar totuși, ... cituși de puțin... În *EXPRES MAGAZIN* (nr. 186) citim că un tribunal din Londra a interzis reprezentarea unei comedii muzicale inspirate din viața fostului magnat al presei britanice Robert Maxwell, pînă la încheierea procesului intentat urmașilor săi. Se știe că Maxwell, încercînd să-și salveze afacerile, a returnat 440 de milioane de lire sterline din fondurile de pensii ale salariaților, sumă pe care a folosit-o ca garanție la bănci, punînd în pericol plata pensiilor a mii de foști angajați ai săi. Surpriza este că acest spectacol care a costat peste un milion de lire sterline și în care rolul principal a fost încredințat unui neprofesionist, un fost polițist care seamănă leit cu Maxwell - a fost montat de Evan Steadman, om de afaceri care timp de trei ani a fost președinte la „Maxwell Bussines Communications”, și care cunoștea din interior situația acestei societăți. Cum s-ar spune, să te ferească Dumnezeu de ura foștilor prieteni, că de dușmani te ferești singur!

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

Abonamente: 3 luni - 3900 lei; 6 luni - 7800 lei; 1 an - 15600 lei. ISSN 1220-6318.

Tehnoredactarea computerizată și tiparul: **TIPOREX S.A.**, Calea Plevnei nr. 114.

24 pag. - 300 lei